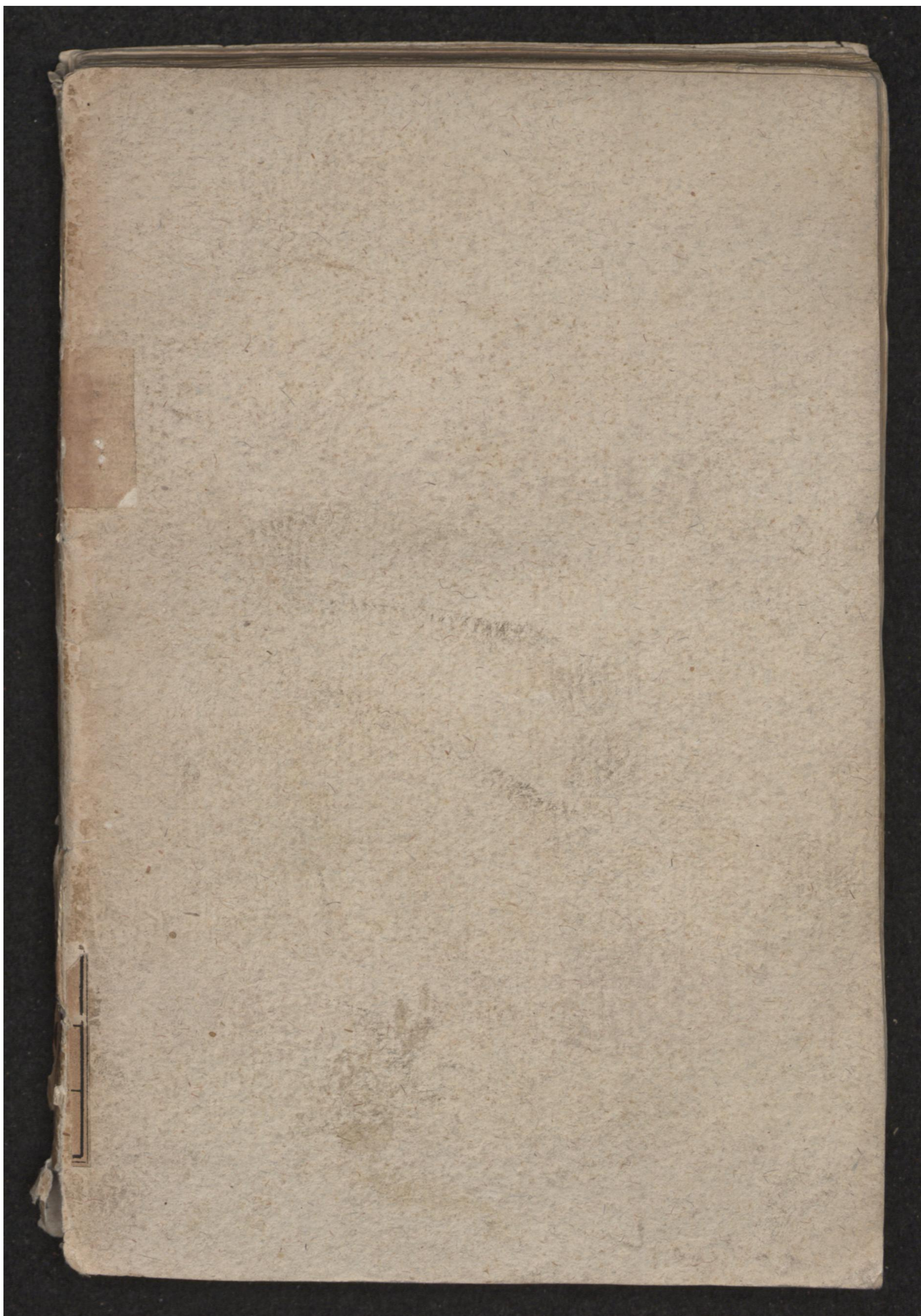
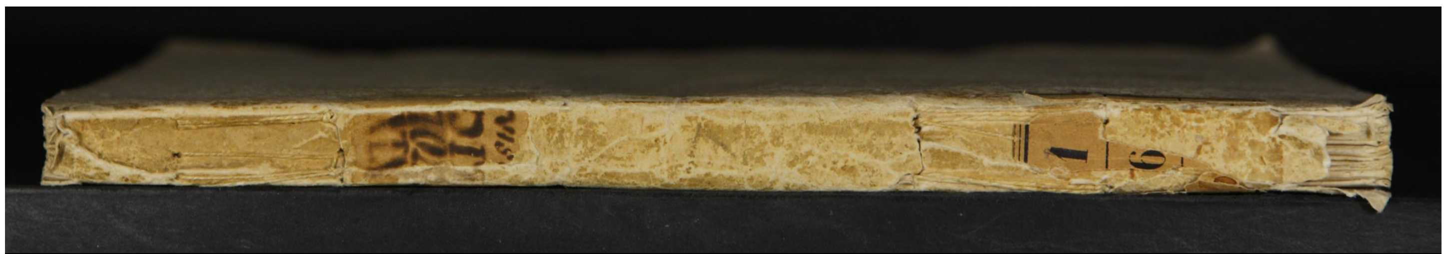
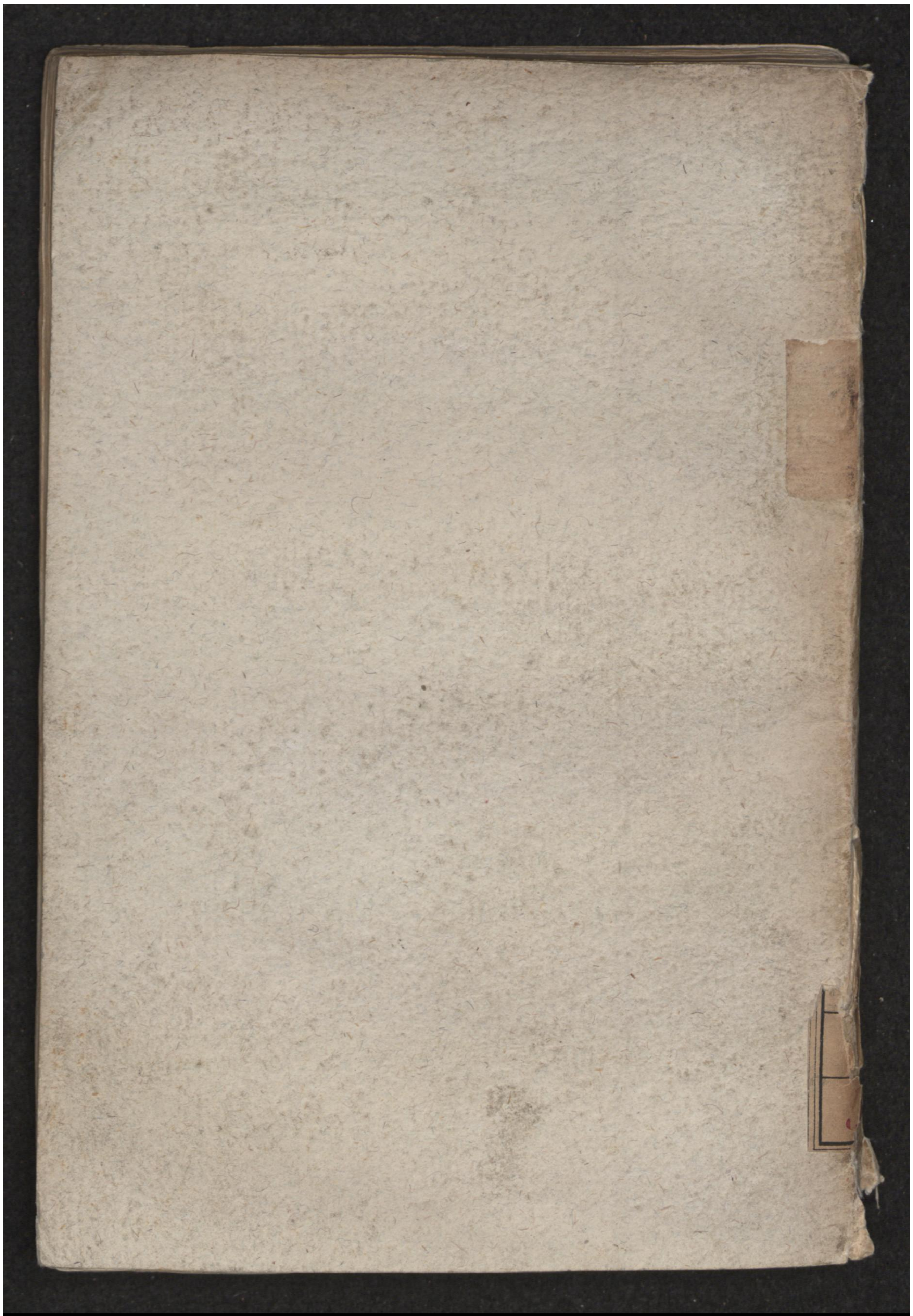
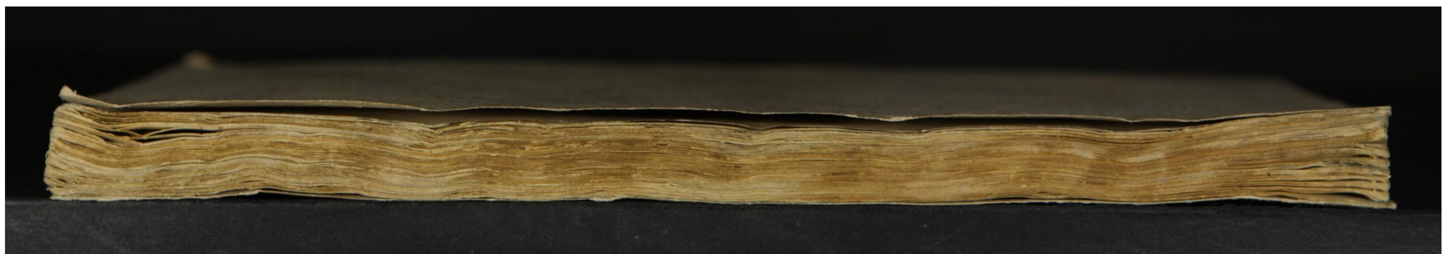

XIX

WOLLIC

>

¶ Enchiridiõ musices Nicolai wollici Barroducensis de gregoriana et figuratiua atq3 cõtrapũcto simplici ꝑcommode tractãs/ omnibus cantu oblectãtibus perutile et necessarium.

¶ Distichon.

Fata regunt musas placidum pertingere callem
Annuet optanti cepta canora deus.

¶ Distichon in zoilum.

Liuidus americos liuenti murmure tractus.
Vadat: vt inuidiam liuor acerbus edat.

¶ Nicolaus vvolicus Barroducensis ad magnificum virum Eurardum de marchia dignissimū Leodiensem Carnotensemqꝫ episcopum de laude musices Epigramma.

Desine Calliope grandi resonare Cothurno
 Harmonicis properans iungere vela modis.
Castalides suaui classem vectare susurro
 Pieridum placidam (tecꝫ Euerarde) parant.
Pallas que docuit. resecare putamina mundo:
 Melliflua hec resecat musica dulce sonans
Musica dulce sonans. iuuat aures carmine blando
 Instaurat vires ingenioqꝫ fauet
Dulcedo fingit molles suauissima cantus
 Ausones hanc celebrant: grecia docta probat.
Hebreusqꝫ Tubal. necnon et thracius Orpheus:
 Et samii coluit sedula cura senis.
Quoqꝫ magis tribuas his tante laudibus artis
 Omnia vt oblectent: musica mella. vide.
Dulcia pierius modulatur carmina cignus:
 Atticaqꝫ in siluis gutture vernat auis.
Auia cuncta strepunt: resonant et Achantide dumi:
 Carminibus volucres: et genus omne fauet.
His capti pisces. citharam sunt sepe sequuti:
 Testis Arionie: fabula nota lyre.
Musica serpentum morsus: et vulnera sanat:
 Musica lymphatis mentibus indit opem.
Irati stimulos et corda ferocia mollit.
 Hanc etiam morbos posse fugare ferunt.

Hanc tu diuinum munus dubitare caueto
 Quisquis es: est nullis artibus ista minor.
O noua lux basaci nostri noua gloria secli
 Carnotense decus: presul Eurarde vale.
Viue diu felix / vt erit facundia maior.
 Altiloquo mebius te resonabo tono.
Qui stabili superis indulges pectore nymphis.
 Ha precor hec hylari munera claude sinu.

¶ Nicolaus vvolicus Barroducen. studiosis lutetie adolescentibus. S.

MUsicam esse primam omniū illarū septem artium: quas liberales vocāt: nemo est etiam de mediocriter litteratis qui nesciat. Sed fortasse tunc aliquanto dignior videbitur/ si constiterit a quibus ⁊ quātis viris sit culta: atq; in summa ammiratiōe habita. Taceo de Tubal/ qui eius artis apud priscos vetustissimus inuentor fuisse memoratur. moyses autē apud Hebreos. Orpheus vero ephorus/ museus/ Thamyris/ sunt hii thraces qui prisce muse curā studiūq; dedisse perhibentur. Quam obrem etiam Emolpo inde nomen inditū: quod est cantori optimo vt strabo refert libro decimo. Pretereo Dauid a regē quo cytharam pulsante Saul a furore dementie refocillabatur. Dicā o studiosissimi adolescentes aliquid de philosophis. Hāc pithagoras et Boetius omniū primi artis interp̄tes tanti fecerunt: vt omnia proportionibus musicis constare affirmarēt: hic apud grecos. ille vero apud latinos. Plato singulis orbib⁹ celestibus. singulas sirennes insidere in sua republica docet. Que diuerso q̄uis spherarū motu. cōcordibus tamen inter se numeris. deo laudes incessanter modulātur. Itē Aristoteles ipse in multis eam passibus sic commendat ⁊ presertim in politicis: vt inter ingenuas illā sciētias nulli postponat. Musicam quoq; a poetis: et clarissimis esse celebratam et precipue ab Homero. Vnde Ceu fonte perhenni/ vatum ꝑpetuis ora rigantur aquis. Nullus Paulo studiosior poetarū ignorat. Hoc est quod Apollinē cytharā tenere aiūt. Quod orpheum fluuios detinuisse cuius meminit Vir. in. vi. Si potuit manes accersere coniugis Orpheus Threicia fretus Cythara fidibusq; canoris. Amphionēq; saxa in muros duxisse musica suauitate fabulantur. Vñ maro in Bucco. Amphion dyrceus in acteo aracynto nec Arionis harmonie delphinos maris demulcentis: ⁊ nauitarū pericula subterfugientis oblitus q̄n inquit. Orpheus in syluis inter delphinas arion. Admonet inq̄ summopere iuuenes simphoniā insectari. The. in eu. hiis ꝟbis. Fac periculū ī litteris: fac in palestra et in musicis que liberū scire equū est adolescentem solertem dabo qđ quidē in Andria pulchre cōfirmat hoc mō. Quod pleriq; oēs faciunt adolescentuli vt animū ad aliquod studium adiungant: aut equos alere: aut ad canes: aut ad phōs. horū ille nihil egregie p̄ter cetera studebat: et tñ hec oīa mediocriter gaudebā. Quocirca psalmographus ait. btūs populus qui scit iubilationē.

Isidorus Ethim.li.3.Non minꝰ dedecus nescire canere q̄ voces
ignorare testatur.Sed quia hystorie maior est auctoritas fabulas
missas faciamus:et de probatissimis auctoribus aliqua huc affera
mus breuiter et strictim.que ab ipsis in musice artis singularē ex-
cellentiā diffusissime sūt varieq̄ testata.Maximos olim duces fi-
dibus tibiisq̄ canere super cenā.tā grecos q̄ latinos:italos fran-
cos:et germanos adeo vsus obtinuerit.vt Themistocles alioqui
clarus imperator cū cytharam in conuiuio sibi oblatā recusasset:
habitus sit indoctior.O generosa christicolarum proles.O parrbi
siorū solemne decus:alacrius aīaduertite musicā curas abigere
clemētiā suadere:ꝛ ad leniēdos affectus plurimū valere.Marcia
nꝰ capella scribit bella etiā lituis:tubis ꝛ cornibꝰ romani accēde-
bāt.ad qđ Virg.allusisse crediderī ī sexto de miseno vt venere vi
dēt indigna morte ꝑemptū misenū Eolidē:q̄ nō ꝓstātior alter Ere
ciere viros martēq̄ accēdere cātu. ¶ Thimotheus vir phrigius
Alexandrū musica modulatione ab epulis ad arma corripiēda su-
bito inflammauit.et mox mutato modulationis genere.rursus ab
armis ad epulas reduxit.M.T.C.in q̄rto tuscu.q̄sti.de vestigiis
pictagoreorum.Nā cū carminibus soliti illi esse dicātur:et ꝓcepta
quedem occultius tradere et mentes suas a cogitationum inten-
tione cantu:fidibusq̄ ad tranquillitatem traducere:grauissimus
auctor in originibus dixit.Cato morem apud maiores hunc epula
rum fuisse vt deinceps qui accubarent:canerent ad tibiam claro-
rum virorum laudes atq̄ virtutes.Ceterum Plinius secūdo na-
turalis hystorie libro capitulo.22.Corporum celestium īterualla
per musice gradus pictagorica doctrina inuestigat.Preterea har
monicam rationem rerum naturam cogere ipsamq̄ sibi congrue-
re affirmat per quā sola omniū artium liberrima:meo iudicio ītel-
ligitur musica.Hoc etiā nō postremo pertinet ad musice laudem:
quod plereq̄ grecie ciuitates leges:decretaq̄ publica ad lyram
recitabant.Ne longius progrediar in re que satis laudari vix po-
test:vel q̄ potius seipsam ornat q̄ vt alicuius laudatiōe indigeat.
finiam proloquium.Vos autem a generosi adolescentes studiorū
amantissimi in huius musice studium totis viribꝰ incumbite:qđ
si feceritis summā voluptatē cum pari vtilitate repērietis:nec vo
bis hoc turpe putetis qđ summis phis:qđ summis exercituū duci
bus:quod florentissimis grecie/italie/francie/hispanie/ ꝛ germa
nie vrbibꝰ laudabile semper visum fuit ac liberale.Valete et mei
memores(si merui)estote.Ex cellula mea litteraria.8.ka.Mar-
cias.m.d.viii.

¶ Ad deum deprecatoria oratio.

Ah pater omnipotens precibus si flecteris vllis
Da precor inceptis splendida vela meis.
Explorare queam: que sint gratissima musis
Da dextram misero virgo serena mihi.

Hoc igitur opusculum ingressuri tripharíam erudiēdi modum musice artis partiri poterimꝰ. Est nāqꜭ musices natura quedā harmonica. altera rigmica. Tertia vero metrica nuncupatur. ¶ Et dicit Harmonica illa que inter sonos discernit grauem videlicet et acutum. Est nāqꜭ idem harmonica ꝙ modulatiōis discretio. Quod quidē membrum tres habet sub se species: vna organica vocatur: que ex flatu temporata in vocis habitū roboratur: huic conueniūt. fistule/organa/tube/tibic/muse Alia in manu consistit: ita videlicet vt manus depingatur interior leua ac qualibet in iūctura locetur clauis vt ī exordio scđe ptis depicta est. ¶ Ad trinā cursitantes festinanter spēm eam ꝓfecto volumus in lineis spaciisqꜭ interceptis inter lineas cōsistere. Tanqꜭ igitur precipuū ac magis idoneum hoc membrū tertiū huic libello vsurpabimus. Diuidentes quoqꜭ cū in ptes tris. ¶ Imprimis enim de autoribus ptractaturi simul et descriptionibus musice. ¶ Hinc de modo artis adipiscendi. Post hec de cantu mensurali postremo vero de cōtrapuncto simplici. vnāquāqꜭ deniqꜭ partē in sua scindentes capitula. ¶ Rigmica vero est ꝗ impulsu ritum modulationis agit. vel est que requirit inq̄sitionem dictionū: an bene vel male coh[e]reant dictiones. ¶ Metrica igitur est ꝗ mensuram diuersorum metrorum ꝓbabili ostendit ratione.

¶ De artis musice inuentoribus. Capitulū primum.

Quemadmodū in primo de celo et mūdo. at metheororū primo Hanc Aristoteles habet autoritatem. Nō enim semel neqꜭ bis sed infinities oportet putare caidē apud nos aduenisse opiniones. Pari modo illud exquisite in Musica attentantes. ex quo huius artis inuentorum copiam fuisse nemo negat. Id quidē qđ nobis constat. summatim ac succincte attētemꝰ. Primi igit musice artis auctores hii apud priscos fuisse ꝑhibent Democritꝰ. Heraclides ponticus. Thimotheus milesius. Philolaus Pithagoricus. Archítas Tharentinus. Duo Theodori. Xāthus Atheniēsis: Plato: Aristoteles Theofrastus Nichomachꝰ

Aristoxenus Ptolomeus ¶ Insignes qui de eadem scripserunt
Ex recentioribus. Albinus. diuus Seuerinus. Basilius. Hylarius
Augustinus. Ambrosius. Gelasius Johãnes de muris. Guido.
Btũs tñ gregorius planũ cantũ quo iam tota christicolarũ religio
in diuinis sacrificiis celebrandis decorandisq; vtitur in duo diui=
sit volumina in antiphonarium. videlicet et gradale. Nostris ve=
ro temporibus omniũ musicorũ excellentissimi qui de musica scri=
pserunt: quorũ facta dictis. (Seneca iubente) correspondent sunt
hi duo ceteris in hac arte preferendi Franchinus Gaphorus Lau
densis et iacobus faber stapulensis quãdoquidem is Theoricam
adeo dilucidauit vt nihil subobscuri relictũ sit quinimo totũ opus
admodum stupenti quodam ingenio cõspicuum reddidit. Ille ve
ro practicam Theorice permixtam: vtriusq; cantus adminiculo:
tam crebris exẽplorum adiectionibus descripsit q huic studio ope
ram nauaturis singula pateant. Uerumtamẽ ad huiusce artis pri=
mum inuentorẽ eiusq; cõseruationem recurramus. Prec nimia nãq;
cantus suauitate cum delectatio in opere (scdo ethi.) sit signuz vir
tutis Ritum modulaminis ppendisse Tubal primũ (qd rectius exi
stimauerim) fertur. vt profecto apud priscos cõpertum est Lamech
de sobole Chain duas habuisse proles. Abel videlicet et Tubal.
Is enim Tubal primi parentis presagia (nec Senece moralisissi=
mi sententiã impellens q scz egre mentis est formidare inexpta)
commemorans. Plaga prob. bina mundum hunc inferiorẽ deletu
rum ob hoc itaq; artez prisci ante diluuium colũnis geminis inscul
ptam per eum extitisse aiunt. vnam vero latericiã. alteram in quã
Marmoream ob aque & ignis formidinem. Quodquidem in de au
rora his carminibus asseritur subscriptis.

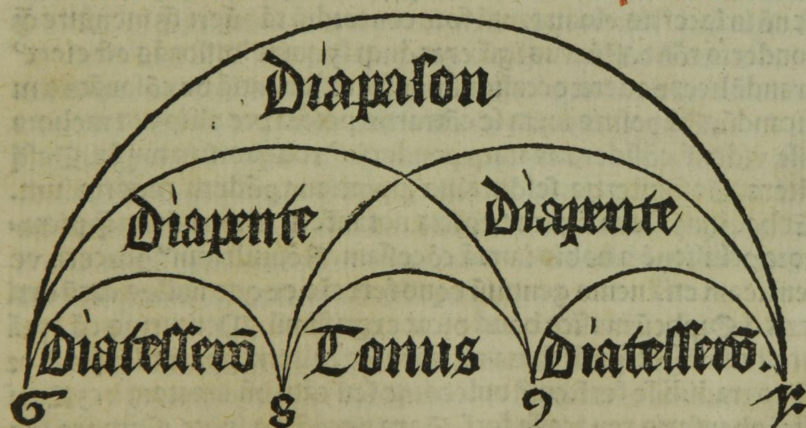
Iste tubal cantu gaudẽs pater extitit horum
 Qui cytharis psallunt organicisq; modis.
Musica dulce canens fuit ars inuenta per illum
 Ut pastoralis gaudeat inde labor.
Et quia nouit Adam primum dixisse parentem
 Uenturum duplex iudicium: ignis aque
In geminis artem scripsit posuitq; columnis
 Extitit hec laterum: marmoris illa fuit.

Ut non hec per aquam non illa per ignem
Si sit deficiens vna: sit vna manens
Ut nobis iosephi declarant scripta. columnam
Marmoream tellus Syria seruat adhuc.

¶ Quo pacto Pictagoras concordantiar᷑ ꝓportiones inuestigauerit et de reliquis inuentoribus. Capitulum secundum.

QUamq̃ a gralis pictagoras numero obediuisse fertur: hoc est eundem nāq̃ primitus musicam ex malleorū sonitu indagasse ferunt. Percipiens quoq̃ ex malleis sonoritatis discrepantiam oriri non profecto immerito humana voce potius formari admiserit. Boetius vero huius artis autor clarissimus eundem profert musice per malleorum cōcutientium pondera inequalia. necnō per inequalez neruorū tentionē. perq̃ calamorum inequalem longitudinē. Primū artem apud grecos inuenisse Quod presertim propositione hmōi asserit. Pictagoram nobis artem tradidisse sonorum. Quo autem modo hoc idem is inquisierit Figura lucide subscripta claret.

Malleorum pondera.

1	2	3	2	4	8	3	6	9	8
2	4	6	3	6	12	4	8	12	9
Dupla.			Sesquialtera			Sesq̃tertia			Sesq̃octaua

¶ Pictagoras phūs nūerorū p̄nceps ꝓportionū magister q̄ toto euo numeris incūbēdo singula scire niteret. Nolēs quidē aurīū iudicio fidē: nec de consonātiis cōstātiā adhibere Tū qꝫ nō oīs auris

propter cõplexiones naturalis etatis mutabilisq3 dispõnis varie-
tatem eque bñ iudicat de pceptis seu auditis. tum qr etsi auris bñ
tẽperata ad ea que circa sonũ et sonorũ cõcordantias cõtingunt:
cum sibi ppriũ sit non fallatur. tñ de sonorũ pportione discernere
nihil est suum. imo potius rationis opus. nullis deniq3 fuerat de-
ditus instrumentis eo q2 oĩa inconsulta modiceq3 fidei ob causas
plerasq3 estimabat: vt pter nervorũ aeris spũs disproportionez.
nõ tamẽ omnimode privans auditũ ɔsonantiis sed dubitare de sin
gulis nõ est inutile. ergo si nullus fuisset auditus: nulla penitus de
vocibus dubitabilis rõ extitisset. Ipse autẽ diu anxius manẽs quõ
artem rõne et recte inveniret vice quadã passim deambulãs. hãc
quoq3 cognitionẽ mẽtaliter circũvoluẽs quodã nutu divino fabro
rum officinas ingressus hos quidẽ malleos sup incudem ferien-
tes. mirabilẽ harmoniã emittẽtes: iam quasi attonitus tãq3 audiẽ-
di avidus. stupensq3 adhuc arrectis aurib9: modo2 mulcedine au
divit. 2 paulopost (o summũ lassorũ solamẽ spirituũ) ad se alacriter
(vt qđ diu quesierat malleos intueret) est cõversus tanq3 fervens
rei veritatis inqsitor ne in lacertis et hoĩm viribus lateret hec cõ
cinentia. iussit inter se pmutatim malleos singulos pmutari: qbus
vicissim alteratis redit eadẽ simphonia vt prius. ex quo aĩaduer
tit nõ in lacertis vlna2 tantã fore concordiã tã nũeri q3 mensure q3
ponderis rõne. Nũerus igit erat qnq3 s3 quint9 dissonãs est eiect9
grandẽ licet dederit occasionẽ per sui dissonantiã de cõsonãtiis iu
dicandũ. Nã positis iuxta se cõtrariis peiora pre aliis aut meliora
esse vident. cõsideratis itaq3 ponderib9 reliquorũ in dupla. Sesq
altera. Sesquitertia. sesqoctava pportione põdera reperta sunt.
Et hec limpide in figura depicta notant. ❧ Eam nõnunq3 picta-
gore ɔclusionẽ a nobis iamiã cõcessam. Nõnulli min9 ɔdicere ve
rent. eam etiã nemo gentiliũ equo fert aĩo ex quo nullus vatũ exti
terit q Orpheũ musice haud dicat expertissimũ. Mercurius cũ lyrã
p testudinẽ (vt quidẽ fama est) in mõte cylleno ɔparuisset pmũ or
pheo tradidisse fert. cui9 dulcedine seu cãtu bñ amatam vc3 Euri
dicẽ ab inferis revocasse fert. Saxa necnõ sua spõte Cythare sua
uitate se movere. Eũ igit illa de causa pmitus modos dedisse aiũt
❧ Ceterũ qdã Moysen artis cõptorẽ dicere conant cũ qq3 a lim-
phe canoritate impmis harmonias ppedisse arbitrantes Musica
nãq3 a moys qđ est aqua dr eo q2 ppe vndas reptã extitisse ferunt.
❧ Aliqui denuo harmonie originẽ a spherarũ circũgirationibus
emanasse dicũt. Quãobrem affirmãtes. Quippe ex celorũ motib9
haud parvã concinẽtiã ob celestium corporũ ɔfricationẽ. maximã

deniq ibi fore concordiā vti Empedocles docuit. Huic vero opi nioni platonē qui cuz sup quālibet orbē syrenē stare credidisset mi nime dissentire videmus Quāq id ab Aristotele reprehendatur. Hāc deniq ppagatorum pluralitatē secundū tpis lociq exigenti am ac regionū distantias pullulasse nemo dubitat. Tubal filiū la mech ań diluuiū: apud Hebreos Moysen. apud grecos pictago ram. apđ latinos Boetiū inchoasse credimus ex quo grecorū more ante eū in ecclesia dei cātaret. Hūc igit imitati sunt cōplures vti Gregorius Isidorus Johānes de muris. Etiā etate nostra viri q dem celeberrimi. quorū et nos sequaces fore haud dedignamur Tubal verūtñ alios tēpore pcessit quē merito tādē primū dicemus

De causis musice artis. Cpm tertium.

Harmonice nāq arti vti ceteris cause quattuor insite sunt. Vñ efficiens causa primus artis inuētor fuisse fertur. At an ne plures huiusce artis disquisitores extāt. aut vnus dū taxat. Et si plures qs omniū primus fuerit supra meminim⁹. Finalis autē est felicitatis eterne adeptio. vel ipsius animi ipsorūq spirituum recreatio. Formalis eñ est nos in cātus simplicis mē suratiq noticiam ducens. Materialis vero siue subiectum est quantitas discreta. hoc est numerus sonorus: vel ad sonoritatē cō tractus. Cōsonantia vero eius est ppria passio. et ei⁹ principia sūt esse regulatū Arsi et thesi. Fit vtiq pcessus syllogisticus more cō sueto quo ad figure ⁊ modi exigentiā. Sed qz mediū in demonstra tione est diffinitio subiecti. ideo diffiniret sonus. breuitatis tñ cau sa presupponit a Petro hyspano notus. sed numerus in psenti ni chil aliud est q qtitas ex vnitatibus ad sonoritatē contracta. For matur exinde demonstratio hoc pacto. Quicquid est regulatū ar si et thesi est consonans. sed numeras sonorus est regulatus arsi et thesi: ergo numerus sonorus est consonans.

De notificatione musices necnō diuisione eiusdē. Cpm qrtum.

Musica est liberalis ars harmonie ⁊ sonorum/vocū/mo dorū/tonorūq diuisionibus regulariter at modulatiue resultans. Aut dr recte cantandi scientia. Dicta autez e moys grece qđ latini aquā vocauere. et ycos scientia qñquidē se cus fontiū decursus seu fluentiuz vndarū marginē fertur esse ade pta. recte quidam a moys capere ortū fatebamur: quasi moysica. i. aquatica scientia nūcupata. Nā moys grecū aquā latino designa re autores phibent. At qui sine humoris beneficio nullū prorsus harmonie delimentum: neq affabilitas cōsistere posse palam est. Dicitur equidē (vt plerūq mens est quorū tamen Isidorus fautor

existat) musica a nouem musis pmanasse (qd recte existimauerim) musas si p nouē loquēdi instrumētis sumpserit Sinautē quidē secus plerisq eius sententia erit inimica. ¶ Musas idcirco ad poesim celebratissimas remittam Europe Calliope Euterpe Jouis et memorie quibus musica At etiā omnis consistit scientia.

¶ Musica est duplex scz naturalis et artificialis.

Naturalis est duplex scz

Humana q̄ in corpore et anima est situata eo q melodia durante fit homo recens et superstes quemadmodum modulationū coaptatione delectatur plurimū. parimodo se contrahit si qd harmonie fuerit depravatum.

Celestis aut mundana est supercelestium corporum ex spherarum consonantia. Ubi a plerisq maxima creditur fore resonantia quod quidem roborant mathematici.

¶ Pro quo paulatim animaduertendum Si quam contra hostes adiicere rationē poterimus. nūc fas est. Om̄i peripatheticorū chorus hanc in de celo et mundo diffinitionem cum carpere niterent in quo quidē actu reprobat et contra pictagoricos ac stoicos qui Syrenem ibi esse volunt decantentem arguit Aristo. nec pfecto immerito. vt istorū verba iacent in forma. mentem tn̄ diuinorꝝ poetarum nequaq̄ tāgere nisus est. Qui sermonibus methaphoricis pleraq in breuiloquio licite etiam fingunt. quos barbari mentiri volunt. mentiuntur quoq z ipsi. Uates igitur iamdicti allegorice per celestia corpora intelligunt illa entia optimam vitaz ducentia per Sirenem autem primū motorē de quibus phūs in octauo sermonum primorum et in de celo et mundo limpide peragit.

Artificialis que musa adiuuante hūana tandem ducit in effectū de qua musici.

Instrumentalis que ex flatu moderata in vocis proportionem asseritur. cuius voces q̄q̄ sint materiales soni eius tamen sunt vocales.

Uocalis est nouem musarum consonātia. et diuidit in vulgarē et regulatā.

Vulgaris siue vsual'.

Est vocis emolimentū ꝓpriis harmonicalibus instrumētis (quibus regi queqꝫ cātilena debet) carēs. et est illa qua vulgus modulādo gloriat'. qđ qdem genus (vt in suo prologo Persius fatet') doctrina brutis attribuere poterimus.

Regulata

Est modulamen dulce: ac notarum dyasis et sinesis mediante Arsi et Thesi. regulariter artificialiterqꝫ consistens. Et diuiditur in simplicem et mensuralem.

Simplex

Est specierum eadem quātitas: vel est figuraruꝫ equalitas. Aut sic. est cuius figure nec augeri nec minui possūt vti patet in chorali.

Mensuralis

Est specierum diuersa quātitas: vel est figuraruꝫ ineqlitas. aut cuius notule decremētū cū augmēto patiunt' iuxta signorū exigētiā. ⁊ diuidit' qlibet ī verā ⁊ fictā

Vera

Est cantio limites artis musice debite obsequens.

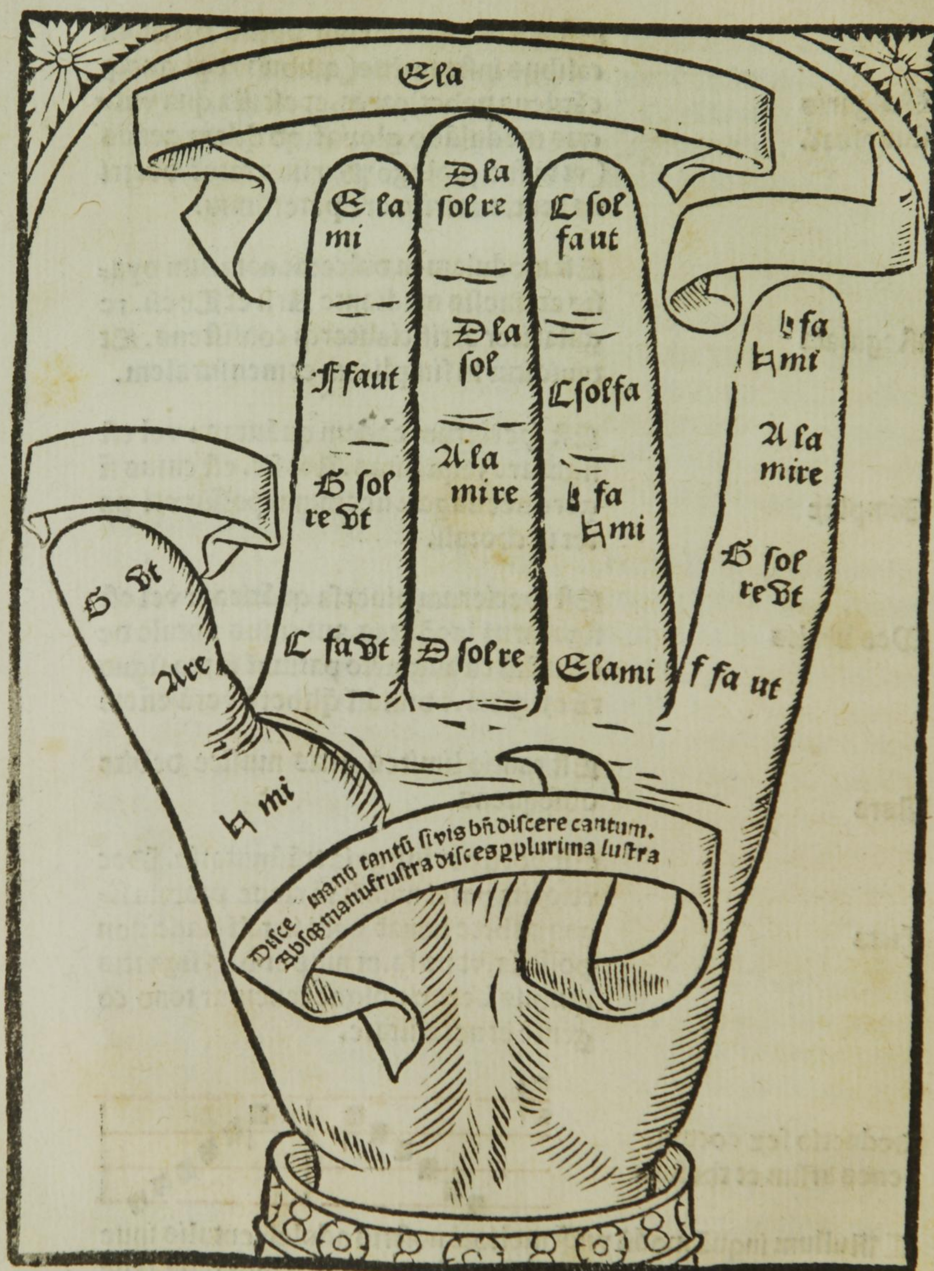
Ficta

Est vocū per insignia trāsmutatio. Hoc vtiqꝫ ita patet nam si in claue propria signa habēte ponat' nota in tali claue non possessa. vt de fa. et mi. per b. ♮ signatis quibus īseruire digne tenemur tono cogente et necessitate.

Deductio sex vocum. penes arsim et thesim.

¶ Nullum inquā modū vnqꝫ meliorē nostris adolescentulis inuenire poteram⁹ in arte musica q̄ꝫ vocū signa litteris inherētia leue man⁹ singulas p iūcturas adaptarem⁹ qua mediāte dat' dispō seu noticia cōfusa de singul'. In hac arte gagēdis. vt etiā quanā refert

Ela
E la mi
D la sol re
C sol fa ut
♭ fa ♮ mi
F fa ut
D la sol
C sol fa
A la mire
G sol re ut
A la mi re
♭ fa ♮ mi
G sol re ut
C fa ut
D sol re
E la mi
F fa ut
Γ ut
A re
♮ mi
Disce manū tantū si vis bñ discere cantum.
Absqꝫ manu frustra disces ꝑ plurima lustra

ela
ddlaſol
cc ſolfa
bbfa♮mi
aalamire
gſolreut
ffaut
el ami
dlaſolre
cſolfaut
bfa♮mi
alamire
Gſolreut
Ffaut
Elami
Dſolre
Cfaut
Bmi
Are
Γut

Scala b duralis — Scala b. mollis — Scala ficta

¶ Clauiū coordinatio

¶ Juniores aſtutius profecto pleraq; concernentes ſtilo quodā vſi illuſtriſſimo ingenuoſius quoq; huiuſce artis ſubtilitatem conſiderantes nobis practicandi maneriem indeficienter tradidere: cum omnia idcirco luculenter in craticula manus depicta non recitarentur figuram hanc preſentem adiecere materiam ſubiectaꝫ totius lucide in ſe complectentem.

Liuide pone tuum tandem exitiale venenum
Non alium ledis: te furor iſte necat.

¶ Pars ſecunda huius.

Sed de prima hactenus. deinceps ad ſcd̃am huius partē feſtinantes: in qua quandoquidē numeri ſonori integra et perfecta latet vis natura et eſſentia ſua. Eam preſertim per capitula ſcindentes. Septem quidē interim honore digna annectendo. Que tanq̃ potiora muſice artis facundiā lepide dilucidāt: vt ſunt Tonus. Modus. Mutatio. Clauis. Vox Cātus Littera. Ex q̃bus tota ordine retrogrado muſica ꝯſtabit Gregoriana

¶ De ſeptem litteris muſices. ex quibus vna cum vo
cibus claues componuntur.

¶ Capitulum primum.

Tammaut in ſummo tu pollicis adde ſiniſtri:
Alphabeta legens ordine trina ſimul.
Vocibus annexis: quas vocum ſigna recenſet:
Hinc ſolet heptenos: muſica ferre modos
Prima duo finit. g. dlaſol dato ternum
More vetuſto: etenim terminat ela manum.

¶ Littera elemẽtaris extat figura: circa quã cãtorꝫ verſatꝛ intẽtio
¶ Littere enim ſpecialiter capte ſunt ſeptem. A. B. C. D. E.
F. G. Numero autẽ viginti. Que quidẽ prima ſui diſtinctiõe tri
phario partiuntꝛ. Prime nãqꝫ ſeptẽ ad G. finale feſtinãtes ſibi no
men capitale vſurpant Alter ordo litteris ſuis ſeptem ad. g. ſupre
mũ currẽtibꝰ minutũ nomẽ ꝑbet. Relique ꝟo q̃ttuor ad. d. excel-
lẽs ꝓficiſcẽtes gemine dicuntꝛ. ¶ Ratio etẽm denoĩatiõis ꝑmarũ
ſeptẽ ẽ litteraꝝ groſſities. ſequẽtes autẽ qm̃ paruis caracteribus
cartula infiguntur: parue ſunt dicte. Cetere ergo ab his geminan
tur (Obiectio) Quamq̃ꝫ pleriqꝫ oppoſitum aſſerere minus pudẽt.
Duplicantes quoqꝫ ſecunde diſtributionis tres poſteriores e (vi-
delicet) f. et g. minutas. Hoc deniqꝫ dicentes arguere differentiã
litterarum his ſimilium. inferiorũ. ſcꝫ primi alphabeti. Solutio lit
teras iamiam prelibatas. Apprime dicimus ab infimis eq̃libus ſi
bi quiquies differre (ea preſertim de cauſa) hmõi geminatõis pro
lixitatẽ (cũ natura plurimũ breuitate delectetꝛ ꝓlongatione q̃dem
ſpaſmos emiſerit) abeſſe cupimus. ¶ Primo igitꝛ in hoc differũt
qꝛ ſi vna in linea accumbit. ſil̃is ſibi ſeu dupla eiuſdẽ ſpaciuꝫ colit
¶ Scd̃o ſi vna eſt capitalis altera minutis ꝯputabitur. ¶ Tertio
cum vna fuerit finalis reliq̃ ſupacuta erit. ¶ Quarto vna de ipa
ri exiſtente numero octaua eiuſdẽ impari iungatur. ¶ Quinto ſi
vna fuerit alicuius ꝑmorũ cantuũ. Altera de ſcd̃o eiuſdem extat.
¶ Pro quo tñ correlarie aĩaduertẽdũ eſt G grecis a gralis nõdũ
fuiſſe adinuẽtũ nec c. excellens. cũ b ſpherico Juniores quippe in
trinſecus ꝓfundiuſqꝫ cũ ad rerum oĩm fundamenta intuerentꝛ (ita
vulgo quidẽ iactis fundamẽtis edificato) Qd̃ minꝰ Senece ꝓuer
biũ denegat dicens maxima parſimonia in fundo eſt. Jdcirco adi-

cere que necessaria forent in arte Musica utile eis visum est. Nos igitur eorum audacia confisi. haud verecundie. immo potioris cõplacẽtie beneficio. vota complendo indigentiã ut ipsi pepulerunt impellere sedulo conamur. Verumtamen non minus priscis ac recentibus obtẽperabimus. Nihilominus regulis seu documentis contentamur. Cũ nullus tam ingenuus quin ex veterũ dogmatibus quicq̃ sibi adaptauerit. Obiiceret itaq̃ quis contra ꝓtacta hoc pacto. Si greci greco Γ caruerũt. Quid tũc mouet. g. grece et scribi et ꝓferri. Solutio. Quã obrem ad hoc dicunt quidam musicã primitus a grecis emanasse. A latinis tandem sibi cõpletionẽ assumpsisse. nec videtur littera necessitatis per se ergo de licentia adiungitur. Nihilominus necessitudine accidentali ipsius secundi toni versantis nonnunq̃ circa: Γ ut pro toni complemẽto: licet nõ in ordine litteraꝝ locatur. preterea Guido Γ ammaut esse iunctũ inquit cum D. graue diapenten sub se nõ haberet: nec G finale. diapason resonaret/ melius est inq̃ abundare q̃ deficere.

De vocum quidditate: earumdẽq̃ decisione: linearum spaciorumq̃ numero.

Caput secundum.

Aere vox pulso notulas formata per istas:

Ut re mi: fa sol la: cantica dulce sonat.

Ordine septeno quas vult manus ipsa sinistra:

Impare vult numero: linea rite frui.

Quas numero parili spacium petit aptius addi:

Quo nouies sumpto regula dena fluet.

Voces q̃ scribi nõ possunt: usu et exercitatione mãdant memorie ne pereant: profluunt namq̃ in preteritum tempus ꝓnunciationes earum. Est igitur vox ut Aristoteles inquit repercussio aeris aspirati ꝑ arteriam vocalem cũ ymagine significandi. vel sic. Vox est aer spũ vitali nouem mediantibus musis uberatus. Voces musicales usui nostro aptabiles sex constat esse. ut re mi. fa sol la. Et hoc de eis in generali ratiocinando pro tanto. quia sola voce ab inuicem sunt distincte. Sinautem proprie quidem et naturaliter sermonem prebendo. prout sono et cantu distinguunt tribus saltem vocibus Musica cantat. videlicet. ut: re: mi: fa: sol la. Quas quidem septies iteratas in scala nostra constituimus. His

itaqꝫ vocibus iam dictis. pleraqꝫ cuiuscunqꝫ generis cantica de=promuntur per crebram continuamqꝫ harum variationem.

¶ Pro quorum intellectu supponitur primo ꝙ hic vox nō pro vera voce sed pro signo vocis capitur. Secundo autē pro dicendorū serie supponitur ꝙ cantus in voces reciproce diuidūtur quoniam quemadmodum sex sunt voces tres sunt cantus.

	vt	re	mi
Nā ī q̄cūqꝫ positione	bmolles	naturales	♮ durales ꝯsistūt
	fa	sol	la

¶ Item sonus est indissoluta aeris percussio ad auditū vsqꝫ ꝑueniens. que q̄dem descriptio omni sono cōuenit. aliter vero diffinit sic sonus est vocis casus εμμελησ emmeles. i. aptus melo: ī vnā intentionē: qui specialius describitur quē greci φθογγοσ appellāt nos vero sonum voci conuenientem dicere possumus. Sunt autē (premissa musicali sufficientiqꝫ vocum decisione) voces duplices vnisone videlicet et non vnisone. Unisone sunt quarū vnus est sonus: vel in graui vel in acuto de quibus nichil ad presens. Nōvnisone sunt quarum nō vnus est sonus: sed alia grauior est alia vero acutior. Que rursus sunt duplices. quoniā alique sunt ꝯtinue quarum differentia cōmuni fine iungitur discreta loca que teneant veluti colores in iride nō habentes. Alie sunt discrete quarum differentia videtur suo quodam loco constituta interuallisqꝫ distincta Que iterum duplices sunt consone scilicet et dissone. Cōsone sunt que copulate mixtos suauesqꝫ sonos efficiunt. Dissone igitur inde corum (debita interuallorum circunstantia nō retenta) reddūt harmoniam. ¶ Interuallum autem seu spacium hoc pacto potest intelligi distantiā esse acuti atqꝫ grauis soni. Unde duplicem esse sonum inferre poterimus grauem et acutum ex quorum permixtione consonantia concordem cantum reddens generatur imprimis nihilominus notularum simplicis cantus formula summopere venit discutienda quam sequens exemplar formaliter monstrat.

¶ Simpliciter quādo vez notula simplex est nec alteri notule cōiungit: quadratoqꝫ corpore figuratur. et hoc duobus modis

Primo absqꝫ virgula vti hec formatio demonstrat.

¶ Secūdo cū virgula in latere ei⁹ dextro descēdente describit ad modū longe mensuralis hoc modo.

Notula- rum figu- re tri plici- ter for- mã- tur.

¶ Cõpo- site et hoc qñ vna no tula alteri consuitur variamq̃ consequit̃ descriptio nez penes proprieta tem in pri mis liga- ture notu lis. vel p̃- fectionez ĩ vltimis.

¶ Penes pro prietatem que est conueniens principijs liga turarum descri ptio vel talis li gatura.

¶ Penes perfe ctionẽ que est cõ grua vltima liga turarum notulis figuratio. que re spicit vltimas et hoc duob⁹ modis

¶ Aut supra pe- nultimã et hoc du pliciter.

¶ Ascendit tunc p̃ma li- gature notu la nullaz vir gulam expe tit vt hoc p̃- bet exẽplar

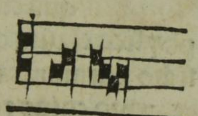
¶ Descẽdit sic prima li- gature notu la deorsum parte sini- stra tractuz hz et hoc in { Obliq̃ Aut Qua- drata.

¶ Aut eniz vltima ẽ sub. penultima quadrato corpore de scripta sine quocunq̃ fi lo vt hic.

¶ Directe vt hee notu le forma de clarant.

¶ Indire- cte recto g̃ du quadra to corpore descenden te virgula in latere dextro hoc modo.

¶ Mediocriter est enĩ mediocris notula q̃ in sui simplicita te obliq̃ corp̃i certa similitudine cõparat̃: neq̃ sola describit̃ sz due saltẽ aut p̃les ĩ forma semibreuis descẽdẽtes p̃notant̃

¶ Itẽ q̃ hmõi positionib⁹ dissentiunt: a vetustatis auctoritate recedũt. Quã obrẽ hij q̃ vltimã ligature notulã obliquo corp̃e describũt ĩ errorẽ ducunt̃ sic.

¶ Conceduntur tamen due tantummodo. oblique vt hic.

¶ Uerum corpus obliquum ascendens vsus perhorrescit hoc modo.

¶ Preterea omnis ligatura quãq̃ multa cõplexa est notulas vnicã subtra- hit syllabam p̃nunciandam. Nec intermedijs vlla est figurationis ascripta diuersitas. vti in libro cantuali exemplaria docent.

¶ De variis clauium coordinationibus et formatione earũdem. Capitulum tertium.

Dat faciles aditus: monstratq͡ʒ recondita rerum
Clauis: et hinc orpheus carmina grata refert.
Littera: cum notulis: clauem componit aperte.
Alphabeta dehinc noscere trina potes.
Sunt primi claues alphabeti capitales:
Extremasq͡ʒ cupit quattuor esse graues.
Tinnitus facit hoc grauior qui voce probatur.
Finales relique quattuor esse volunt.
Ordinis alterius distant in acumine voces.
Nomen at excellens vltimus ordo tenet.

Clauis est cuiusuis cãtus mediante quorũlibʒ caracterũ signatura saltim voce radicatorũ expressio. ¶ Dicunt in quã claues in arte musica instar realiũ clauiũ. vti namq͡ʒ physica clauis occulta exprimit. Ita deniq͡ʒ clauis musicalis subsidio harmonica ars auspicatissima modulando nanciscitur.

¶ Pro cuius rei noticia Sciendum septem dumtaxat esse claues maxime specie differentes. Cetere enim ab his quotquot supererint. nõ nisi grauitate et acumine distinguũtur. eo q͡ʒ penitus eedẽ resumuntur littere si nõ tamen pares sint omnino cum forsan figura vel situ dispares essent. Illud equidem distinctionẽ specierum essentialem minus innuit. Nempe ne prorsus eedem estimentur. Huiusce artis disquisitores predictis differentiis accidentalibus claues diuisere. pergam itaq͡ʒ atq͡ʒ qđ reliquum est in pauca conferam. Communem de his prebendo orationem tot constat esse claues quot in manu dictiones. Et si etiam nõ semper eisdem vocibꝫ vsi essent. nec tot forsitan egissent. Nos profecto recensiores cuncta subtilius circa artem perscrutantes. ex quo priscorũ notule nostris carminibus minime satisfacerent. Cumq͡ʒ presertim equale sit in octauis iudicium similes certe eisdem donamus voces.

¶ Ex q̃ correlarie elicit claues posse in infinitũ plurificari. eas tñ nũero differri nõ spẽ (cũ semp eedẽ littere repeterent) nemo negat Ne ergo illud nobis vicio det priscorũ limites insequi conamur.

Itaqꝫ viginti vna cū eis donamꝰ voces vt puta Γut Are Bmi.ꝛc. Quarū quidem quinqꝫ tm̄modo signant videlcet Γut/Ffaut/csol=faut/gsolreut/ddlasol. Quippe omnes in linea accumbent. Harū quedā vero sunt magis familiares vt poce/ffaut/csolfaut/gsolre=ut. Γut rariuscule vtimur. ddlasol igit rarissime. per has inquā oīs cantus regulariter seu irregulariter positus regit et modulat. De nominant necnō signate vel signande. Quā circa canticorum initia expresse situantur. Relique nō signate. i. que nō regunt cantū nūqꝫ in libris signant. sed implicite et virtualiter sunt cōsiderate. ¶ Et quid bfa♮mi cuius pma figura est. b. Altera est hmōi. ♮. q̄ minꝰ si gnantur ni in cantuū variatione. mollis in bduralē et id e vestigio.
¶ Unū tn̄ referā ne recidat Γ primum primi cantus b duralis nō nunqꝫ signari oportere quāqꝫ id raro fiat regulariter. tamen nunqꝫ fieri debet. agat enim quisqꝫ secundū vt sibi expedire videbit.
¶ Sciendū scdo ꝯclusiueqꝫ tot prisci vtebant clauibus cū tot eoꝝ cantilenis satisfacerēt. Tot deniqꝫ apte imo facillime cōlbꝰ morta liū vocibꝰ ꝛ haberi ꝛ formari poterāt. Nr̄a quidē tēpestate cū nos nōnūqꝫ discantu vtamur eisdē certe haud cōtētamur. nec mō i cātu cōposito fit hec clauiū subauditio. Uerū in certo cātu simplici (po tissime quē iuniores dictarūt) licitū est plerūqꝫ voces ꝛ veras et fi ctas subaudire. Qꝫqꝫ hec nonnullis videant ꝓcul a rei veritate di=scedere nihil suauitatis in his includi debere. cū sepenumero anti quorū methas trāsgrederemur. pleriqꝫ tn̄ nostro euo priscoꝝ regu lis cōtenti. nihilominus indigētia ꝯpulsi limites excedere nōverē tur. Nec immerito reuera. nam simplicem fuisse musicam legimus adeo vt quattuor neruis integra cōstaret. idqꝫ ad Orpheū durasse Quintam vero cordam dehinc chorebus adiunxisse fertur. Hia=gnis vero phrix his sextum apposuisse neruū. Terpandrus Lesbi us septimum. Ita ecquidem successu temporis pleraqꝫ alia que cū cernerent necessaria circa artem a quibusdam sunt adiecta. Et cū quisqꝫ suo arbitrio necessitate tn̄ motus quippiam apposuisset. cur idem nobis prohibitum foret. immo nos regulis et mandatis con=tenti queqꝫ nobis necessaria adiectis absqꝫ iniuria adiiciemus.
¶ Hec lucidius patebunt in posteris per figuras et exempla eo qꝫ magis idonei per exempla (vt phō placet) efficiamur.

¶ De cantu: proprietatibusqꝫ eiusdem.
Capitulum quartum.

Harmonicus suaui resonat qui gutture cantus
Tris genus in species scindere iure solet.

♮durus:neuter:bmollis tertius adsit.
Qui specie septem sunt:numeroque nimis.
♮:que triplex:dural neturalisque duplatur
b:geminus:mollis mollia quippe sonat.
Dat duo.c.medius:sic.f.bmol:geminabit.
G triplicat. ♮durum asperitate tonans.
Nec satis est:plures subiungere promptis:
Quos graciles acuunt et grauitate premunt.

CAntus est modulaminis secundum Arsim et Thesim congrua coaptatio.vel cantus est melodia ex sono tono et modo per vocem viuam formata. Quem odam nos nonnunquam laudem vocamus. Hunc namque Guido vna cum antiquis triplicem esse voluit ♮duralem naturalem et mollem. Posteaque enim preceptores manum inuenere. Insuper et litteras locales pariter cum vocibus cantum ita diuiserunt vt si generaliter sumeretur foret prima diuisio cum essent tres cantus (vti iamiam meminimus) in genere quos tres cantuum proprietates vocamus. Reliquum igitur est scire quod si specialiter capiatur tunc priora membra diuidendo septem existunt cantus quos deductiones appellamus tres ♮durales gemini molles.totidem naturales ex quo note omnes septies in scala comperiantur. Id circo primus qui durus appellatur duriori seuiorique modulo profertur. Belle enim et commode eundem vocamus ♮duralem quoniam ♮ in mi duriter modulatur quia vox est rigidissima. Naturalis idem quod mediocris.quoniam neque duri causa neque mollis gratia concinitur. Mollis est tertius nec immerito blandicie enim expalpat. Huius rei causa est maxime cum bfa ♮mi fa occinit vocem dulcissimam.

¶Pro cuius rei sollicitudine ampliori aduertendum quod primus et tertius cantuum denominationem a bfa ♮mi capiunt non tamen quod in b.claue incipiant:sed ita dicuntur quod primus eorum ab a in b. duriter scandit per integrum tonum:vti de re in mi vel econuerso qua de re ♮duralis nuncupatur.

¶Alter ab a in b molliter scandit duntaxat per semitonum quare bmollis dicitur vt puta de mi in fa et econtra descendendo. ¶Alius vero ab his distinctus naturalis est vocitatus quasi nullo b indigens nec aliquod intrans sex notas tamen perfecte obtinet. Quamobrem impositoribus honores deferendo neutralem quidam vocant.

¶ Aduertendum quoq; secundo q; ♮ duralis habebit ♮ in inferiori parte quadratum bmollaris autem b inferius sphericum propter representationis conuenientiam. quoniam figura ducit in cognitionem nature rei Aristotelem habeo autorem in secūdo de celo. Nam quod quadratū est propter acies durius est tactui quod vero rotundum mollius tangitur.

¶ Est igitur quodlibet illorum b ♮ trinomium. primum ♮ durum propter durum ascensum ab a ad b dicitur. Secundo quadratum ob littere figurationem. Tertio ♮ mi. quia quando in libro cantuali signatur repsentat mi sic et facit in monocordo. Aliud vero molle dicitur propter mollem inquam ascensum ab a. ad b. b rotundū a figura eius. Sed bfa dicitur quia fa representat.

¶ Item dicuntur claues impedimentales sic se mutuo occupantes q; quando vnum opponitur alteri vim aufert et econtra.

¶ Unde postremo paulatim ante dicebamus in capite p̄ntis capituli septem cantus. septem deductiones (cum voces in manu septies dumtaxat repeterentur) existere. Illud presertim referam ne recidat. vt qui cantu mensurali vterentur septem iste deductiones suo modulamini haud satisfaciunt immo vt pretactum est. quecunq; eis necessaria adiectis adiicere nō dubitant. At etsi sinomenus quem applicarent in cratitula manus exordium nō haberet cumq; ibidem preter septem deductiones nec vox nec vlla clauis superesset. Nihilominus tñ cum omnibus duplis eadem sit et natura et proportio. Idemq; sonus idem deniq; iudicium de illis vna cum eis sumemus. Attendentes quidem virtualiter et implicite eas voces quas habet formaliter et expresse eius dupla vel bisdupla secundum cōmunem scale coordinationē. Quod plerumq; ita in pleris q;. de similibus idem est iudiciū. Hoc vtiq; in musica est ꝑ primo principio sumptum. Nonnulli tñ has voces fictas asserunt capientes fictas pro illo quod est hoc loco inusitatas. partim eis consentimus. Sed si pro falso fictum sumpserint falsum quoq; dicunt nec est contra eos instandum.

¶ Ex quo correlarie sumitur q; qñcumq; aliqua vox assumitur in scala vel extra. si huiusmodi in eius octaua correspondentiam habuerit est vox vera. si vero non iam dicetur ficta.

¶ Sunt igitur nōnulli vnicuiq; attribuentes modulo duas notas quasi sibi conuenientes qđ Iohānes de muris fecisse in sua musica testatur. Nā ♮ durali ħbent mi et la. Naturali re et sol. Bmollari vt ꝛ fa. Cuius rei ordinem figura sequens sufficienter exponit.

♮duralis q̄ aspere dureq̃ sonat. rōne eī̄ signi ac soni durus est nuncupatus.

Generalꝰ et est triplex scȝ

Neuter vero est nec rigidū nec leuē emittens sonum. immo partem ab vtroq̃ sumit.

Mollis. dulce necnō molle tonans. littere causa et soni gratia b mollis est appellatus.

Cāt⁹ est duplex.

	scđs		ffaut	ddlasol
	bmollis	pm̄ū capit in		et dexi
	p̄mus		Gaut	dlasolre
Specialꝰ est septuplex.	scđs	naturalis incipitur	csolfaut	aalamire
				et finit
	p̄mus		Cfaut	alamire
	terti⁹		gsolreut	ela
				finit elami
	scđus	♮duralis	Gsolreut	
	p̄m⁹	incipitur	Γut	Elami

Hi & s⁹ p̄bent	Inicium		C	f	g	
	Mediū	In	G	naturalꝰ b molꝰ c	q̃ ♮duralꝰ	
	Finem		A	d	e	

Quorū quisq̃ habet sub se duas voces. vt supra.

Ceterum experta clarificando ne nobis id vicio donetur ponemus vtrarumq̃ viarum seu ydiomatū dictorum necnō in hac arte dicendorum experientiam Grecorū videlicet et latinorum scalam intuendo. Que vero materiam ita clarant. vt singuli breuiloquio queq̃ percipiant. Tandem voci practicam adiectis (vt se se discentes concinendo exerceant) deductiue adiiciemus. secundum vniuscuiusq̃ septem cantuum arsim et thesim. Nūc igitur quibus nominibus greci neruos appellauerint. et quomodo eorum nomina nostri interpretati sunt. quō tue tetracorda reperiri possint subiecta descriptio facillime ostendit.

Dyaconicum Guidonis introductorium pythagorea dimensione dispositū. Qđ Boetius in latinum (vt comelius subtilissimam musice sciētiaʒ latini ꝯsequerētur) transfiguravit i.5. Tetrachorda ꝯtiens

Tetracorduʒ Hyperboleon hoc est excellētium.

Tetrachordū Dyezeugmenon .i. disiūctaruʒ.

Tetrachordū Synezeugmenon .i. cōiūctaruʒ.

Tetrachordū meson idest mediarum.

Tetrachordū Hypathō pn̄cipaliū

e			
d		Nete hyperboleon	Ultima excellentiū
cc		Paranete hyperboleō	penultia excellētiū
bb		Trite hyperboleon	Tertia excellentiū
aa		Nete dyezeugmenō	Ultima disiūctar
g		Paranete dyezeugmenō.	penultia disiūctar
f		Trite dyezeugmenō	Tertia disiūctar
e		Paramesen.	Submedia
d		Nete sinezeugmenō	Ultima cōiūctar
c		Paranete sinezeugmenō	penultia cōiūctar
b		Trite sinezeugmenō	Tertia cōiūctar
a		Mese	Media.
G		Lychanos meson	Iudex mediarū
F		Parhypate meson	Subprincipal mediar
E		Hypate meson	principalis mediar
D		Lychanos hypathō	Iudex principaliū
C		Parhypate hypathō	Subprincipal principal
B		Hypate hypatō	Principal principaliū
A		Proslambanomenos	Grauissima
Γ			

¶ Hec scala dicta cū dicēdis conectēs: noib⁹ atqꝫ differentiis accidentalib⁹ nostri claues nūcuparūt. necnō experimētū p̄cedentiū prebet, tonorūqꝫ difficultatē in gn̄ali ostendit.

Geminate siue duplicate eo ꝙ tales litere duplicant.

Minute vel parue cū paruis literis scriberētur.

Capitales vel grosse qm̄ figuris capitalibus ꝛ grossis scribunt.

Excellētes dicunt q̄r tonorū methā excellunt.

Superacutas hasce q̄tuor appellamus quippe sonant citissime et sonum clariorem reddūt.

Acute nuncupari volunt siquidē soni vehemētius percusso aere excitentur.

Finales dicunt oīs nāqꝫ ton⁹ solito more suū terminū in his sumit.

Graues dicunt grauē eī̄ ꝛ asperū hn̄t sonum.

Clauiū q̄ncꝫ spēs.

Triplex clauium distribu	Ecce scala ficta no	♮ duralis primus	Naturalis primus	b mollis primus	♮ duralis 2	Naturalis 2	b mollis 2	♮ duralis 3	Generalis tonorum agnitio		
e	b							la			
dd	b						la	sol			
cc	♮						sol	fa			
bb	b♮						fa	mi			
aa	b					la	mi	re			
g	b					sol	re	ut			
f	♮					fa	ut				
e	b				la	mi					
d	b			la	sol	re					
c	♮			sol	fa	ut			5	6	tonorum
b	b♮			fa	mi				3	4	Affinale
a	b		la	mi	re				pri	2	
G	b		sol	re	ut				7	8	
F	♮		fa	ut					5	6	tonorum
E	b	la	mi						4	3	finale
D	b	sol	re						pri	2	
C	♮	fa	ut						7	8	Affinale
B	b♮	mi									
A	b	re									
Γ	b	ut									

Primi cantus ♮ duralis Deductio.

Primi cantus naturalis Deductio.

Primi cantus bmollis Deductio.

Secundi cantus ♮ duralis deductio.

Secundi cantus naturalis deductio.

Secundi cantus bmollis Deductio.

Tertii cantus ♮ duralis Deductio postrema.

¶ De mutationibus vocalium ſyllabarum necnon de cuiuſlibet cantus artificiali ſolfiſatione. Capıt quintum.

Oppoſitum extemplo contraria forma repellit:
  Sic ſeſe abiiciunt muſica ſigna:note.
Pluris ergo petit tonica alternatio voces:
  Solius at clauis non variata manet.
Cum gemine fuerint notule mutatio dupla eſt:
  Cuius erunt triplices flexio ſena datur.
Nec mutare potes bfa ♮mi:ſed quia tantum:
  Semitonum retinet diſſonat ille modus.

Mutatio eſt vnius vocis pro altera vicaria preſtatio. vel ſic. Mutatio eſt vnius vocis propter aliam in eadē claue vniſona variatio. Quam duabus de cauſis inuentaꝫ fuiſſe diceremus. ob vocum paucitatem videlicet et cantuum pluralitatem. ¶ Oriuntur inquā ex mutationum notificatione prelibata conditiones tris non minus modulamini cuiqꝫ neceſſarie q̄ꝫ vtiles. Quarum prima(que ex prioribus diffinitionis dictionibus ſcilicet vnius vocis propter alteram ſumitur)eſt ꝙ quiuis mutare volens in clauibus vocum pluralitatem ſupponat neceſſe eſt. ¶ Secunda eſt ꝙ voces mutande in eadem claue contente fuerint vt dicit diffinitionis particula in eadē claue. ¶ Tertia aūt notas variando exigit in vniſono pronunciari quando dicebamus. vniſona variatio. ¶ Quorūdam opinio q̄nquidē claues vocē dūtaxat vnicam ꝓdentes repelli exoptat eo ꝙ diffinitio dicit vnius propter alteram. ita videlicet vt hmōi mutatione careant. cū vnum et idem i ſeipſum permutari nequeat. Quippe Si vox eſt ſimpla fiat mutatio nulla. Principium forſitan negantes eaſdē videlicet fore voces in claue vnā habente vocē(quāq̄ꝫ virtualiter habeat)quas eius ſimilis ſeu octaua formaliter poſſidet. Idem quoqꝫ de clauibus duarū vocum arbitrantes in omnibus iſtis ſaltim duas contineri voces. Nos tamen in octauis(vt ſepenumero ſupra memini) ſemꝑ eandem fore et vocem et mutatnonē tam ſurſum latis q̄ꝫ etiā deorſum. ¶ Nunc autē cuiuſuis clauis natura eſt exquirēda. Imprimis igitur de vniuocis peragamus. Γut conſtructum eſt ex gāma greco et vt porro vt vox ♮ duri primi extat cantus.

Are secunda dictio penes nos. antiqui quoniam Γut carebant suam musicam in are occipiebant. postremi vero profundius inquirentes Γut reperierunt nostre musice principium quam subequitur Are. Secunda incepti cantus ♮ duralis vnam vocem scilicet re habet. ♮mi. ♮ clauis est insignitiua. mi vox est tertia asperi primi. Cfaut clauis est que interdum maioris certitudinis gratia cōsignatur. fa vox est quarta ♮ duri primi. vt vero vox est naturalis primi que penes Arsim et Thesim variantur Dsolre et Elami vna cum ffaut binas voces produnt. vt patebit. ita profecto est et in aliis vt patere practicanti poterit figura sequenti.

Omnis clauis aut habet

- tres voces et sunt sex: alamire, gsolreut, dlasolre, csolfaut, alamire, Gsolreut — Sex mutationes habentes.
- duas voces et sunt octo: ddlasol, ccsolfa, ffaut, elami, Ffaut, Elami, Dsolre, Cfaut — Geminas habentes mutationes.
- vnam vocem et sunt quattuor: ela, ♮mi, Are, Γut — nullas habentes mutationem

Super est b fa ♮mi et bbfa ♮mi in quibus nō reperitur mutatio propter voces dissonas quas vna variare nequimus. Vel quia huiusmodi claues gemine extant b enim rotundū nō pōt mutari in ♮quadratū. quoniam vbicunque est mutatio vocū est et ibi earūdē consonantia. sed in bfa ♮mi nō est vocū consonantia ob ipsius semitonii imperfectionem.

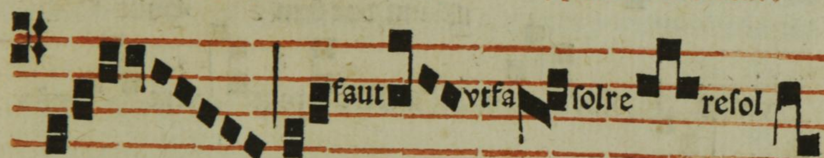
Si vox est Simpla / dupla / Tripla — fiat mutatio nulla / bina / sena.

¶ Nonnulli solertes huius artis interpretes Mutationem in propriam et in impropriam esse diuidendam censuerunt dicentes impropriam esse: quando vt mutatur in re. veluti in G solreut. aut re in mi et econuerso vt in alamire. Et sol in fa. in csolfaut. et sol in la vicissim in dlasolre. eodemqȝ modo et in earum octauis. que profecto mutationes non ratione ascensus vel descensus. sed solius cantus gratia fieri habent qui respectu b fa ♮ mi multiplicantur.

¶ Mutatio propria vel perfecta est quando vox superior mutat in inferiorem qua voces abinuicē distant per diatesseron: vel diapente: vt puta mutando vt in fa ⁊ econuerso: sol in vt sol in re: la in mi: et la in re: alternatim vt hec subscripta forma declarat. Et secundum Johannem de muris. vt conuenientius mutatur in fa qr sunt voces concordes quodammodo et eiusdem cantus scȝ bmollaris. Ita re et sol naturales. Sed mi et la ♮ durales existūt vt s̄.

¶ Nota q in bfa ♮ mi nulla fit mutatio potest tamen bene fieri cōiuncta quemadmodum in responsorio fuerunt sine querela: et in illo. Sancta et immaculata. Qui cantus transponuntur vt in pluririmum ad euitandas coniunctas.

¶ Hec proprietates alternatim ⁊ explicite variantur.

Nullas Γut/Are/♮mi possident mutationes.

Cfaut geminas habet mutationes

Elami duas.

Ffaut duas

Gsolreut sex al-

ternationes sibi vsurpat.

lami mila lare rela remi

alamire totidem complet

mire fasol solfa faut vtfa

Csolfaut senas captat inflexiones

vtsol solut rela lare resol solf

Dlasolre tres

solla lasol lami mila faut

Elami due sunt ⁊ Ffaut

vtfa solut vtsol solre reut vtre mila

G sol reut vt supra et etiam Alamire

mire G remi lare rela

G fasol solfa solla lasol

ccsolfa duas et ddlasol ela inflexibilis est

¶ Affectans itaqꝫ artificialiter oẽm cantum solmisare.

¶ Apprime cuiuslibet cantus exordiũ cernat vt mox iudicetur in qua claue talis cãtus inchoat. Scḋo videat de cuiuslibet modula-

minis ar. i et thesi. Quoniam si huiusmodi cātus sursum tēderit vox posterior clauis quā attingit sumēda erit. Sed si cātus deorsum ad ima vide licet p̄cipitatus fuerit prior nota eiusdem clauis captanda venit. Tertio visendū est sedulo fa ꝓximū ad qd cantus tendit respectu cuius prima nota cantilene captāda est et ex ꝯñti omnes sequētes quoad mutare licitū fuerit. Talis nāqꝫ mutatio non denuo ꝯmitti debet nisi respectu posterioris fa. necnō semꝑ equidē vsqꝫ ad modulationis orexim p̄cauendū est. qd dehinc experiētia practicabit. Tandem studiosissime qs videat de b claue an mi vel fa exigat.

¶ Pro cui⁹ euidentia diligentiori Sciendū ꝙ bmolle in bfa ♮mi ac etiā vspiā alibi signatū fa rep̄sentat. ♮ vero q̄dratū mi denotat. Ob hoc nōnullas adiicimus regulas sp̄aliores. Quaꝝ p̄ma extat ꝙ q̄uis cantio. 3. 4. 7. 8. tonorū dicit ♮ duralis postulās in bfa ♮ mi mi nisi esset sp̄aliter ibidē appositū b rotundum tunc vero dicendū erit fa. Scd̄a est ꝙ in canticis p̄mi et scd̄i tonorū suꝑ alamire scandentibus secus est. Quoniam si huiusmodi cantus ꝑ vnicū gradū ascenderint in b claue. fa dicemus. Si aūt altius ꝓtrahat tūc vt in plurimū dicemus mi. ¶ Postremo vero dicendū ꝙ in modulaminib⁹. 5. 7 6. tonorū semper fa in bfa ♮mi situat. nisi esset bdurū signatū qd tamē raro fit. canendū est ibi mi. et patebūt singula hec limpide ī notulis. ob audientiū beniuolentiā et cōstantiā in ꝯcinentiā redactis

dd g c f Γ	la sol fa mi re sol fa mi re fa mi re sol fa mi re fa mi re ut	la sol fa mi la sol fa la sol fa mi la sol fa la sol fa mi re ut		dd b g c b f b G	la sol fa mi re fa mi re sol fa mi re fa mi re sol fa mi re ut	la sol fa la sol fa mi la sol fa la sol fa mi la sol fa mi re ut	de la sol re [illegible]	b dd b g b c b f b b G	la sol fa mi re sol fa mi re fa mi re sol fa mi re fa mi re sol fa mi re ut	la sol fa mi la sol fa la sol fa mi la sol fa la sol fa mi la sol fa mi re ut	

Arsis et Thesis oim tonoꝝ in bfa ♮mi mi canentium.	Arsis et Thesis tonorū in b.clave fa dicentium	Scala ficta qua note cantātur vbi cani nō debent.

¶ Hec precedens scalaris tabula docet quonā pacto cantor regulariter suos cantus alternatim permutare debeat: quod nō modo plani cantus solfisationem decorat: immo ingentem intercantandum de rebus factis affert commoditatem que imitatio etiam ornatior erit formata semper ad tertiam ante fa tam explicite quam implicite. Explicite quidem dum nota reperitur in linea vel spacio qua mutatio formari debet tunc enim vna notula canitur altera autem mente reconditur. Implicite vero dum disiuncta occurrit. Ita ꝙ propter nimiam notarum distātiam mutatio formari nequit sed ambe eius notule in animo retinentur.

¶ Communis (que a plerisqꝫ colitur quasi notior sit altera. necnon penitus est iuuenibus apta merito ergo ab aliquibus particularis appellatur) est vnius vocis ꝑpter alteram vnisona in eodem caractere scale depositio hoc est talis causatur cum alicuius cantus note vlterius extendi nequeunt: siue in ascensu siue in descensu.

¶ Si primum exemplum est ascendēdo a Γamma ut gradatim ad la proximū contentum scꝫ in elami mutando la in mi ꝑperando ad superiores claues videlicet ad fa in ffaut. Vel per dyatesseron festinanter. siue dyapente aut ad semitonum cum dyapente. Que quidē nota absqꝫ mutatione attingi nequit. mentali saltē de q̄ in alio diuisionis membro.

¶ Si secundum hoc est descendendo practicandū est vt prius. exēpli causa ponatur la in alamire quo modocunqꝫ ad ly vt. de Cfaut inclinando tunc vlterius nec fiet progressus nisi trāsformetur vt in fa. nec habet ꝑfecto fieri talis mutatio nisi ad hoc nos necessitas compulerit.

¶ Mutatioī vl'ī ē duplex.

¶ Propria (que saltim a peritis habetur naturali quoqꝫ industria quadam cū libri pene oēs ea caruerint. etsi de ea quicqꝫ disseruerint. modicū tñ) ē vnīus vocis in tertiā ante fa variatio. Aurib⁹ inquā pur-

gatis animaduertendũ est chorum hũiꝰ mutationis agnitione. ꝙ si cantus aliquis vltra la precedentis fa ascendere conet. aut sub vt eiusdem fa descendere. ita videlicet ꝙ sequens nota absq; mutatione attingi nõ potest obseruandũ est itaq; sequens fa qđ se solmizanti proximius obtulerit ascensu siue descensu mutando ꝑsertim tertiã ante hoc fa. Ac etiã si fa respectu cuius mutat nullã habeat notam in claue añ se sitam. qua mutandũ est. nihilominus tñ semꝑ tertia aut explicite aut implicite mutari debet. qđ quidẽ dicitur notãter ꝓpter magna interualla quẽadmodũ dyapason semitonus cũ dyapẽthe et tonus cũ dyapente ⁊ sic de aliis. in quorum ascensu vel descensu (et hoc maxime ꝓpter paucitatem spẽ differentiũ) mutari nõ potest vocali saltem mutatione. ꝙꝙ tñ bene mẽtali vt patebit figurã hanc deducendo. Nec vnq; scđam eiusdẽ fa mutatione omissa attingere licet ꝙuis etiaz subinde (vt iam dictũ est) tertiam complectamur. quequidẽ propria mutatio iterum est duplex scilicet explicita et implicita. Explicita est duarum vocum expresse positarum vicissim se remouentium prolatio. Sensus huius est ꝙ ambe voces mutando exprimuntur in claue illas notas continente. Que et de vtraq; scʒ tam cõmuni ꝙ propria mutatione (vt sensui placet) intelligi potest. Alio nãq; vocabulo vocalis nuncupatur.

Implicita (que et mentalis appellatur) est vnius vocis vel vtrarumq; tempore mutãdi in ore retentio. Sententia em̃ est ꝙ nõ ãbe voces siue note in mutando proferũtur. et talis (vt patet in eius diffinitione) iterum est duplex.

Implicita totalis est. Qñ in claue qua vocis variatio fieret nulla prorsus ponitur vox vt puta in magnis interuallis. quemadmodũ diapason dytonus cũ dyapente in quibus ab vna ad octauam nulle intersunt note. necnõ in mutatione iam pretacta reperitur vt patet cantum assidue intuenti.

Implicita partialis est. Quando vna dũtaxat nota canit. altera vero in animo reseruatur. Quequidẽ cantui mensurali non parũ immo multũ deseruit. nõ modo figuratiuo sʒ etiã chorali plurimũ placet et potissime omĩ cãtui in ꝯcinentiã redacti. eo ꝙ tenor sibi duas voces assumens mutãdo cũ discantu dissonaret. Nauseam quiq; et tedium aduertentibus induceret. merito igitur implicite mutare discamus.

Mutationes fere omnes secunde distributionis

Discantus.

in naturam et econtra.

Prime deductionis Mutationes

Tenor.

Tertie Deductionis bmollis Mutationes

Bassus.

Mutationes fere oēs. Tertie duductiōis ♮duri in naturā & ecōtra

Discantus.

Secunde deductionis Exempla

Tenor.

Prime deductionis ♮duralis mutationes

Bassus.

De musica ficta que est de coniunctis et disiunctis. Capitulum sextum.

Musica ficta est notularum de propria sede tran'mutatio quemadmodum bmolle in clauibus non propriis signatum fa representat et ♮quadratum mi. vel musica ficta: vt Johannes tinctoris inquit est cantus preter regularem manus traditionem editus. Est enim necessaria huiusmodi dispositio ad harmonice rationis complementū: tum suauiori diatonici generis asperioris contemperantia: cum perfectione plurimarum consonantiarum in diatonico chordotono perquirenda: sicut enim in craticula manus regulariter solmisatur: contingit nonnunqꝫ in certo cantu Gregoriano irregulariter voces iam veras iam fictas canere quas per coniunctam musicam hoc est fictam componunt.

Est itaqꝫ coniuncta: toni in semitonium: vel semitonii in tonum facta transpositio. Quamquidem in Exacordis Guidonice traditionis fictam. Quū querunt progressionem: acutiores singulorum tonorū notulas maiore subtrahunt semitonio: eas fa syllaba ac lrã b rotūda describētes: ꝯmutatiōe ducente qua fit ex tono transitus in semitoniū. fitqꝫ in simplici cantu hec tonoꝝ varietas octo modis

Primo cum in A mi cantandum est fa signaturqꝫ bmolle vt est Responsorium fuerunt sine querela in verbo calicem. Etiam in illo. Sancta et immaculata in clausula: non poterant. necnon in plerisqꝫ responsoriis et canticis quod exacordū in acquisitam ffaut to no sub Γut depressam incipiens: quapropter non incongruum est vocum huiusmodi considerationem musicam acquisitam vocitare

Secundo in Elami finali signato her b. sphericum vt in responsorio. Que est ista que ascendit per desertum. Et vt quibusdā placet in Kyrieleyson de martiribus cuius Exacordum in ♮mi graeum acquiret exordium.

Tertio in ffaut finali. et signatur per ♮quadratum vt habetur in cantico. Beatus seruus. ꝛc. in dictione inuenerit vigilantem cuius exacordi principium in Dsolre nanciscitur quodquidem Balthasar praspergius merspurgensis attestatur.

Quarto in a acuto. Et signatur per bmolle et fit dumtaxat propter vocem mi durissimam quod cantu figuratiuo frequentius occurret primordiumqꝫ sui Exacordi in E capitali vsurpat.

Quinto in c acuto: denotaturqꝫ per ♮ quadratuꝫ rōne vocis fa dūtaxat profluēus in vtroqꝫ cantu plano videlicet et composito.

¶ Sexto fit in e superacuto quod.b.orbiculari exploratum habetur. Quippe fa euphoniam: mi vero cacephatum sonat.
¶ Septimo fit in f superacuto quod bfa indicatur: vt pote in dupla inferiore dictum est.
¶ Octauo in aa duplicato. quod per bmolle signatur vt in a affinali dicebatur. potest etiam hec regularum forma ab ela vsq; et vltra mea quidem sententia denotari cum semper in octauis sit. Idem iudicium tanq; in similibus quandoquidem claues huiusmodi sono proprietate litterarumq; idetitate conformes extant veluti in vera musica satis compertum habetur.

¶ Animaduertendum est deniq; Disiunctā vti pictagoras inquit esse vehementem soni transitum de vna proprietate aut deductione in aliam absq; mutationis facultate: quamquidem Guillelmus suis exemplis asserens sic diffinit.
¶ Disiuncta est progressio vnius vocis vel disiunctionis ad aliaz vbi necessaria foret mutatio: que nullomodo percipitur vocali expressione in animo retenta. dicitur quoq; disiuncta a disiungo gis. quia vna proprietas seu deductio disiungitur ab alia penes ascensum et descensum vbi propter nimiā notularū distantiā proprietates minus coherent. Opponuntur idcirco coniunctis q; coniungant duo extrema siue voces diuersarum deductionum ad eundē sonum vel tonum: quas large Guillelmum tam in veris q; fictis disquisisse reor queadmodum ex earundem prelibata notificatione venuste concedi potest signant postremo disiuncte vt sequitur

Mutationes nõnulle secundi bmollaris in vo=

Discantus.

ces fictas et econtra.

Prime deductionis exempla.

Tenor.

Tertie deductionis bmollaris Mutationes.

Bassus.

Hec est preclarum vas para cliti

spiritus sancti hec est glorio sa ci ui-

tas dei: hec est mulier virtutis que contri

uit caput serpentis hec est sole spe cio-

sior luna pulchrior au rora rutilan ti-

or et stellis pre cla ri or. Hanc pecca-

tores deuote a de amus rea pe ctora

¶ De diuerſis muſice conſonantiis ſiue modis earūdemqꝫ variis per debita interualla ſpeciebus que ſub nomine proportionis diſfinitur. Capitulum ſeptimum.

PRoportio eſt vnius note ab alia penes acceſſum et receſſum diſtantia: ſiue magna ſiue breuis ſiue medio modo ſe habens. Conſideratur enim proportio plerumqꝫ in potentiis veluti Johannes Marlianus vna cum Alberto comprobant. quod ſane ſecundum naturalem exprimende vocis potentiam penes diaſtolen et ſiſtolen intelligendum puto plerumqꝫ etiam in locis et temporibus vt plato in Thimeo conſentit inquantum videlicet aliquid eſt maius altero vel ei equale quod proprium quantitatis eſt vt in predicamentorum libro teſtatur Ariſtot. Eſt et proportio equalitatis hic improprie attendēda que eſt duarum quantitatum equalium inuicem reſpectus vt duorum ad duo et linee bipedalis ad lineam bipedalem itaqꝫ in dyapenthe eſt reſpectus vnius note ad altiorem aut econtra que muſicaliter tandē ad inequalitatis ꝓportionem ſeſquialterā facillime traducitur. Eſt autē pro ſola notularum diſtantia ſiue interuallo accepta: necnō modus a moderando ſeu modificādo dictus quaſi diuerſos mo

dorum motus efficiens: aut quia per eum cantus moderatur regit seu modulatur: quãobrem a moderata modulatione dictum putãt Qui etsi multipharia consideretur: musicaliter tñ est mediata notularum intensio remissioque modulata. Qui quãq sufficienter in subscriptis enumerentur descriptionibus sunt nihilominus modi nõnulli rariores expositis compositi qui sunt diapason cũ tono. Diapason cũ semitonio. Diapason cum semiditono: de qbus iamiam parũ ad propositum. ¶ Rursum egregius doctor Boetius interuallum pro modo diffinit dicens esse soni acuti: semiacuti grauisque distantia. Ex quo enim interuallum dicitur illud proprie quod omittatur ab vna nota in aliam penes arsim et thesim veluti ab vt: in la: et re in sol. &c. Unisonus non est modus: sed aliorum fundamentum.

¶ Interuallorum distributio sequitur.

Minus pnci pales et sunt quinque	Cõma est gradus quorum nouẽ vnũ faciũt tonũ
	Sci ma est dimidium commatis.
	Dyesis est spaciũ includens quattuor cõmata. necnõ semitoniũ minus dicit qd inter cõiunctas oritur.
	Diacisma est duplex comma.
Et sunt duplices	Apotbome. est spacium includens quinque cõmata. dicitur quoque semitonium maius fitque inter mi et fa.

Principales et sunt. xv.	Cõposite	Ditonus cũ diapenthe.	vii.
		Semiditonus cũ diapen.	vii. b
		Tonus cum diapenthe.	vi.
		Semitonium cũ diapẽthe	vi. b
	Inusitate	Semidiapason.	viii. b.
		Semidiapenthe	v. b.
		Tritonus	iiii.
	Simplices	Diapason	viii.
		Diapenthe.	v.
		Diatessaron	iiii. b
		Dytonus	iii.
	Cõmunes	Semiditonus.	iii. b.
		Tonus.	ii.
		Semitonium.	ii. b.
		Unisonus.	i.

¶ Ubi modos vr expressi sumus. nunc spãlius ob initiantiũ eruditionem inuestigandi sunt. ne nos quispiam ignauos offendet.

Ut modus in cunctis moderatur singula rebus
Sic facit harmonice carmina nota lyre.
Pluris vnisonus pariles vult iungere voces:
Semitonus:fa mi suscipit inde modus.
His tonus exceptis notulas iubet addere binas
Quos semiditonus prendit vtrimque modos.
Ad ternam properans notulam. Ditonus dat idipsum:
At geminos reboat durius inde tonos.
Quarta manet mollis diatessaron:altera maior
Hec tritonus fertur sueta triplare tonum.
Dat tibi contextas voces quinas diapente:
Terque tonum claudit semitonumque semel.
Bis tibi semitonum resonat mollis male quinta:
Nec symphoniacis commemoranda modis.
Cum dyapenthe notas vult semitonus dare senas
Que duo mi:fa:canunt se triplicante tono.
Cum diapenthe tonum senas depromere constat
Que modo semitonum Tetratonosque sonant.
Sic septena duo vox interualla repandit
Est semiditonus cum diapente prior.
Hinc ditonus nomen fert cum diapente secundus
Mollius hec spirans. altera maior erit.
Pulsa minor dupla est quam dic semidiapason
Imperfecta nimis non memorata manet.
Omnimodus tandem diapason iungitur illis
Vocibus octo fluens dat reliquosque modos.

¶ Unison⁹ est eiusdē vocis crebra statim repetitio. huic eñ pportioni plibata modorū descriptio impropriē cōpetere videt. vt puta ntō casui in grāmatica nō ppriē cōpetit casuuz descriptio cū a nullo cadat. imo reliqui casus ab eo caderēt

Unisonus.

Ita nōnulli vnisonū ceteris pportionibus cōnumerant: ponentes illā primā et abusiue pportionē vocitantes cū non sint ibi diuerse voces in specie: sed saltim in numero.

¶ Scds modus est aggressus in cōfinē notam. Uel est duarū vocū inuicē minus plene sonantiū cōgregatio. musitatqꝫ murmure puo sic est semitonium dictū a semis semiqꝺ est impfectū. et tonus quasi tonus impfectus. nō eñ a semis sem issis qꝺ est dimidiū

Semitonium.

cū semitoniū ex duabus vocib⁹ ɔstet. ampli⁹ si toni medietas foret vtiqꝫ in duo equalia sciderēt. qꝺ ɔtra oēs musicos fore iudicatur.

¶ Uel ergo iste accessus duriori mō pfert. Est eñ spaciū pfectum duarum vocū inuicē plene sonantiū. Et est tonus a tonādo ducens originē qñ etiā fortiter sonat. vt patz oēs notas iungēdo mi et fa demptis qñquidē saltim si inter se cantent.

Tonus.

qm̄ si sursum vel deorsuz cū aliis cōiuncte fuerint tonū ɔstituūt Tonus igit haud scindi in duo equalia valet. Qm̄ qui querit tonuz in equalia diuidere querit inquā dyametrū coste cōmēsurare qꝺ fieri censet impossibile vt hic pari mō vna pars toni maior est altera et minor duabus. cum diuideret in duo semitonia disparia maius puta et minus. Maius eñ queādmodū iamiam dictū est dicit apothome qꝺ partit in dyesim et cōma. Minus vero dyesis appellat: et diuiditur in duo dyacismata.

¶ Semiditonus est aggressus ī tertiā notā tono molliori reserās in se semitoniū a semis qꝺ est imperfectū eo qꝫ in duobus tonis quinimmo ex tono et vno semitonio cōficitur vt pote duplici speciē exempli conquiri potest.

Semiditonus

¶ Dytonus in tertiā notā soni potentior est. Interuallū quoqꝫ binos tonos continēs. dictū a dya qꝺ est duo et tonus. ɔstruitur eñ ex duob⁹ tonis

Ditonus.

¶ Dyatessarō est spaciū hñs duos tonos ⁊ semitoniū qm̄ gdus est in q̄rtū locū. vel hoc fit molli⁹ sic est presens modus a dia qꝺ est de et tessaron vel tetras quattuor: quia semper fit de vna ad quartam semitonio intermixto.

Diatessaron.

Uel predict⁹ saltus verius tonat. sic est Tritonus includēs tres tonos absq semitonio a tris pro tres dictus et tonus. Absquo cauendum est nobis non enim aures paulisper offendit auscultantium. sed dentium stridorem mirumimmodū confert. Habet inquā fieri ab F finali ad ♮ durū sursum. vel ab ipso ♮ molli iterum sursum ad e paruum per cantum bmollarem.

Semidiapēthe modus inusitat⁹ est gressus in quintum locum fragilior. Ex duob⁹ eñ constat tonis et totidez intermixtis semitoniis. a semis quod imperfectum signat.

Diapenthe q potentius sonat ex tribus tonis vno saltim semitono iuncto conficitur a dia quod est de et penthe quinq: quia quinq vocum virtutem gestat.

Semitonium cū diapenthe tres continet tonos et duo semitonia. vel ex semitonio et diapenthe constat. hoc est de vna ad sextam festinando. vt de mi secunde dispositionis. ad fa quarte dispositionis puta de elami ad c acutum vel ecōtra in plerisq locis etiam.

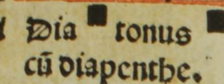

Tonus cū diapenthe paripacto constat ex sex notulis durius inquā ex tono videlicet et diapēte. vno modo tantum semitonio intermixto.

Semiditonus cum diapenthe constat ex semiditono et diapenthe. confectusq est quattuor tonis semitoniisq duobus. vt de C graui ad bfa ♮ mi.

Ditonus cum diapente pari modo ex septem vocibus conficitur. ex ditono videlicet et diapēte contextosq tonos habet, quinq semitonio vnico intermixto.

¶ Semidiapason ꝓportio inusitata. formatur a qualibet claue ad consimilem quattuor tonis inclusis et tribus semitoniis.

¶ Diapason modorum omnium postremus est octo etiam notulis contextus idcirco dupla (id ē octaua) nuncupatur tonos quinqꝫ possidet duobus cum semitoniis. fitqꝫ vna littera ad ꝓrimam sibi parem. Et dicitur a dya quod est de et pan totum. et son sonus. quasi in se omnes continens alios modos. Istud namqꝫ interuallum naturale est. iuuenes enim in choro octauam semper depromunt supra mutatos. Predicta admonemus equo animo pertractanda quoniam qui tedio hac exercitatione vellet grauarier. nec quamlibet notam alteri comparare. ita vt in cantu. quo interuallo vnaquequ vox ab altera distat perpendere valeat. se sciat in precedentibus frustra laborasse et fere omnem diligentiam si quā saltem fecerit perdidisse.

Diapason imperfectum.

Diapason.

¶ Ob igitur huiusce rei penuriam oīa limpide ad vnguem exemplis adiungemus. Si tibi tamē antiphona. ter terni sunt modi: fuerit proficua illam amplexaberis. ne longior sim. Exempla longa presupponam breuioraqꝫ iungam.

Ter terni sunt modi quibus omnis cantile-

na contexitur scilicet vnisonus semitonium

tonus semiditonus ditonus diatessaron dia-

penthe Semitoniũ cum dyapenthe. Tonus cũ diapẽthe

ad hec sonus diapason. Si quem delectat eius hunc

modum esse agnoscat. Cũq3 tam paucis clausulis tota

harmonia forme tur vtilissimum est eas scire et

memorie cõmenda re nec pri us ab huiusmodi

studio quiescere donec vocum interuallis agnitis harmoni

e totius facillime queat comprehendere noticiam.

Incipit liber tertius qui est de tonis Nicolai vvollici de Sororisuilla ad suos scolasticos Metenses Diatonica prefatio.

Actenus solertissimi adolescētes De cantu eiusq̄ proprietatibus Certis interuallorū anfractibus penes Arsim et Thesim ꝑductis alternatim disseruimus. nunc vero Gregoriane psalmodie operam nauaturi primū tonos (quos octo esse vos internosse reor) vbertim scaturientes tanq̄ singulorū carminum riuulos profluentes aggredi conabimur. Et quoniam propter vnumquodq̄ tale et illud magis / vt philosophus inquit. Tum principiata principium naturaliter imitari necessum est Tota prorsus sonoritatis harmonia eorumdem tonorum preceptionibus moderata ab eisdemq̄ veluti a fonte artificialiter emanans affatim disquiritur. Quamobrem o bonarum artium emuli. Tonum imprimis quia equiuocum est. Tripharium scindendum vtile arbitrabimur. Primo eundem proprie considerantes: determinatam musice ꝓprietatem: immediatamq̄ duarum vocū coherentiam necnon speciem sub diapason contentam affirmantes

Secundo attentā sonore vel dissone vocis compositionē denotat queādmodum enim is qui cantum harmonicaliter exprimit bonam et qui duriuscule malam: habere videtur vocis dispositionem quam tunc bonum tonum siue malum censent appellandam.

¶ Postremo vero tonus improprie acceptus certa lex vel regula ab hmōi artis auctoribus nūcupat vnūquēq cantū penes eius pn cipium: mediū: finē et psalmodiā facile discernens: scdm cuius qui dem regule pportionē suauēq notularū cōstructionē oīs succētus cōponitur: coaceruatusq cantorū arbitrio regit et modulat. Qua propter cantoribus summope aīaduertendū puto: absq cuius admi niculo nulla porro cātilena satis cōcinna formari posset. Ad cuius quidē emolumentū Diuus Ambrosius. Btūs Augustinus Summus ille pontifex sanctissimus gregorius: nos tam crebris tanq variis Eccl'iastici cantus formationibus naturā ipsam mō ad iubilatio nem: iam ad admirationē adq diuina officia solēniter decoranda euocātibus: vsqadeo mouēt: vt apud quoscūq mortales satis pba bile visum sit: nullū cantorum vnq: qui de tali succētu musicos dis serptare audierit quin totis animi conatibus p causaz scire et intel ligere hmōi tonorū cōdecentiā affectarit. ita q admodū mirabile sit (veluti Frāchinus Gaphorus ex guidonis sententia testat) qn quidez in nocturnis respōsoriis somnolentorū more grauiter et dis solute. Sanctus Gregorius ad vigilandū nos videt exhortari. in Anthiphonis autē plane atq suauiter sonat. In introitibus vero quasi voce preconis ad sacrum clamat et euocat officium. In Alle luya et versibus suauius videtur diuino iubilo gaudere. Sed in tractibus et gradualibus plane et ptense atq humili voce incede re pernoscitur. In Offerendis autē et cōmunionibus: quantuz in huiusce modulationis affectionibus preualuerit patefecit. Est eñ in eis omnimoda huius institutionis eleuatio/depositio/extensio duplicatio/suauis delectatio cognoscentibus/ laboris refrigeriū discentibus: mira et ab aliorū modulantiū institutis lōge distās dis positio: nec mō (vt idē Gapho. ait) hec ipa arte musica ītroduxit: et musice discipline auctoritatē et augmēta noscit contulisse. Diuū vero Ambrosium solā modulationis dulcedinē mirabiliter exqui sisse Guidonis ipsius verba testantur. Alios quoq quāplurimos prout a dño acceperūt diuersa munera eius gazophilatio cōtulisse Hos itaq tropos siue modos: o Metēsis pubes: si quādoq diui no aspirata numine ad ecclesiasticum ritum anhelare contingerit vt te plerūq monui: eosdē symphonie modulos adeo dulces tibi q admodū cōuenientes et pfuturos amplexaberis vt ceteris fer me semotis studiis id vnicum perpetuo maneat teq eternum co mitetur et conducat. Uale et me (si merui) dilige. Ex cubiculo no stro parrhisiensi. Tertio Idus Martias. M.D.9.

❡ Quid tonus et quot sint tam apud grecos ꝙ latinos. Caput primum.

Grande sophos musis carmen quodcum ꝙ repente:
Harmonicus resecat (voce sonante) tonus.
Principium neuma et medium finemqꝫ resoluens:
His fauet autentus: parqꝫ plagalis erit.
Octo tropos phtongi perhibet neotericus ordo:
Bis geminos cecinit norma vetusta modos
Quattuor hinc formas dat regius atqꝫ plagalis:
Dorius et phrigius: lydius inde venit.
Lydius inde subest: mixo quem lydius ambit:
Quorum quisqꝫ dabit collateralis hypos.

TOnus apud Guidonem est regula per ascensum et descensum omnes descriptas ac etiã pernotabiles modulationes in fine diiudicans. vel sic. ❡ Tonus est certa lex vel regula arsim thesimqꝫ cuiusuis cantus penes principium et finem euidentius demonstrans. ❡ Constat itaqꝫ quattuor dũtaxat tonis cõtentos fuisse grecos: quorũ nomina quibus eosdem exprimebãt: hec sunt/ dorius/ phrygius/ lydius/ et mixolydius quasi mixtus lydius: quapropter tres primos tanꝙ celeberrimos veterum commendat auctoritas veluti ad incitatiores animi affectus aptissimos quibus vtiqꝫ ptolomeus mixolydium (propter commutationem eius cum lydio de ♮ duri qualitate in bmollem) admodũ conuenientem adiunxit. quos quidem duces atqꝫ autenticos argutius sursum tendentes: siue regios vocant. latini eñ enimuero his minus sufficientes cuilibet horum collateralem prebuerunt vt pote dorio: hypodorium: phrygio: hypophrigium: lydio hypolydium mixolydioqꝫ hypomixolidium: quos quia remissiores reddunt animi affectus plagales comites siue subiugales vocitant. Collaterales vero dicti sunt quoniam consimilibus ducuntur lateribus vide licet dyatessaron ⁊ diapenthes speciebus: aut ex cõuersione vnius lateris scꝫ diatessaron superioris seorsũ ducta Quod limpide Gaphorus ꝑ diapasonicas ꝯstitutiones siue formulas dilucidat Quare

prima species est ab are graui:ad alamire acutam ducta in dsolre scз mediata quā hypodoriū q̄ dorio sit subiectum vel placalem siue subiugalē dorii nominant propter eius Tetrachordum in graue reflexum a media chorda quam clerici finalem dicunt. Quarta autem diapason species a dsolre graui ad dlasolre acutam protracta:harmoniceq̄ȝ in suam confinalem scз alamire acutam mediata. Dorius est dicta ab his quidem qui eiusmodi melodiam primū instituere:aut vt nonnulli volunt quos plurimum ipsa delectaret. Ceterum relique diapasonice species secūdum octo tonorum exigentiam clauiumq̄ȝ coordinationem huiusmodi prelibato ordine: facillime formantur. Quarum tamen appellationes hic saltem nominatim recensebo.secundam quoq̄ȝ eiusmodi pleni modulationū corporis puta dyapason figuram hypophrigium nuncupabant. Quintam vero(sub cuius iugo hec pretacta est constituta)phrygium necnō eius modulationē et inuenisse et vsos ea plurimuȝ phryges ferunt.Tertiam hypolidium.Sextā lydium q̄ gens ipsa eius plurimuȝ sit modulatione delectata.Septimam mixolydiū.Octauam vero(cui nomen proprium non admittitur)ptholomeus aliorum:vt dictum est:imitatione hypermixolidiuȝ appellat. Hos itaq̄ȝ octo modos quos et tonos vocant quasi ex tonis eorumq̄ȝ partibus scilicet semitoniis ductos.Alii tropos ob accidentalem eorū conuersionem alternatim deductam.Quadruplici manerie ecclesiastica distinxit auctoritas.primam igitur maneriem prothum dixerunt.Secundam Deuterum.Tertiam Tritum.Quartam Tetrardum singulis ipsis Diapason et Diatessaron conferentes : ex quibus satis probabile videtur grecos quattuor solummodo habuisse tonos quandoquidem Prothus Dorii atq̄ȝ hypodorii limites seu terminos obseruat.vti in quadragesimali salutatione virginis Salue regina.et in cantico Speciosa.etiam Hec est preclarum vas quodq̄ȝ in pluribus id genus clarum est.Deuterus phrygii et hypophrigii.Tritus Lydii et Hypolydii.Tetrardus mixolidii et hypomyxolidii ambitum retinet.

¶ Posteritas vero quēlibet horum(antiquitatis nihilominus ordinem obseruans)in binos diuisit:namq̄ȝ prothum in autentum et plagalem ita deuterum.Tritum et tetrardum in eosdem diuiserūt

¶ Autentus eñ eos qui sunt de numero impari complectitur veluti primū/tertium/quintum et septimum.Plagalis autē eos qui sunt de numero pari de quorum differenti ambitu in sequēti capitulo ad vnguem dicetur.Quare primus Prothus dorius autētus

appellatur. Secundus prothus Hypodorius Plagalis. Tertius Deuterus Phrygius Autentus. Quartus Deuterus Hypophrygius plagalis. Quintus tritus lydius impar autenticus Sextus Tritus Hypolydius par placalis Septimus mixolidius autentus. Octauus Tetrardus Hypomixolydius placalis octenarius idcirco numerus apud latinos reſultabit quemadmodum ſatis inductiue per figuras et neumas tandem monſtrabitur.

Tetrardus — Hypmixolidi⁹ — Uerũtamen q̄ſq̄ iſtorum — 8
Mixolydi⁹ — 7
Hii ſunt quattuor Toni grecorum. — Tritus — Hypolydius — ſã apud latinos tonus — 6
quorum q̄ſq̄ naturam duorũ ſub ſe cõtinet ſiam ſequẽtium — polydius — 5
Deuterus — Lidius — eſt perfect⁹ — 4
hypophrygi⁹ — qui ſic enũeraliter nũcupantur. — 3
Prothus — phrigius — 2
Hypodorius. Dorius. — 1

Hii toni bipbariã partiunt ſcz in

Plagales de numero pari exiſtentes. — 8 6 4 2 — Et ſunt iſti qui de natura ⁊ eſſẽtia ſua ↄſant. — Deorſum ĩfra notam finalem et partim ſurſum

Autentos numero Impari ſe oblectẽtes — 7 5 3 1 — Surſum vltra notam finalez pluſq̄ deorſum.

¶ Predictorum metrica celeberrimi cuiuſdam muſici confirmatio.

Quattuor eſſe tonos voluit diſcreta vetuſtas:
Teſtor finales quas retinemus adhuc.
Sed quia diſcutiunt ſubtilius omnia noſtri:
Cenſebant diſcors eſſe canoris opus.
Nam grauitate ſimul et acumine ſepius vnum
Oppoſitum ſibimet: comperiere malum.

Errorem veterum noſtri ſedare volentes:
Quemlibet in binos: diſcutiere tonum.
Sunt prothus et deutrus. Tritus tetrardus: et horum
Cuilibet autento collateralis adeſt.
Sic octo ſpecies phtongi modo nos retinemus:
Sit tonus autentus im par ſit parqꝫ plagalis.
Vult deſcendere par: ſed ſcandere vult tonus impar:
Quamuis communes retinere queant ſibi fines.

¶ De tonorum noticia ex parte finis.
Caput ſecundum.

Eſt modus in cantu: ſed certior vndiqꝫ finis.
Melliſluis pulſat: carmina nota tonis.
D finale vel a af finit primum atqꝫ ſecundum:
D tranſpone per a: nam prothus iſta poteſt.
Terno deuterus/ E vel ♮/ dabit atqꝫ quaterno:
In c vel F/ Quint. Sex. que loca tritus amat.
Septimus Octauo comes eſt in G/ capitali:
d tetrardus habet: poſteritate fluens.
Hactenus hec norma eſt ſurſum quos regula fallit.
Claues quinqꝫ leuant: altera forma iuuat.
Bis duo ſigna volunt noſtros tranſponere cantus:
Quattuor bis diſtant: finibus arte datis.

Q Vum autez omnis muſicorum vis in propria cātuum natura ſiue eſſentia conſiſtat: ſummā certe eidem operam adhibeamus neceſſe eſt. Verum enimuero hec natura que ⁊ tonus dicitur: quāqꝫ tribus in locis maxime diſcerni habeat vt pote ī exordio: in medio ⁊ in fine. Apprime tñ a finali voce (quū teſtante phō: oīs res a fine denominanda ſit) queuis cantilena: qꝫ mea quidē ſentētia certius eſt diiudicabit. Quocirca priſci muſici

Quattuor finales claues octo tonorum combinationibus administrantes regulariter cantui deseruiētes ordinarunt que sunt Dsolre/Elami/Ffaut/Gsolreut. Ita videlicet vt harum quelibet binos terminet inde tonos. Sunt et irregulares singulorū tonorum modulationes quum in suos affinales seu cōfinales neruos terminauerint. Est namqꝫ chorda confinalis in quacūqꝫ manerie vox illa in qua diapenthes formula terminatur in acutū. distat enim affinalis cuiusqꝫ toni a sua finali pleno diapēthes interuallo. Hinc ergo primus tonus et secundus regulariter terminantur in Dsolre. Irregulariter vero quando cantus scilicet sursum transponitur: in alamire acutam. Tertius et quartus artificialiter in Elami grauem. Illegaliter autem in ♮mi acutam. Quintus et Sextus regulariter in Ffaut capitalem. Irregulariter in csolfaut acutam definiunt. Septimus et Octauus regulariter in Gsolreut grauē terminantur. Cum trāspositione vero in dlasolre acutam: quamqꝫ antiphonis et Gradualibus ceterisqꝫ Gregorianis modulationibus raro confinalem concesserint. Sed potius dicunt eos semper regulariter in G grauem terminari. Ambrosiani tamen septimum hinc tonum sepius ad confinalem transponunt. Octauum raro. Quod exemplo patet in Sequentia Cōgaudent angelorum: et in ea que est de sancto Henrico. eo circa. Balthasar solum vsum non artem esse Johannis de muris auctoritate munitus detestatur: optansqꝫ in tali cantu a confinali ad quintā veluti ad locum propriū rursus descensum fieri. Quod quidem ob septimi toni nonnūqꝫ decimam que est supra ela attingentis discursum eorum sententia indecoruꝫ foret et indecens. ex quo huiusmodi cantus vna notula omnes speculi siue monocordi claues maiorum nostrorum limites excedere visus transcenderet. quorum reuerentia sit salua: cum de octauis in musica: queādmodum de similibus in philosophia: semper ideꝫ est iudicium et sonus eadēqꝫ vocis concordia extiterit nec id modo in mensurali cantu licitum fore censent immo in simplici quem Gregorianum vocant identidem toties quoties melodia petierit: stabile necnon consonum veri artis interpretes approbant.

¶ Notandum est igitur q̄ nonnulli cantus interduꝫ sedes minus proprias et illegales sibi vsurpant. quequidem illegalitas in quibusdam canticis nōnunqꝫ venialiter. in aliis vero inexcusabiliter creberrime cantorum impericia accidit. Quod responsorium. Sancta et immaculata virginitas de secundo tono existens ad a confi-

nale transpositum (et si regulariter in D finalem terminatur) liquido monstrat. sed ex quo in dictione poterant: facto a ♮ mi ad are semitonio per coniunctam ad Γ ut properans: quod sciolis musica abutentibus erratum videtur ad diapenten sursum eleuant eiusdemque principium et finem ad idem a acutum statuunt. Qui itaque: si coniunctas vtrique cantui simplici scilicet et composito seruientes aliquando exactius inuestigassent: quemadmodum precedenti libro capitulo sexto de ficta musica docuimus: hunc errorem facile abstergerent.

¶ Insuper attendant d acutam/G finalis confinalem posse fieri inficientes: qui loco eiusdem dlasolre deorsum ad Cfaut grauem suum cantum locant. hac videlicet conditione quod si in bfa ♮ mi cantitur fa erit septimi vel octaui tonorum. Si vero mi. quinti vel sexti sed idem dubium oritur quod supra quandoquidem octauus tonus infra finalem ad quintam vsque declinans vna voce monocordi claues transcendit quapropter veluti septimus in d acuto finem statuens vnamque vltra ela scandens ad solam G finalem remittendus vnicuique tamen pro arbitrio simphonie saltem consentanea suauitate obseruata: modos libere concedimus.

¶ Preterea animaduertendum est transmutationem ad quartas posse fieri cantum a finalibus 4. ad G capitale/a/b/c/acutas surgendo: et si id impropriissime adiecta circunstantia fiat: vt cantus qui ante huiusmodi transpositionem a clauibus finalibus ad confinales: ♮ duralis erat iam translatus bmollis sit: quod exemplo sic probatur: quoniam quarum dicunt aliquando sedem perdere et terminari in alamire per bmolle vt in antiphonis. Paradisi porta. et Dominus veniet. que irregularis quattuor ab E finali ad a acutum distat. eritque idem de aliis asserendum.

¶ Ceterum non nisi ob irregularem cantuum solmisationem que forsitan per coniunctas siue fictas in finalibus fieret: huiuscemodi transformatio inuenta est. Tum propter diuersas (quod michi magis placet) Contrapuncti partes in craticula manus constituendas. Tenor itaque quod bassum sub se collocet altius tollitur: que omnia hiis tribus regulis lympide scrutantur.

¶ Prima namq regula tonos secundum sui substantiā penes primariam eorum constitutionem notificat.

¶ Secunda cantum a finali voce sursum ad quintam.

¶ Tertia vero ad quartam nō nunq transponendum esse admittunt.

		csolfaut		7		8	
	Tertia rła	bfa♮mi	est	5	vel	6	Tonorum et
Omnis		alamire		3		4	hoc si in bfa-
cantus		Gsolreut		1		2	♮mi dicit fa.
Trāspositus							
siue irregu		dlasolre		7		8	
laris exiēs.		csolfaut	est	5	vel	6	tonorum si in
	Scda rła	bfa♮mi		3		4	bfa♮mi dici
		alamire		1		2	tur mi.
Omnis		Gsolreut		7		8	
cantus	Prima rła	Ffaut	est	5	vel	6	
rłaris		Elami		3		4	Tonorum.
exiens.		Dsolre		1		2	

¶ Postremo aduertendum est prothum in A grauem. G capitalem et a confinalem terminari posse: queadmodum in D finalem: si vsus et ꝯsuetudo ad hoc acciderent. Rursum Deuterus in ♮mi grauem Elami finalē/alamire et bfa♮mi acutas Tritus in Cfaut Ffaut/bfa♮mi et csolfaut. Ita ꝙ prorsus eadem cantus consonātia in his velut in finalibus quo ad eosdem tonos persisteret Sed quia hoc raro contingit aut forte ob initiantium eruditionez neue harmonia in q̄libet voce foret instabilis raro de hac musica apud artis scriptores factum est. Quāobrem maiores nostri quasdaz regulas siue claues finales donarunt: et cum cantus in his apte neumari nō posset: ad confinales transformaretur. nos vero quum figuratiua modulatione vtamur Idipsum paruifacimus ad quascūq claues nostros ponentes modulos: si saltem in illis decenter limitari valeant: quorum omnium exempla sequuntur.

De tonorum cognitione quo ad medium alicuius cantilene Caput tertium.

Omnia sunt medio mortalia mensa benigno:
Per medium Tonica ars cantica prona regit.
Omnis namqꝫ tonus claues bis quattuor ambit:
Tum gressus varios ambitus artis habet.

Autento scandente: plagal sursum atq deorsum
Finali notule consamulando sonat.
Musica cuiq tono trinas dat gratia claues
Sub solam perhibens: sed super adde duas.
Dempto penthatono quia non bassatur ad vnam
Semitonum fugiens: discrepat inde thesis.
Mixtus vtramq tenet: miro moderamine cantus
Naturam hinc surgens carmen ad ima cadit.
Autentum complens sursum: capit inde placalem
Commixtus species non lateralis habet.
Imperfectus erit non perficiens diapason:
Plusq perfectum: irregula forma facit.

¶ Quum nempe binos semper teneamus tonos in eandem finalem terminari autentos tandem a placalibus dignosci necesse est. Quo circa ad medium cuiusuis cantilene apte prospiciendū arbitror. Imprimis melodiam quę et propria tonorum natura siue essentia fertur cōsiderantes. Certum quoq cuiuslibet tropi ambitū qui quamuis omnibus tonis equalis extiterit: cum quisq eorum integram diapason speciem perficiat: varium tamen quilibet sibi petit iter. Quandoquidem regales siue duces supra vocem finalē dominantes parum aut nihil sub eadem descendunt. Subiugales vero partim sursum partimq deorsum finali notule famulantur.

¶ Unde correlarie elicitur ꝙ quiuis cantus supra finale ad. 4. 5. 6. 7. 8. scādens: nihilq infra eandem descendens est autenti toni regularis. Ceterum is qui ad quintum dumtaxat gradum supra finalem scandit: necnon infra eandem ad. 2. 3. 4. (diapason ex superiori diapentes specie et inferiori diatessaron complens) se precipitauerit placalis toni regularis extat.

¶ Admittitur siquidem vnicuiq cantui absq naturali eius cursu vt vnam vel duas sursum notulas: vltra id quod regulariter fit cū licentia sibi vsurpare valeat vt puta toni autenti siue principales a suis finalibus vel (si necesse fuerit) a confinalibus ad duplam litteram sibi in voce vel in scripto similem surgentes. Cum licentia ad nonā rarissime ad decimā argute ꝑperāt. Preterea ecclesiastici

Ambrosianam Gregoriane sectantes institutionem vocem vnam sub finali cuiuscunque autentice modulationis toni interuallo depo nunt quasi inter octo priores diapason voces naturales et hanc no nam sesquioctaua inuicem habitudine tonus resultet: quod et si na turaliter ac diatonice tribus ipsis ducibus. Primo scilicet et ter tio ac Septimo conuenit. Quinto tamen tono dissonum probat dia tonicus sonorum transitus namque sub ipsius finali chorda scilicet ffaut graui semitonium illico naturaliter decidit in graue quare nonnul li asserunt notulam ipsam inter dsolre et elami graues esse relaxan dam maiore scilicet sub Elami semitonio: sic inde ipsa a finali: tono di stabit in grauitatem. hoc est quod melchior de vvormacia prece ptor meus. et Balthazar. vna cum plerisque aliis. Quintum tonum ob toni carentiam sub suo finali per semiditonum vel diatessaron de scendere posse affirmant. vt antiphona. Alma redemptoris. in dictio ne Genitorem. item in verbo Miserere lucidissime declarat.

¶ Nos autem (inquit Franchinus) diatonice procedentes natu ralem vocum in introductorio dispositionem minime subuerten dam esse existimamus cum potissime octo ipse diapason consonan tie voces dupla distente sint dimensione quinque scilicet sesquioctauis atque duobus minoribus semitoniis. idcirco non necessariam puto huiusce vocis substitutionem tanque modulationi Diapasonice con gruentem: sed potius superfluam ecclesiastica tamen auctorita te probandam.

¶ Toni autem placales quintam notam supra finalem quartam que subtus artificialiter attingentes: raro sextam. rarissime vero se ptimam. vel vt Balthasar refert: octauam scandunt: quintam eti am subter cum licentia decidunt quemadmodum in hoc disticho pa tet. Sept. paritas scandit descendit quinque per imas. Imparitas que decem scandit bassatur ad vnam.

¶ Notanter igitur hec prelibata enarrabantur non quod semper ope repreccium sit quemlibet cantum huiusmodi tonorum ambitus ob seruare quod presertim in antiphonis feriatis necnon festiuis con spicuum est vt pote. Sede a dextris. Ecce tu pulchra. Ecce ego mitto. Dixit dominus et hiis similes demonstrant quequidem tam ascendendo quam descendendo vix diapason complent. de quibus hec sequens datur preceptio.

¶ Aduertendum est denique ex eo quod nonnunquam vterque autentus vi delicet et plagalis ad quintam migret vocem supra finalem quod si hu iusmodi cantilena ad quintam fecerit moram regalis est. Si vero

preceps absq; mora descenderit iam plagalis extat.

¶ Ueruntamen quum: plurima interdum carmina vtrumq; ambitum cōplecti reperiātur: de mixtione eorumdem paulisper dissere necessum est. Omnis ergo cantus duplam tam penes Arsim q̄ Thesim complens. si Diapenthen sursum pluries q̄ Diatessarō deorsum reuerberauerit toni regalis est. Sinautem collateralis: ediuerso scilicet quartam subtus plurimum reuerberans.

¶ Ingrediuntur itaq; autenti: suorum placalium velut ī subditorum sedes: nec ecōtra: vt est Antiphona. Ecce tu pulchra in dictione oculi. Ita etiam Antiphona: de sancta maria magdalena. scilicet fidelis sermo ad decimam vsq; supra finale properās: ad quartam quoq; descendens.

¶ Est nichilominus callide inspiciendum q̄ si plus superius morentur q̄ inferius sunt de tono autento. Si vero plus inferius q̄ superius tunc sunt subiugales. Si autē equaliter in acutis et grauibus moram fecerint Mixtum tunc efficiūt cantum et indifferētē Ascribitur tamen autento vt sufficienter pretactum est: quibus enim nominibus tales succentus ab auctoribus nuncupent: ex Franchini sententia hoc pacto enarrabimus.

¶ Commixtus tonus dicit si autenticus est: quum in eo species alterius q̄ sui collateralis disponuntur sinautem fuerit placalis: dicetur commixtus quum alterius q̄ sui ducis et imparis consonantes continet formas.

¶ Mixt⁹ tonus dr̄ si autenticus est: quum vel totū grauius sui placalis attigerit tetrachordum: vel duas saltem eius chordas.

¶ Imperfectus tonus siue autenticus siue placalis est q̄ nō īplet propriā Diapason figurā deficiēs vel ex pte Diapēthes vel ex pte Diatessaron/vel ex parte vtriusq;: hunc ꝓprie diminutum dicunt.

¶ Plusq̄perfectū vero seu supfluū putant tonū: quum (si autenticus fuerit) vltra diapason notulā vnā aut duas diatonice ductas tenuerit in acutum. Quum autem placalis fuerit tunc in graue.

¶ Hec sequēs schala interlinealis (veluti precedentes) ipsius cātus: tanq̄ in speculo: manifestat essentiam. Ita videlicet q̄ linee secundum marginis latitudinem considerate: simul et spacia claues ipsas expresse et virtualiter designant: cetere vero per longitudinem protense: octo tonos iam regulariter iam licentiose siue irregulariter dilucidant vnitatem per. 4. Finales. scilicet. D. E. F. G. gradatim scandendo: collocantes.

Cifre quidem huius figure id quod regulariter fit denotant. Sillabe vero sub et supra site hoc quod per licentiam admittitur Ita videlicet ꝙ finalis vox tam ascendendo q̃ descendendo pro prima computetur voce.

De tenoribus tonorum tam autentorum q̃ plagalium de neumatibus et distinctione. Capitulum quartum.

Tenor in hac plana musica est determinata octo tonorum respectu finaliũ vel affinalium in proprio esse conseruatio. Cuius quidem precipua consideratio penes primam Euouae notulam simul antiphone finalem intuendo potissimum versari debet. Multiplicaturq; huiusmodi tenoris harmonia per tonorum multiplicationẽ. quoniam quẽadmodum differentes tonos octo numeramus: totidem etiam Euouae principalia complectamur necessarium est: per euouae nihil aliud q̃ vocales ablatis consonantibus de ly seculorum amen: super quod melodia que tenor hoc pacto nuncupatur: intelligentes. Unicuiq; insuper (vt musici solent) tono proprium et principale Euouae ascribentes necnon cuiuslibet principalis differentialia: (vt vbertim

in sequenti tonorũ dyatonico elucubrabimus)subinde ꝯplectẽtes Apprimeq; tenores:vñ sibi tale nomẽ vẽdicarint:aptius fateri conabimur.quos deniq;:eo q̃ cantũ(ne sedes suarũ finaliũ vel affinaliũ excurrat)teneant. Atq; cuiuslibet carminis cuiusue toni fuerit: aditũ pparent et ostendãt rõnabiliter dictos putamus. Qd profecto nõ minus q̃ pdicta memorie cõmendandũ musici merito asserunt. Qñquidem veluti octo tonis quattuor littere terminales assignãtur:pariter et octo tonorũ tenoribus quattuor initiales littere examussim condonabũtur. Duorũ vero tonorũ semp ab eadem finali littera fit exitus. Nõ aũt duorũ tonorũ idem caracter vnq; fiet principiũ. In Γ nãq; finali initium scdi toni reponit: in a aũt acuto primi:quarti et sexti exordiũ. in c vero ꝯfinali principiũ tenoris tercii quinti et octaui. In d igitur acuto initiũ Septimi tenoris quorũ secundus omniũ maxime descendit. Septimus autẽ inter ceteros altius scandit. vt in eius tenoribus iam sequentibus patebit.

Euouae
Incipiens primus
In a per diapente.

Euouae
Ait secundo
In Γ per semiditonum

Euouae
Voca nobis tertium
In c p semitoniũ cũ diapẽte

Euouae.
Veniente quarto
In a per diatessaron.

Euouae
Quod aduertens quintus
In c per diapente

Euouae.
Interrogat sextum
In a per ditonum.

Euouae
vbi nunc est septimus
Jn d per diapenthe

Euouae
Respondit octauus
Jn c per diatessaron.

Euouae
Ecce peregrinus.

¶ Melodia inqꝫ:que et ordinata tenorum contextura dignoscitur nos infallibiliter ducit in tonorum noticiaꝫ. Quapropter omnis tenor autentus ad quintam vel supra quintam suum principium capiens impares tonos notos efficit ita videlicet ꝙ si quintam tetigerit sic est tenor primi/quinti/⁊ septimi tonorum: si sextam sic est tenor tertii. Omnis vero tenor placalis ad quārtā aut subtus eandem incipiens pares tonos hoc est collaterales dilucidat quartuꝫ et octauum per quartam secundum et sextum per tertiam iudicās Unde postremo sequitur ꝙ omnis tenor autentus suum placalem in duabus clauibus excedit: dempto septimo vnica dumtaxat excedente. quinta ergo autentis. quarta quoqꝫ subiugalibus cōuenit que singula singulis hoc disticho: notulis declarabuntur.

¶ Pro quorum euidentia specialiori Sciendu℥ ꝙ omnis cantus desinens in re cuius seculorum Amen principium capit in la est primi toni: tam regulariter ꝙ per transpositionem.

¶ Secunda regula est ꝙ omnis cantilena finiens in re cuius Euouae sursum ponitur in fa/ tam artificialiter/ ꝙ trāspositione est tertii toni.

¶ Tertia regula est ꝙ omnis cantus in mi terminum statuens nec non seculorum amen ad fa sursum per sextam exposcens: tercii toni extat. Preterea raro trāsponitur ad ♮ quadratum acutum: alioquin enim minime veram tonorum imitaretur normam: cum tenorem in fa veluti precedens dyatonica troporum ratio ostendit: collocet. Admittitur equidem: quum huiusmodi cantus tertii toni finiatur in ♮ quadrato acuto: quod eius tenor in gsolreut superacuto principium statuat: non autem ratione vocis sol: sed fa per musicam fictam propriam sibi vendicantis solmisationem. Finitur quoꝙ idem tonus nonnūꝙ in a acuto ratione mi sursum fa pro suo euouae in ♮ superacuto per semitonium cum diapente: inuestigantis: fitꝙ tunc ad quartam supra finalem transpositio.

¶ Quarta regula est ꝙ quartus tonus regulariter in E finali terminatur: capitꝙ tenorem in a acuto vel transpositus ad ♮ quadratum finem locat: tenorem in e superacuto accipiens. finitur etiam interdum in a acuto principium Euouae in d acuto reponēs: quod quidem pari ratione per ceteros tonorum tenores (decenti tamē medio) practicandum censebimus.

¶ Secunda predictarum syllabarum interpretatio.

¶ Prima preceptio talis est ꝙ omnis cantus la. sursum mediate vel immediate frequenter attingens: altius a fa reuerberans: si huiusmodi cantus finitur in re est primi toni.

¶ Secunda regula omnis cantio sepius in reversans ad fa repercutionem faciens si iam in re exierit: secundi toni naturam obseruat: ita de singulis que omnia exemplo practicanti patebunt.

¶ Tonorum tam autentorum ꝙ placalium tum regulares tum licentiosi Ambitus.

Ambitus et natura prothi Autenti.

Euo uae.

Licentia prothi regalis

Euouae.

Regularis dispositio prothi plagalis.

Euouae

Lasciuia eiusdem

Euouae.

Ambitus et natura Deutri autenti.

Euouae

Eiuſdem licẽtioſa permiſſio.

Euouae.

Diſpoſitio Deutri placalis.

Euouae.

Laſcluſa eiuſdem.

Euouae.

Ambitus et natura triti regalis.

Euouae.

Licentia eiuſdem.

Euouae.

Natura ſiue eſſentia Triti ſubiugalis.

Euouae.

Lasciuia eiusdem admissio.

Euouae.

Ambitus Tetrardi autenti.

Euouae.

Lasciuia eiusdem.

Euouae.

❡ De introitibus/ Responsoriis/ Alleluya/ et inuitatoriis breuissima introductio.

OMnis introitus cuius versus ad quintã repente vel gradatim properat (cũ quinta sit propria autentorum notula) ad autentos pertinebit. ❡ Preterea omnis introitus cuius versus in principio non immediate nec gradatim quintam tangit: et si demum eandem tetigerit: ex quo quarta vox collateralibus summopere sit obnoxia: ad subiugales spectabit.

❡ Animaduertendum est deniq̃ responsoria et alleluya ad suos versus inuitatoria ad venite respectum habere: ita videlicet q̃ si autentice inceperint ad regios spectant tonos. si plagaliter vero ad subiugales iam attinebunt: quod facile disquirenti patebit

❡ Est etiã quẽadmodum Frãchinus Gaphorus laudẽsis ĩquit in hmõi tonorum modulationibus consideranda distinctio quã Guido voluit intelligi q̃tum in quolibet cantu continuatim quousq̃ vox quieuerit pronũciatur. Hec enim per neumas sane declarat. Neuma enim est vocum seu notularum vnica respiratione cõgrue

pronunciandarũ aggregatio. neuma grece latine nutus solet interpretari. describunt enim notatores in antiphonis et nocturnis responsoriis atq; gradualibus ipsam certa linea in modum pause cãtilenas terminantis omnia linearum interualla complectente diuidentem distinctiones: quaquidem innuunt vocis ipsius respirationem: neq; respirandum est ante vltimam cuiusuis dictionis syllabam nisi complures fuerint notule soli syllabe superposite. tũc eñi necessitate vrgente poterit cantor post non vltimam dictionis syllabam respirare. Debent insuper distinctiones ipse secundũ Guidonem fieri et terminari vbi sepe et cõdecentius tonus ille in quo fuerint poterit regulariter sortiri primordia.

De generali tonorum psalmodia. Caput quintum.

Psalmodia est psalmi imprimis recta intonatio: necnõ cuiuslibet lectionis debita mediatio: finisq; eiusdē ordinata tenorisatio: ex psalmo et oda nuncupata: quasi cantus mixtus vt cum aliquis ad instrumẽtum musicum voce sonorat: aut (mea quidē sententia) melius a psalmo hoc est cantu: quum a psallere qđ est canere cadat: et odos gre. laude q; laudes cantuali voce deo reddentes dictam arbitramur. Cuius quidē psalmodie duplex est intonatio. simplex videlicet et solemnis: secundum q; psalmi duplices extant maiores et minores. maiores qui et euangelici dicuntur eo q; in euangelio decantentur: sunt Magnificat. Benedictus. et Nunc dimittis. quorum intonatio percelebris est. Minores quos Dauidicos a psalmographo eorumdem compositore vocant: sunt ceteri ab hiis iam predictis. vt puta. Dixit domin9. Beatus vir. Laudate pueri. ꝛc. simplicem cõmunioremq; intonationē habentes quorum omnium mediationes satis ambigue sunt. quandoquidem diuersi diuersa in diuersis quippe prouinciis considerant. Quas profecto in sequenti tonorum ordine: quo tutius secundum honorificum francie ritum id fieri phas fuerit: nostros maiores passim imitantes describemus. Habent quoq; huiusmodi medie modulationes vt in plurimum circa mediam versus dictionē formari: quas cantores vulgo pausas nũcupant: easdemq; bifariã presertim distinguũt in productam videlicet ꝛ corruptam. Producta quidem pausa est dictio latina polysyllaba. Corrupta vero que sustinenda est tanq; interrogatiua oratio legẽda vt: est dictio greca/hebraica/barbarica/vel monosyllaba. vt me/te/se/fac/syon/

Iherusalem/ Iacob/ Abraham.ꝛc. Intonationes igitur in hoc cō sueto Tetrasticho clare patent. Primus cum sexto fa/sol/la/ semper habeto. Tertius octauus vt re fa/ fitqꝫ secundus. La sol la/ quartus vt mi sol/ sit tibi quintus. Septimus mi fa sol/ sic omnes esse recordor.

¶ Hec sunt predictorum exempla.

Pater in fili o filius in patre spiritus
Primus. Secundus Tertius Quartus Quintus.

sanctusqꝫ ab vtroqꝫ procedens.
Sextus Septimus Octauus.

¶ De mediatione hii versus passim leguntur.

¶ Septimus et sextus dant fa mi re/ mi quoqꝫ primus Quītus et octauus dant fa sol fa/ sicqꝫ secundus. Sol fa mi fa ternus/ re/ vt/ re mi/ reqꝫ quartus. Notandum est tamen ꝙ huiusmodi mediationes quo ad primum et sextum tonos ab vsu recesserunt.

¶ De formatione primi toni.

Caput sextum.

PRimi toni principia propria ac magis vsitata (que mediationes plerumqꝫ naturales consequuntur) sunt Dsolre/ Ffaut/ Gsolreut graues ꝛ alamire acuta: que quidem ceteris sunt perfectiora ꝛ magis naturalia. Cfaut autem tanqꝫ superfluum. Elami commixtū: mixta vero atqꝫ item superflua Antiphonarum presentis toni primordia sunt are et Bmi graues. ¶ Cantilene igitur in C graui principium captantes nō subito ad Diapente consurgentes ad principale Euouae pertinebunt vt est Antiphona. Ecce ego. et exurgens. Ceterum que in D finali principiū captant nō subito ad diapente surgentes: veluti Antiphona. Ecce nomē dñi: necnō q̄ in F finali inchoāt ꝑ diatessarō cadētes puta ad c

graue et si tãdẽ ad diapẽte cõsurgãt queãdmodũ Tecum p̃ncipiũ p̃ric erũt diñtie. Antiphone ꝫo in D finali vel C graui incipiẽtes a D finali imediate ad diapente ꝯsurgẽtes ad scđam ptinebũt differentiã. Sed q̃ in Γ graui incipiũt ad D finale ꝑ tonũ et semitonũ cadentes ad tertiã spectãt. ¶ Rursum ab eodẽ Γ ꝓfluẽtes ꝑ tonũ et tonũ ad a acutũ tẽdẽtes circũflectẽdo: vel absq circũflexione vlterius scandentes seu morã in a cõfinali faciẽtes q̃rte erũt differẽtie ¶ Preterea quevis cantio ab Γ graui exiens mox per ditonũ ad a paruum scandens quãuis deinde per tonũ cadat. Vel ingressum in a acuto capiens qualitercunq ꝓcedẽdo q̃ntam patefacient differentiã que sextũ plerumq comitanẽ Euouae. Sunt itaq q̃pluri me tonorũ differẽtie scđm diuersarũ regionũ ritum: vt libet conficiende qđ exempla disquirentibus facile monstrabunt.

Prima differentia.

Tecum princi pium. Euouae. Leua mulie res
Secũda differentia.

Euouae. Uolo pater Euouae Lazarus
Tertia differentia. Quarta differentia.

Domine vt videam, Nisi tu domine. Uenit lumẽ. Inclinauit

Euouae Estote fortes in bello. Salue. Euouae.
Quinta differentia. Sexta differentia

Apertis thesauris Euouae Exau diat dominus.
Septima differentia.

Euouae Uidi dominũ. Euouae. Euouae.
Octaua differentia. Nona differentia. Decima dr̃ntia.
Procedit gñalis et Gregoriana p̃mi toni psalmodia hoc mõ.

Primus tonus sic incipit et sic mediatur et sic finitur

Sequitur intonatio psalmorũ minorũ in pausis ꝓductis.

Dixit dominus domino meo sede a dextris meis

Sed in pausis corruptis talis est forma.

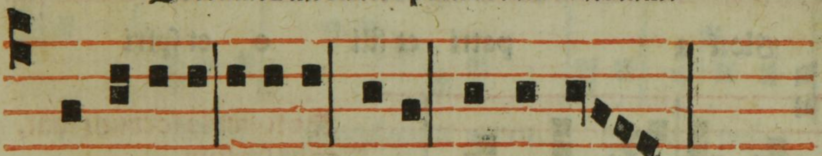

Deus in nomine tuo saluum me fac et

in iusticia tua libera me.

Solemnis intonatio psalmorum maiorum.

Ma gnificat anima mea dominum.

Nunc dimittis seruum tuum domine.

ſecundum verbum tuum in pace.

Benedictus dominus deus iſrael quia viſitauit

et fecit redemptionem plebis ſue.

¶ Uerum ex verſibus nocturnalium reſponſoriorum primi toni ſolent Gregoriani notulas quaſdam neceſſarias eligere quibus. Gloria patri et filio quã decentiſſime modulantur quum opus fuerit hoc modo.

Glori a patri et fili o et ſpiri

tu i ſan cto.

De formula ſecundi toni. Caput ſextum.

SEcundus tonus qui et hypodorius dictus eſt pro p̄ncipiis chordas tenet. Are/Cfaut/Dſolre/Elami/ ⁊ Ffaut graues. In ſui autẽ exceſſu ſeu ſuperfluitate (licet raro) in Γut eius principium poſuere vt eſt reſponſorium Educ de carcere. In Cfaut nonnulli antiphonam. Ecce maria incipiunt. In Dſolre vero regulariter propriam obtinet terminationem: ſuumque euouae in Ffaut grauem poſſidens, necnon eius pſalmodiam in

cipiunt per vnicam vocem a finali tono depressam his tandem notulis procedentes. vt re fa/ cuius quidem formulam hec probat descriptio.

In hono rem diui Nicola i fabri-

ca uit rex Renatus domino templum nouum.

Sequitur simplex operatio secundi toni.

Neuma Secundi toni.

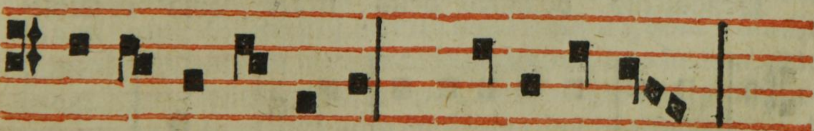

Euouae Fidelis Michael O rex glorie.

Ecce maria Seculorum amen. Ait pe trus.

Prima differentia.

Euouae. Euouae.

Secunda differentia. Tertia differentia.

Secundus tonus sic incipit et sic mediatur. et sic finitur.

Sequitur intonatio psalmorum minorū in pausis productis.

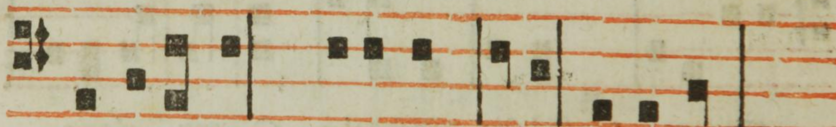
Laudate pueri dominum laudate nomen domini.

Sed in pausis corruptis talis est forma.

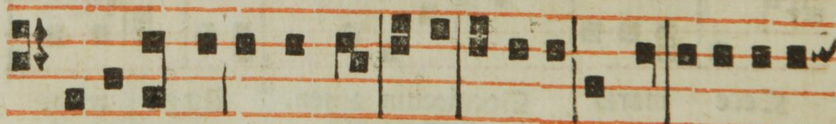

Memento domine dauid:et omnis mansuetudinis eius.

Sequitur intonatio psalmorum maiorum.

Magnificat anima mea dominum.

Benedictus dominus deus israel quia visitauit

et fecit. redemptionem plebis sue.

¶ Animaduertendū estetiā q versiculi nocturnalium Responsorio rū huius scdi toni vnica voce toni interuallo sub finali chorda cātici pcedentis deposita ppria modulatione pcedere solēt: hisce scȝ notu lis vt re mi fa. Excipi item cōsueuerunt ab hmōi harmonia notule quib⁹ Gloria patri et filio et spūi sancto ꝯgrue modulantur hoc mō

¶ De formatione tertii toni. Caput septimum.

Tertii toni modulatio formatur ex scda specie diapētes ducta ab elami graui ad ♮mi acutā: ⁊ ex scda specie diatessaron facta a ♮mi acuta ad Elami acutā. hec enim est quīta diapason figura quā phrigiū nuncupant. Huic autē tono quattuor accidunt principia. Elami/ Ffaut/ Gsolreut graues. et csolfaut acuta cuius finalis chorda est elami grauis ¶ Itaq principale euouae antiphonas suscipit q̄ in G graui incipiunt vnisonū facientes dehinc tono ad alamire scandētes ibiq iterato altius p semiditonum ac c acutū ascēdentes aut eas habet q̄ in E finali principiū locāt nō subito ad semitoniū cū diapēte pperātes ¶ Pria differētia illas capit q̄ in E finali inchoant ascēdentes ab eo semitonio vl tono descendētes. ¶ Scda dr̄ntia in G finali inchoātes habet mox ad c acutū surgētes: aut q̄ in c acuto incipiūt. morā in eo facientes anteq descēdāt. ¶ Tertia dr̄ntia eas q̄ i G graui incipiūt ⁊ parūper ad c acutū ascēdūt. alias exempla demōstrabūt. Insup euouae tertii toni incipit in csolfaut. s. in sextā supra finalē ātiphone scdm Gregorianā dispōnem vbi tetracordū in pncipio psalmodie sumptū terminat. Ambrosiani aūt suauius pcedētes (vt Frāchinus inqt) pncipiū euouae huius tertii toni in q̄ntā supra finalē antiphone chordā in qua. s. sua diapētes figura terminat tanq harmonica medietate suauiorē sicut in reliqs autēticis disposuere. ¶ Incipit vero gregoriana psalmodia in tertiā supra finē antiphone pcedens his notulis vt/ re/ fa. Eiusq compositioni competit hec formula.

Bea tus Nicolaus ab infamia virgines solido

au ro liberauit. Neuma Tertii.

Sequitur principale Euouae cum differentialibus.

Euouae. Quoniam.

Hec est que nesci uit. Euouae.

Prima differentia.

Quando natus est. Calicem. Euouae.

Secunda differentia.

Vado parare Euouae.

Tertia differentia.

Quarta differentia. Quinta differentia.

Sexta differentia.

Septima differentia.

Transposite sunt huiusmodi antiphone.

Octaua differentia.

Euouae Intonatio psalmorũ mi Tertius tonus sic
Nona differẽtia norũ in pausis ꝓductis.

incipit et sic mediatur et sic finitur.

Dixit dominus domino meo sede a dextris meis
Sed in pausis corruptis talis est forma.

Memento domine dauid: et omnis mansuetu dinis eius.
Intonatio solemnis psalmorum maiorum

Magnificat anima mea dominum.

Benedictus dominus deus israel: quia visitauit

et fecit redemptionem plebis sue.

¶ Item Responsoriorum versibus inest congrua progressio modulandi. Gloria patri et filio his notulis excepta.

Glo ri a pa tri et fili o et

spi ri tui san cto.

¶ De psalmodia quarti toni. Caput octauum.

Quartus tonus principia cõmunia ac magis vsitata sex assumpsit vcȝ/Cfaut/Dsolre/Elami/Ffaut/et Gsolre ut:graues:atqȝ Alamire acutam. terminaturqȝ regulariter in Elami grauẽ:vt sequẽtia mõstrabunt exẽplaria:cuiꝰ quidẽ modulatio formatur ex scđa specie diapẽtes(que ꝛ tercio ꝯpetit) et ex secunda figura diatessaron:ducta a ♮ mi graui ad Elami graue. Est eniȝ secunda in ordine diapason species ducta ad ♮ mi grauem. Est em̄ secũda in ordine Diapason species ducta a ♮ mi graui ad ♮ mi acutam:quam hypophrygium vocant.

¶ Requirit pro pricipali Euouae Antiphonas in E. finali ichoãtes non subito per semidytonum resurgentes Seu a semitonio supra scilicet in F. vel in G. incipientes si subito ad finale ꝑ semiditonum descendant.

¶ Prima differentia recipit Antiphonas infra finale tono icipiẽtes puta in D/graui gradatim ascendentes.

¶ Scđa dr̃ña illas respicit q̃ i D. graui icipiũt mox tono ꝛ semiditono surgẽtes. ¶ Tertia dr̃ña respectũ hȝ ad antiphonas i C. graui icipiẽtes. Quarta dr̃ña illas suscipit antiphonas q̃ i E finali ici

piunt illico per semidytonū ascēdentes necnō que in G.graui incipiunt tono ascēdētes. Omne autē euouae quarti toni īcipitur in quartā chordam supra finalem Antiphone precedentis cuiꝰ psalmodia eadem sumitur voce: procedendo his notulis la sol la: vt sequenti descriptione sane percipitur.

¶ Antiphona eiusdem cum neumate.

Prothomar tyr stephane inter ce de pro

Operatio et intonatio simplex quarti toni.

nobis ad dominum. Neuma quarti.

Quartus tonus sic in ci pit et sic mediatur. et sic

finitur. Principale Euouae. Tota pulchra es

Post partum virgo O florens. Scientes quia.

Nos scientes. Euouae. Prima dn̄a Media vita.

Euouae. Benedicta Euouae

Scd̃a dr̃ia. Tertia differentia.

Le uita. Euouae. Fide lia Factus sum

Quarta differentia.

Euouae Homo erat. Surrexit xps.

Quinta differentia.

Euouae. Post partum virgo. Beatus vir

Sexta dr̃ia. Intonatio psalmoꝝ minoꝝ in pausis p̄ductis

qui timet dominum in mandatis eius volet nimis.

Intonatio solemnis ad Magnificat et ad Benedictus.

Ma gni ficat anima mea dominum.

Item si responsorium terminauerit in elami graue et versiculus eius inceperit in a.minutā vt puta in quartam supra finalē: huiusmodi cantici: erit quarti toni. aut quū versus principiū fuerit in d la sol re/cuius Respōsoriū terminauerit in alamire acutā: bmollari qualitate deducta: erit pariter quarti toni acq̄siti. Cuius naturalis modulatio. Gl̃ia patri et filio & spūi sctō. his ꝓcedit notulis.

De compositione quinti Toni. Caput nonum.

Quintus tonus suā format modulationē ex tertia specie diapētes ducta ab F.graui ad Csolfaut acutā: et ex tertia specie Diatessaron que fit a csolfaut ad Ffaut acutā: Hec enim est sexta in ordine Diapason forma quā lydiū vocāt. Cōpetuntq̄ ei quattuor principia scilicet F.et G.graues. a/& c/acute

Sed in pausis corruptis hoc pacto canitur.

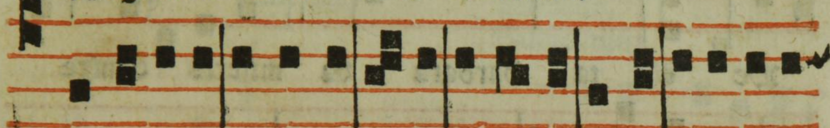

Memento domine dauid: et omnis mansuetu dinis eius.

Intonatio psalmorum maiorum.

Magnificat anima mea dominum.

Benedictus dominus deus israel: quia visitauit

et fecit redemptionem plebis sue.

Parimodo et versiculi Responsoriorum sexti toni incipiuntur in alamire: que tertia est chorda supra finalem cantici precedētis. ex his item excipiuntur notule aptissime ad modulandum Gloria patri et filio et spiritui sancto. hocmodo.

Glori a patri et fili o et

spiri tu i san cto.

¶De formula Septimi toni. Caput vndecimum.

Septimi toni pricipia quinq; sunt G/a/b/c/d/vnũquodq; videlicet Γ.grauem ecclesiastica depositione concessuz. eiusq; modulatio formatur ex quarta specie Diapentes ducta a G.finali ad d.acutam:et ex prima Diatessaron figura quã inter G.grauez et g acutam disponunt:mixolidius nuncupata.terminaturq; regulariter in G.finalem.vt hoc pernotat exemplar.

Be a ta barbara da miseris obnixe

te supplicantibus au xi li um.

Neuma septimi. Euouae.

Uiri gali le i Ipse peribit. Euouae.

Prima dña.

Exor tum est. Euouae. Omnis spiritus.

Secunda differentia.

Euouae. Redemptionem. Euouae.

Tertia differentia. Quarta drīa

Dirige. Euouae. Euouae.

Quinta drīa.

Adiuuabit. Euouae.

Sexta drīa

Quomodo fiet istud. Septimus tonꝰ

sic incipit et sic mediatur et sic finitur.

Dixit dominus domino meo sede a dextris meis.

In pausis corruptis talis est forma.

Memento domine dauid et omnis mansuetu dinis eius

Intonatio solemnis ad Magnificat: et ad Benedictus.

Magni ficat anima mea dominum.

Benedictus dominus de us israel: quia visitauit

et fecit redemptionem plebis sue.

Ex versiculis autem nocturnalium Responsoriorum Septimi toni notule excipiuntur quibus Gloria patri et filio & spiritui sancto Gregoriani condecenter modulantur hoc modo.

Glo ri a pa tri et fili o et

necnon regulariter terminat in E.grauē.cuius Euouae i csolfaut acutam scilicet in quintam supra finalem Anthiphone chordā. In cipitur: eius quoqꝫ psalmodia in vnisono cuz finali cepta procedit his vocibus: fa la: fa: vel melius vt/mi/sol: vt in sequenti processu notabitur.

¶ Antiphona eiusdem vna cum neumate.

Precibus et meritis beati Nico lai pre sulis

defende nos deus ab omni peri culo mortis.

Sequuntur tenores cum exemplaribus.

Neuma Quinti Principale Euouae.

Uincenti. Euouae. Ecce conci pies.

Prima differentia.

Euouae. Ecce dominus Euouae.

Secunda differentia. Tertia differentia.

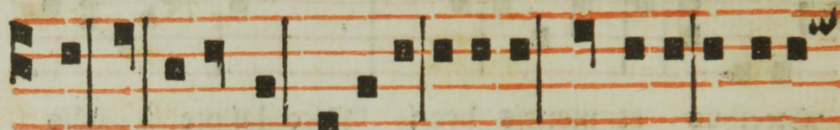
e f.iii.

Generalis operatio seu intonatio eiusdem.

Quintus tonus sic incipit et sic mediatur

Psalmorum minorum in pausis productis forma.

et sic finitur. Laudate pueri dominum laudate

Sed in pausis corruptis talis est forma.

nomen domini. Deus in nomine tuo saluum

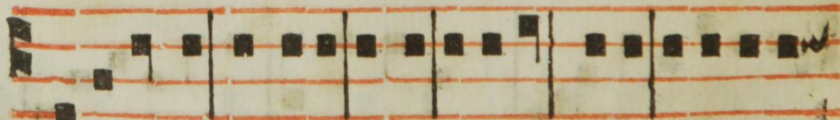

me fac et in iusticia tua libera me.

Intonatio psalmorum maiorum.

Magnificat anima mea dominum.

Benedictus dominus deus israel: quia visitauit.

et fecit redemptionem plebis sue.

¶ Atq; item versiculi principium habentes in csolfaut quorum Responsoria terminauerint in Ffaut graue quinto ascribūtur tono: horum modulatio. Gloria patri et filio et spiritui sancto sic procedit.

Gloria patri et fili o et spi

ri tui san cto.

¶ De formatione sexti toni. Caput decimum.

SExtus ton⁹ q̃ttuor possidet pricipia scʒ C.D.F. graues et alamire acuta: cui⁹ melodia format ex tertia specie diapētes q̄ ꝛ q̄nto cōuenit: ꝛ ex tertia specie diatessarō ducta a Cfaut graui ad Ffaut grauem. Hec enim est tertia diapason figura disposita inter Cfaut ꝛ csolfaut acutam: quam Hypolidyum vocant: terminaturq; regulariter in Ffaut grauem cuius progressio sequēti compositione percipitur. habet etiam pro principio. e. superacutū vt est Antiphona que transponitur ponens petrus.

Sancte Stephane prothomartyr inclite

funde preces ad dominum no stra pro salu te.

Neuma sexti. Euouae. Si ego.

Resur rexit dominus. Lupus rapit.

Hec est transposita.

Euouae. Benedictus.

Prima dña. Psalmodia ĩcipit ĩ vnisono bis ꝓcedẽs notulis.

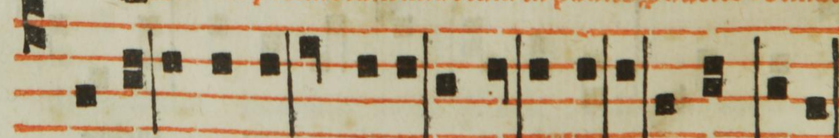
Fundens petrus. Sextus Tonus sic incipit et sic me-

Ea/sol/la. vt hic.

diatur et sic finitur.

¶ Hec est psalmorum minorum in pausis ꝓductis forma.

Dixit dominus domino meo sede a dextris meis.

¶ De compositione octaui Toni.
Caput duodecimum.

OCtauus tonus principia magis idonea septē hab3 vid licet. C. D. E. F. G. graues. a. et. c. acutas. cuius pricipale Euouae nonnullas sibi vēdicat Antiphonas. In C graui incipiētes: quasdā in D. graui in G. et in a. acuto. ¶ Prima drīa illas habet Antiphonas q̄ in E. vel F. grauibus icipiūt. ¶ Scda differentia illas que in c/acuto inchoāt respicit subito per semitonium vel semiditonum cadentes. ¶ Tertia regit ea cātica que in c/acuto oriuntur sed priusq̄ descendant ad dlasolre surgunt. Huius itaq̄ modulatio formatur ex quarta specie Diapentes que et septimo cōuenit: et ex prima Diatessaron ducta a. Dsolre graui ad Gsolreut grauem: hunc eni3 q̄m grauius primi toni Tetrachordū occupat eius nature participē ferunt: quē cōsequēte quadā subuersione. Hypomixolidiū vocāt finitur itaq̄ regulariter in Gsolreut grauem: vt sequens monstrat dispositio.

Gaude et letare. Hymnū cantate.

Euouae. Ardens e nim Fili quid

Prima differenti a.

fecisti. Euouae Jneternum. Priusq̄

Secun da differentia.

te formarem Euouae Euntes. ibant.

Tertia differentia.

Regesvide bunt Octauus tonus sic incipit et sic

Operatio simplex siue intonatio eius.

mediatur: et sic finitur. Laudate pueri dominum laudate

Eorumdem psalmorum in pausis corruptis manuductio.

nomen domini. Memēto dñe dauid: et omnis mãsuetudinis

Sequitur intonatio psalmorum maiorum.

eius. Magnificat anima mea dominũ. Nũc dimittis seruum

tuum domine secundũ vbũ tuũ in pace. Bñdictꝰ dominus

deus israel quia visitauit et fecit redē ptionē plebis sue.

Ex versiculis autē nocturnaliũ Responsoriorũ. Huius octaui toni gregoriani congruã. Gloria patri ⁊ filio ⁊ spiritui sancto modulationem exprimit. hoc modo.

Gloria pa tri et fili o et

spiri tu i san cto.

¶ Quarta vero octaui toni differētia peregrina dicitur cuius Antiphonas nonnulli sub principali tenore (cum in C. graui inciperetur) collocarunt. Quo fit vt adhuc a paucis curet assignaturqȝ huic Antiphona: Allēluya: nos qui viuimus. secundum quē tonū peregrinuȝ istum canimus psalmum. In exitu israel de egypto paschali tempore circa baptismuȝ. Exqȝ huic potius q̄ȝ alteri attribuitur incepte in C graui hoc fit propter iucunditatem paschalisqȝ festiuitatis solēnitatē. Dicta profecto Antiphona: iucundam habet resonātiaȝ. domino autem resurgente omnia: ad sue sacratissime dominice resurrectionis reuerentiā: psallant ⁊ iubilāt: vt docet Lactātius Firmianus in suo carmine de dominice resurrectionis die cū inquit. Ecce regnascentis testatur gratia mundi. Omnia cum domino dona redisse suo. Idemqȝ iudicium proponimus super Antiphonam nomini tuo da gloriam domine: quam Ambrosiani super ipsum psalmum In exitu israel de egypto. In vesperis dominicalibus alternatim modulantur.

¶ Correlarium.

¶ Correlarie tandem animaduertendū est hanc septimo tono appropriare posse Antiphonam queadmoduȝ hec testantur Franchini verba in forma. ¶ Extat et altera septimi toni psalmodia quaȝ Gregoriani obseruant super Antiphona. Nos qui viuimus benedicimus dominum in confinali terminata cuȝ acquisite deducta sit et sola voce in acutum diminuta: vt p̄nti formula percipitur.

Hec enim psalmodia in principio persimilem retinet quarto tono modulationem in medio: sexto quia antiphona commiscetur ei propriam diatessaron speciem. s. tertiā ꝯprehendens: in fine tertio

Uerum Ambrosiani et Antiphonā ipsam iisdem notulis ⁊ clauibus prosequuntur: alternam tamē huius psalmodie modulationē celebrant: namq; incipiunt in cōfinali ipsius Antiphone chorda. s. in G solreut graui: vbi sua diapentes figura terminatur in acutum sicuti et in ceteris obseruant autenticis. hocmodo.

Hanc tamen primitus antiphonā a diuo Ambrosio propriis septimi toni clauibus ductā vbi ⁊ septimā diapason figurā ⁊ ipsuz mixolydium demōstrat videlicet in G solreut grauē et in D lasolre ꝓpria confinali: (qd plurimū in autēticis instituit) terminatam fuisse vetustissimus Antiphonarum liber Grāchino propalauit: vt Hac notularum formula conspicitur.

Modulatiōes igit versuū sup alleluya. Glīa pri ⁊ filio: sup psalmodias itroituū Gregorianoꝝ ⁊ sup psallēdas Ambrosianoꝝ: vnicuiq; ex seipso breuitatis grā relinquimus perquirendas.

FINIS.

¶ Nicolai vvolici Barroducensis Diatonica actio explicit feliciter.

¶ De arte accētuādi perutilis libellus icipit.

¶ De accentibus Caput primum.

Accentus est eleuandarum deprimendarūꝗ syllabarum lex ꝛ preceptio vniuscuiusq3 orationis particulā istar elemētoꝝ harmonicaliter exprimēs. diciturq3 q̄si ad cāt⁹: hoc ē iuxta cātū vt aduerbiū iuxta suū verbū: qm̄quidē per vocis cātilenā nos syllabas cognoscere facit. Greci vero ꝓsodiā dicūt. pros enim grece valet ad latine: ꝛ oden cātū. latini si quidē accēt⁹ tonos ꝛ tenores appellāt eo ꝙ cātus ibi crescit ꝛ desinit. verūenimuero a nonnullis definit̄ ꝙ sit anima verboꝝ: vel ab aliis ꝙ sit vox sillabe. Hos quoq3 prisci nūc moderamēta: nunc accētiūculas: nūc voculationes appellabant.

¶ Accentus diuisio.

¶ Sunt autē tres accentus: Acutus vz: grauis et circunflexus.

¶ Acutus vt Isidorus inquit ideo dictus ꝙ acuat et erigat syllabam. ¶ Grauis ideo ꝙ deprimat aut deponat: necnon acuto contrariatur. ¶ Circunflexus qui de acuto ꝛ graui constat. Incipiēs enim ab acuto in grauem desinit. atq3 ita cū deprimat et acuat circunflexus efficitur.

¶ Accentus secundum grecos.

¶ Sunt preterea accentus apud grecos decem scilicet oxia/Baria/Perispomene/macra/Brachia/Iphen/Diastole/Apostrophos/Dasian: psile. ¶ Oxia vero hoc ē acut⁹ accēt⁹: dicitur nota a sinistra ꝑte in dexterā sursum ducta: hoc modo

¶ Baria q̄ et grauis appellat̄ linea est per obliquuuz a summo in dexteram partem descendens. fit ita.

¶ Perispomene. i. circūflexus: linea de acuto et graui facta. i. per obliquum ascēdēs a sinistra in dexteram ꝑtē et rursus descendens a summo in dexteram hoc pacto.

¶ Macra autem longa extat virgula iacens hac forma. qua greci vtuntur ad cognoscendam syllabam longam.

¶ Brachia. i. breuis ꝑs circuli iferior iacēs ꝛ pāda hoc est incurua q̄ vtunt̄. ad significandā syllabā breuē ita fit.

¶ Iphen. i. cōiunctio seu subunio: qꝛ duo verba ꝯiungit subiecta virgula versui circūflexa q̄ duo verba cuz opus est copulamus: vt antetulit gressum. fit ita.

¶ Diastole id est distinctio que ediuerso separat est dextera pars circuli supposita versui. hoc modo.
Per quam quidem lineam male coherentia discernuntur. Flaccus. Et amica luto/sus trahitur itaque virgula inter luto et sus per diastolen.
¶ Apostrophos pars itē circuli dextera & ad sūmā lrām apposita. Qua parti orōnis ostēdit deesse vltimā vocalez cui⁹ cōsonās remanet vt est tribunal ꝓ tribunale. sit ita.
¶ Dasiā quod interpretatur flatilis siue flatus vel aspirationis nota: pro qua nos h. scribimus vt halo prime. tali figura notatur.
¶ Psile est siccitas seu exilitas ꝑlatiōis q̄ inuerso h/a grecis notat: a nostris simplici vocali vt alo tertie. hoc ē dēpta aspiratione signanda per h. ita fit.

¶ De pausis siue distinctionibus quas sub nomine positure prisci notificarunt. Caput secundum.

Positura (vt Isidorus libro Ethi. primo inquit) est figura ad distinguendos sensus per cola & cōmata et periodos que cum suo ordine examussim apponitur lectionis sensum nobis aperit. Quas quidez posituras vel quia positis punctis annotātur: vel quia ibi vox pro interuallo distinctionis deponitur greci thesis nuncupant. latini vero posituras. ¶ Prima deinceps positura plena distinctio dicitur eadem et periodus: punctoque cau dato notatur. hoc modo ;
¶ Media distinctio sequens est vbi fere tantum restat de sententia quantum iam prolatum est: cum tamen respirandum sit cōma/ hoc est incisio appellatur geminoque puncto signatur: hoc pacto:
¶ Tertia est subdistinctio que virgula aut simplici puncto notatur sic. vel sic/ nominaturque cola siue colum id est membrum. Solent autem apud Oratores singule clausule virgulis annotari. nec non singule partes pnnctis. Ceterum apud poetas vbi in versu post duos syllaba remanet virgula (licet Isidorus ibidē cōma col locet in primis posituris ordinem cum vnā pro altera locare velit peruertens) annectenda venit. vbi vero de parte orationis post duos pedes nichil superest cōma reponitur. Totus autem versus

sensum adimplens periodus est. Virgilius. Postq res asie/pria-
micq euertere gentem immeritam: visum superis ceciditq super-
bum ilium/et omnis humo fumat neptunia troia. Et sic subdistin
ctiones in virgulis et cõmata in binis punctis dici possunt. Diuer
sa exilia z diuersas querere terras auguris agimur diuũ: vbi ple-
na est distinctio.

Insuper etiam his additur interrogationis nota que plano pũ
cto et virgula sursum retorta designatur: hocmodo? vt Quis fu-
ror o ciues? In lectionibus namq legendis vox tunc de mi in re
deprimitur mi quoq rursum exposcens necnon de mi ad fa pro-
perans.

Parenthesis huic duobus semicirculis: orationem colligenti-
bus cognoscitur: vt Eneas (neq enim patrius consistere mentez
passus amor) rapiduz ad naues premittit achatem. Sunt preterea
adhuc pleraq alia litterarum intersignia: que succentus ratione
studiosis disquirenda relinquimus. Est itaq in huiusmodi pausis
obseruanda talis formula.

Gallorum modus.

Virgula. Comma. Periodus. Interrogatiuũ.

Germanorum forma.

Virgula Comma. Periodus. Interrogatiuum.

Nonnullorum religiosorum formula.

Cola Comma Versus. Interrogatio.

Ordinata di uersorū nominuȝ quadruplicſ pau se descriptio

¶ Media distinctio Comma Metrum pendens distinctio incisio suspensiuus.

Sētētia est perfecta sed pendet adhuc intentio.

¶ Subdistinctio cola siue colon punctus membrum virgula.

obseruari debet quando

Nec sentētia nec cōstructio est plena et oppositum dicit isidor⁹ vnuȝ tamen ꝓ reliquo sepe capi videt.

¶ Plena distictio constans distinctio Finita distinctio periodus .versus.

Neqȝ cōstructio neqȝ sensus aliquomodo dependet.

¶ Interrogatiuum

Oratio interrogatiue procedit.

¶ Quocirca animaduertendum censeo.punctum esse signum vel figuram legentis spiramen sua dilatiuncula refocillans:et orationis clausulas directe partiendo sensum aperiens.

¶ Uirgula linea est ad dexteram erecta dictionibusqȝ verbū nec complementum habentibus postposita sic/subdistinctio dicta.

¶ Comma idem ꝙ distictio:est punctus cū virgula siue geminus punctus:post dictiones iam verbum habentes imperfectas tamē congrue locatus sic/vel sic.

¶ Colon punctus planus pro impressione calami factus:qui quāuis post orationem congruum verbum et integrum sensum habentem locatus sit.demonstrat nihilominus huic orationi non esse dissonum quicqȝ adiungi posse.

¶ Periodus punctus est planus cum virgula desubtus incurua: hoc modo;totam deniqȝ sententiam claudit:necnon in fine orationis locum tenet vt hec sequens structura clare docet.

Dominus noster iesus christus/et deus misericors: ꝓpicius sit nobis peccatoribus per suaȝ ineffabileȝ misericordiam.Quis impiorūȝ non desiderat hoc? quis deniqȝ mētis contemplationem sursum non eleuet? vbi deus cuȝ sanctis

ac electis suis/in altissimo throno quiescit. Qui nos cuz diuina spi ritussancti gratia: perducere dignetur ad celestia gaudia.

De generali euangeliorum ac Epistolarum introductione. Caput tertium.

Accentus medius cuiuslibet Euangelii seu epistole cōmuniter de quattuor syllabis i alteraz fieri debet: duas interduz breues syllabas pro vna longa exigens: quēadmodum hoc declarat exemplar: cadens in terram et mortuum fuerit. Nonnunquam fit de quinque sicut Sint lumbi vestri precincti. Aliquando autem de tribus syllabis inter quas reperitur vocabuluz declinabile monosyllabum veluti. Et vbi sum ego. Cum vero aliqua fuerint vocabula indeclinabilia eque bene fit de quinque vel de tribus sicut de quattuor. vt Jacobineternuz. verumenimuero prima syllaba vnius vocabuli latini bisyllabi nunquam inferius locatur. neque penultima alicuius polisyllabi. Sed de hebreis huiusmodi nature oppositum ornate fiet: scz prima deprimatur in bisyllabis: et penultima in polisyllabis. quale est hoc. Jesus autez. Eleasar autē. De quibus fit accentus in fine clausule super penultimaz syllabā. velut de vocabulo latino monosyllabo. De hebreis siquidez declinabilibus fit quantuz ad medium et finem sicut de latinis. Uerum nichilominus est quod quandoque tale medium de sex syllabis cantari poterit etsi rara sit eius inuentio. vt Benedicta tu inter mulieres. Notanduz est preterea quod sum/es/est/me/te/se/fac/nos/et/vos sursum constitui debent: necnon hoc aduerbium semper.

Item in accentu medio vna dumtaxat syllaba deorsum ponitur nisi sint due breues syllabe que tūc pro vna ponende sunt: quod fit ad differentiam finalis accentus in quo due ponūtur syllabe: sicut Quoniam super omnia bona sua.

Nota tandem demptas vt pote sum es est &c. in accētu finali bene posse deorsum depromi. sicut caro mea est pro mundi vita.

De modo accentuandi tam Epistolas quam Euangelia. Caput quartum.

Primo notādū quod Epistole et Euangelia parimodo accētuātur accentu vcz moderato vel medio. qtiensćunque eñi vocabulū aliqđ pēthasyllabū in latinis dictionibus inueni tur: requiritur quod illa syllaba que est quinta ab vltima illius medii

deprimatur vel aggrauetur: et post talem aggrauationem restant adhuc i eodem gradu quattuor syllabe quarum penultima necessario erit longa: quemadmodum subiecta formula declarat.

Et radicaui in populo honorificato. Beat° ille seruus

Dico autem vobis amici mei. Omne q̄d natum est ex deo.

Alia regula.

¶ Quandocunq̃ penultima syllaba alicuius dictionis latine trisyllabarum vel pluriuz que est sexta ab vltima illius medii corripitur: decet eaz aggrauari cum penultima eiusdem dictionis: vt hoc docet exemplar.

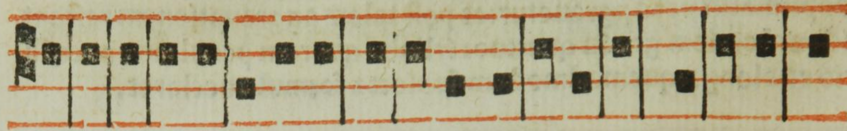
Homo quidā peregre proficiscens. Sed quicq̄d pecieritis dabo

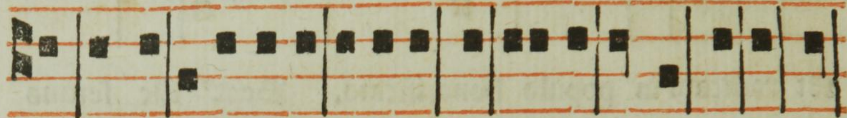
vobis. Quodcūq̃ ligaueris sup terrā. Ne timeas zacharia.

Tertia regula.

¶ Aliquando fit accentus trissyllabarū post dictionem depressam et hoc est quando monosyllaba dictio locatur in fine eiusdem accētus. que quidē dictio in fine constituta duas syllabas valet non aliter. Et requiritur q̄ illa vltima syllaba dictionis precedentis monosyllabam sit necessario longa secundum accentum vt in subiecta descriptione patet.

Et sic in syon firmata sum. Emulor enim vos. Sex dies sūt.

Vos autem videtis me. Omnia que dedisti michi abs te sunt.

Quarta regula.

¶ Nota ꝙ aliquotiens fit accentus moderatus trissyllabarū post depressam syllabam in nominibus grecis. Barbaris. latinis. ⁊ hebreis quorum vltima longa est. duas valens breues. vt hec monstrat compositio.

Et benedic populo tuo israel.

Orabat autem moyses.

¶ Quo pacto accentus formari debeat super nomina greca: barbara vel hebrea ante latina.

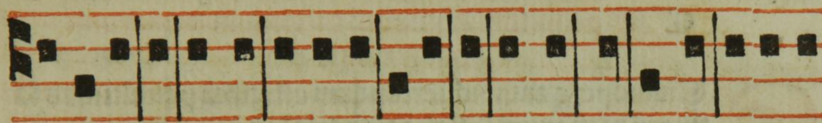
Caput quintum.

Notandum ꝙ quando in lectura: nomen grecuꝫ: barbarū vel hebreū ante nomina latina duarū vel trium quattuor quinqꝫ sex septem syllabaruꝫ: reperiri contingit: tūc siue penultime syllabe nominum seu dictionum latinarum sint in accētu longe vel breues: conuenit nomina greca: barbara: vel Hebrea acui. Et accidit plerūqꝫ ꝙ accentus fit de tribus: quattuor: quinqꝫ sex vel septē syllabis: prout hec experientia monstrat.

Exemplum de tribus syllabis.

Semen abrahe sumus. Naaman autẽ. Opera abrahe facit.

Isaac ad patrẽ. Iratus iesus in tẽplo. Tũc iesus respõdẽs

De quattuor syllabis.

Israel sanctũ tuum. Cumqꝫ moyses ascendisset.

De quinqꝫ syllabis.

Locutus est moyses ad dominũ Semen canaã et

De sex syllabis.

non iuda. Amen amen dico vobis.

Naaman filium suum. Moyses autem orabat.

Iesu xpe fili dauid. Et fuit exempluꝫ fratricide.

De septem syllabis.

Cayn omnibus hominibus. Abel decimas gratuit as.

¶ De penultimis syllabis dictionum latinarum.
Caput sextum.

Summopere animaduertendum est: circa penultimas latinarũ dictionum syllabas: an sint longe vel breues: quoniam si sunt longe accentus tunc debet fieri post quinte syllabe aggrauationẽ quattuor syllabarum videlicet vt pretactum est. Si vero penultima sit breuis. fiet accẽtus ad minus quinq; syllabarum post sexte syllabe depressionẽ. Est igit precauendum: ne aliqua dictio polisyllaba acuat. Postremo nota q post octaue syllabe depssionẽ vltra nõ pgrediat accẽt⁹ nisi p septẽ dũtaxat exẽpla.

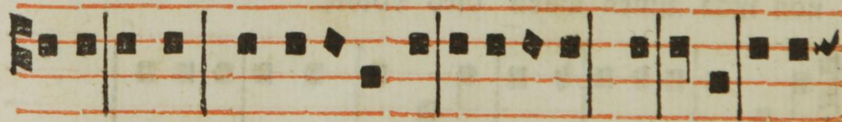
¶ Exemplum de quinq; syllabis.

Qui parce seminat. Discumbente eo in domo. In iacob

inhabita A mortuis ex semine dauid Jesu christe.

fili dauid Dormitionem acceperant. Ex ore tuo

De sex syllabis.

te iudico. Laborantem agricolam. Cũ vos oderint

homines. Si autem mortuum fuerit.

Et eritis odio omnibus hominibus. Operantium mendacium.

De septem syllabis.

Qui sequitur iusticiam. Jam non estis hospites sed aduene

De plana distinctione.
Caput septimum.

Euangelia accētuātur accentu graui sup penultimā: si penultima sit longa. vt hic patet.

Pacem meam do vobis. Nec formidet. Omnes

et dormierunt. Quia lampades nostre extinguūtur.

¶ Secunda forma.

¶ Et si penultima breuis affuerit fiet accētus super ante penultimā vt patet.

In testimonum: Aut quid loquamini. Quoniam

satura bimini propter filium hominis.

Tertia norma.

¶ Item quandocunq extrema alicuius clausule dictio monosyllaba extiterit: debet tunc fieri accentus super eam vt duas valeat vt hec notula comprobat.

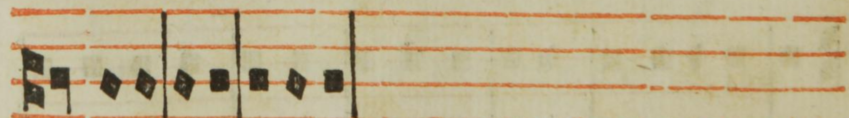
Nescio vos. Quis pater maior me est. Qui sequitur me.

Quarta formula.

¶ Nota q si in fine illius accẽtus fuerit dictio greca, barbara vel hebrea: tunc fit accentus super vltimam. vt hic patet.

Dixit illis iesus. Genuit iacob Et benedic

populo meo israel.

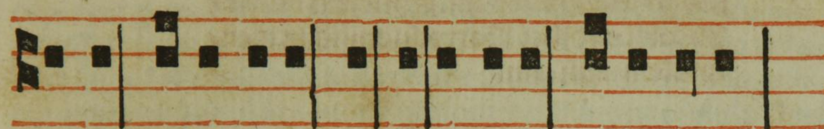
De graui Epistolarum accentu. Caput octauum.

Grauis Epistolaꝝ accẽtus fieri dꝫ de tribꝰ syllabis ĩ nominibus latinis post syllabã q̃ eleuat in altũ quarũ penultima sit longa. vt hec sequentes formationes docent.

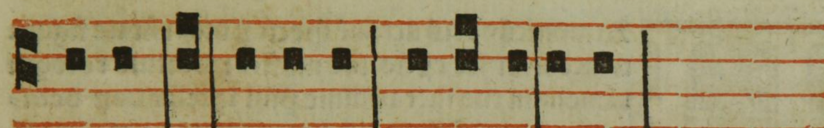
Prima.

Lectio actuum apostolorum. Sancta coram

ipso ministraui. Qui in domino moriuntur.

Petrum et Johannem. Potestas mea.

Secunda regula.

¶ Quando accentus fit de duabus syllabis quarũ vltima est monosyllaba tunc duas valet eadem vt supra.

Tempus enim prope est. Sed et supportate me.

Que in ea scripta sunt.

¶ Directe accentuandi libellus explicit feliciter.

¶ Musica figuratiua: que et reruz factarum dicitur Incipit.

¶ Ad reuerendum in christo patrem. D. Hugonem Hasardum. Episcopũ tullẽsez Nicolai vvollici Barroducensis. in mensuralem musicam.

¶ Prefatio.

Harmonicã vocis actõnẽ specieꝝ diuersitate figura
tã accuratissĩe ex florido musicoꝝ hortulo recogni
tã: nomini tuo sacratissime p̃sul ipresentiaꝝ dedi-
care nõ verit⁹ sũ: nec id ago: neq̃ ita tuaꝝ virtutũ
ignar⁹ sũ vt tã modico opusculo sũmis tuis digni-
tatib⁹ satisfacere posse arbitrer. Sed vt mercato-
res venaliũ reꝝ degustationẽ attẽtãtes: experimẽtũ faciũt q̃ leuius
de illaꝝ emptione deliberare queant: queadmodũ Leonard⁹ are-
tinus in quadã Epistola scribit: sic ego cũ toto conamine affectarẽ
pro tua p̃stanti beneficẽtia q̃cq̃d mea industria efficere possiz in te
vnũ conferre: hunc tibi cõposite musice libellũ quasi quandã meo
rum studioꝝ degustationẽ transcripsi. Que si tibi litteratissimo exi
mioq̃ doctori ac p̃sidi amplissimo probata esse sensero/maiori cuz
fiducia tandem tuo grauissimo iudicio confirmatus aggrediar et
iam non exiguis munusculis immo: deo duce: grauioribus tecum
agam. Sed quoniam superiori volumine: quod secundũ equã tem
poris mensuram in singulis notulis constat esse dispositum pro hu
iuscemodi artis lepiditate quorumdam vatum hystorias satis con
fuse memorabamus: succurrit nempe deinceps easdem paulisper
in medium referre. Unde ad id nostri Epigrammatis. His capti
pisces: citharam sunt sepe sequuti. Testis aryone fabula nota lyre.
Beatus Augustinus li. i. c. xiiii. de ciuitate dei. exemplo ione pro
phete romanos consolans: qui licet in ventre piscis mersus nõ ta-
mẽ a deo desertus fuit: qd cũ id nõnulli forsan minas crederent. si
mile ex eorum libris sumptum obiicit: de aryone citharedo videli

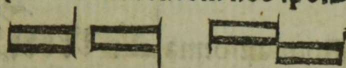
cet cuius horrendam fortunam diuus Augustinus ibidem tangit: ita et Ouidius lib.ii.de fastis. Au.gellius vero lib.xviii.noctium acticarum: narrat q cum aryon esset Periandro regi corinthiorū familiarissimus et de Sicilia in patriam onustus grādi pecuniare diret corinthiosq nautas tanq sibi notiores elegisset.qui pecunie cupidi cum in altum mare venissent inuicem consiliū ceperunt vt Aryonem interficerent.quod ipse comperiens oīa sua eis obtulit vt sibi vitam concederent.nec ei acquiescere curantes mox preceperunt q confestiz se in mare proiiceret: impetrauit nihilominus priusq se in mare precipitaret et vt sibi liceret sua vestimenta induere et sui casus consolatorium carmen in cithara canere: quo peracto quantum potuit in equor se proiecit: raptimq inter vndas Delphinus affuit.eo quoq mox sup vndas eleuato susceptū supra dorsum ad terram portauit.Aryon autem in corinthum veniens talez se periādro exhibuit qualem Delphinus portauerat: de quo sic Ouidius. Ille sedet citharamq tenet preciumq vehendi. Cantat et equoreas carmine mulcet aquas. Quamobrem eundez Delphinū in celum fuisse translatum poete fingunt: nec reuera de Aryone ficticium est. Nam q quamplurimos homines Delphini susceperūt in mari vehendos/solinus auctor est. Ualerius libro vndecimo. Delphinos hominez non tanq alienum horrere testatur: sed nauibus potius occurrere quatinus eidē ludendo applaudant. Isidorus autem ethimo.libro duodecimo: inquit q Delphinorū natura est: qui et Symones nuncupātur: vt gregatim ad melodiam veniant. Preterea Amphionem/Dyrceum/Anthiope/Lincei coniugis Methei Thebani regis filie.ac Epaphi iouis et Junonis filii.vt poete referunt filiuz Mercurius ab antiqua gente deus creditus primum cithara donasse fertur. Qua accepta artis adeo peritus euasit vt eo ludente saxa sua sponte se muris imposuisse dicātur. Mercurius quoq cum in cylleno mōte lyram per testudinem inuenisset. Auctore Dyodoro Siculo eandem septenis decorauit chordis: quam imprimis Orpheo tradidit cuius suaui Harmonia bene amatam Euridicen ab inferis reuocasse fertur. Ecce quid quantumue demum prisci Harmonie dediti perfecerint. At nos quid honoris quidue emolimenti accipiemus percipite. Quippe qui si summi opificis laudes decantauerimus vitam sempiternam coronamq immarcessibilem exultatione iubilantes cum omni gloria cōsequemur.nec ars nostra a Mercurio emanabit sed a xpo iesu omniuz plasmatore qui in ethere regnat. Nō igit p aures: veluti

Basilius magnus inquit: sonus infundendus: qui animam corrum
pere possit. Nam et nequitia et ignauia ex huiuscemodi musica gi
gni solet: sed ea musica recipienda est qua Dauid sacrorum carmi
num poeta vsus. Regem vt ferunt ab insania liberauit. Pythago
ras etiam cum iuuenibus vino sertis: saltuqꝫ per ciuitatez lasciuie
tibus obuiaret iussisse dicitur ei qui modos Tybia faciebat: vt mu
tata harmonia Doricum personaret. Quod vbi factuz est baccha
tes illos adeo resipuisse ferunt: vt serta abiicerent et rubore vul=
tus verecundiam confessi domum abirent. Tantum interest corru
pta an salubri musica impleare: que quanto pluribus partibus in cō
cinentiam redacta fuerit tanto feruentius ad dei gloriam aduerten
tes concitat et allicit: non nempe Timotheus ab re palmā assequu
tus vt cunctis musicis longe antecelleret: cui tantum artis inerat
vt quotiens libuisset animos hominum vehementi accenderet me
lodia necnon rursus molli ac placida deliniret. Et vt finem faciat
iste libellus talis est qui dum legitur oblectet legentibusqꝫ erudi
tionem nec modicam vtilitatem affert: non est etiam quod ego id recē
seā quandoquidez tui contemplatione satis discernitur. Uale pre
sul inclite. N. vvolici decus et presidium, ex lutetia secundo Idus
Aprilis M.D.ix.

¶ De quinqꝫ essentialium figurarum
consideratione diminutiorumqꝫ notu=
larum formatione tanqꝫ materialium
principiorum Caput Primum.

Figura est species vel forma occultas notularuz prece=
ptiones aperiens: qua mediante omnis harmonica pro
latio inuestigari habet. Uel figura vt Frāchinus ait est
representatio recte atqꝫ omisse vocis. Rectam enim vocem dico quae
certa est mensura cantabilis seu pronunciabilis. Omissam vero quae
ipso silentio: certa temporis mensura consideratur. Recte quidez
vocis figure sunt ipse notule. Omissa vero vox pausis declaratur.
Harum notularum: vt recentioribus placet: octo sunt species ap
pellatione et forma inuicem distincte: licet veterum discretio quin=
qꝫ dumtaxat esse dixerint: quas adhuc nostri essentiales vocant
quoniam in his solum: per primos gradus: puta modum: tempus:
et prolationem: musicalis fit proportio habet enim minima spe

ciei specialissime rationez: que in duas alias tantūmodo scinditur rursus et alia in alias duas et sic de similibus: quo fit vt de sequentibus nulla sit scientia sed abilitas quedam: quas licet antiqui nō habuerint/nos tamen abilitatis diminutionisqȝ gratia easdem minus omittimus. ¶ Est igitur: huiuscemodi notularum processus. hoc ordine Maxima/Longa/Breuis/Semibreuis/minima/Seminima/Fusa/et Semifusa. Quarum descriptiones iaȝ subsequūtur. huiusmodi descriptiōibus. ¶ Maxima ceteras temporū quātitate et corpore figuras excellens: quadrata est figura cuius longitudo latitudinem in triplo excedit. Tractū habēs in parte eius dextra protensum vel sursum vel deorsum aut nullum habēs. Quā Hugo duplicem longam appellat. eo enim pacto musici in tenoribus motettorum quattuor breuia tempora continentem nec spondeo/qui duabus lōgis constat ad similē superduxerūt. hoc modo.

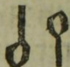
¶ Longa quoqȝ quadrata est figura cum virgula in latere eius dextro adiecta sursum vel deorsum: quam quattuor quadranguli costis: equalem quantitate ducebant: hinc etiam dupla breuis vocabatur. vt hic.

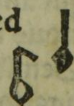
¶ Breuis quadrata est figura sine quacunqȝ virgula. Quam cum ipsi vnius inesset temporis mensura/tempus vocant que figurat hoc modo.

¶ Semibreuis figura est que secunduȝ rectam p̄dicte speciei formationem medium sui corporis obtinet/vt hic.
vel est orbicularis notula sine quocūqȝ tractu formata sic.
quaȝ plena temporis quantitate dispositam in binas partes equas diuiserunt: quibusquidē semibreuis partibus minimā vocis plenitudinē imposuerunt: ipsam inde minimā vocitātes: cuiꝰ corpus simile semibreui apposita alteri angularium virgula sic formatur.

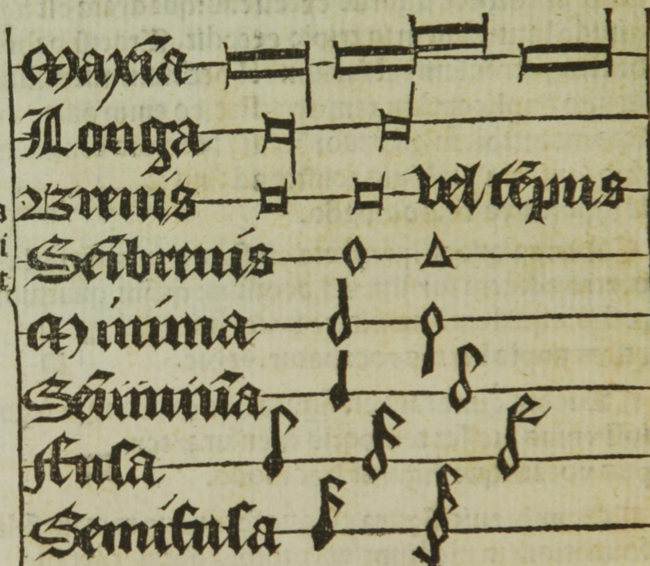
¶ Semiminima descripta eadē proportione cū minima sed pleno corpore hoc modo.
Uel vacuo rostrata deorsum virgule sūmitate hoc modo.

¶ Fusa que et minima in quadrupla proportione dicitur: vt precedens rostrata est: sed pleno corpore: vt hic.
Uel vacuo eadem parte dextra retorta: binarii numeri caractere: virgula sic figuratur.

¶ Semifusa et seminima minima dicit: quéadmoduz minima trahit: colorata: binis: parte dextra: vncis adiectis hoc modo.
¶ Uel vacua eisdem obtentis vncis cum tractu ab infra: rursus hamum parte sinistra exigens: vt hic.
¶ Parimodo variatas duxerũt & reliqs: qrũ formatões q̃ abvsu recesserunt nec cãtabiles facile sint reiiciẽdas poti⁹ q̃ approbandas esse recẽtiores arbitrati sunt. Ouidius. Ex aliis alias reperit natura figuras.

¶ De ligaturis notularum. Caput Secundum.

Ligatura est simpliciũ figurarum eiusdẽ vel diuersorum generuz: penes Arsim & Thesim: vtroq̃ vel neutro latere indifferenter caudata: iuxta formã quadrate vel oblique: inuicez aggregata collisio. ¶ Uel ligatura: vt Johãnes Tinctoris inquit: est vnius note ad aliã iũctura. Ligabiles notule sunt Semibreuis/ Breuis/ Longa/ Maxima. Minimaz vero musicos ligationibus adiunxisse nobis nusq̃ compertuz est. Uerũ que simplices figure patiunt accidẽtia/ puta alterationẽ: impfectionẽ diuisionẽ: additionẽ. &c. id genus hec & ipsis ligatis solent intimari.
¶ Ligationuz figure tractum non habentium his regulis: tam a parte ante q̃ a parte posteriori: lucide describuntur.

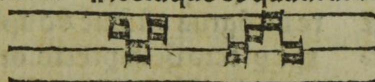
Prima carens cauda longa cadente secunda.

Ultima quadrata dependens sit tibi longa.

Prima carens cauda breuis est surgente secunda.

Ultima quadrata consurgens sit tibi curta.

¶ Notādū ē ꝑterea ꝙ ligaturaꝝ notulis ꝓprietas penes pricipiū et ꝑfectio q̊ ad eiusdē ligatōis finē: ascribūt. Quare scdꝫ Frāchonē proprietas nihil aliđ ē ꝙ̄ ordinata ꝯstitutio ⁊ positio ꝑ̇ncipiis liga turaꝝ in cantu plano a ꝑ̇mis auctorib⁹ attributa. Oīs igit ligatura aut est obliqua: corꝑibus obliq̄s ꝯstās. Aut recta siue quadrata: q̄ penes ꝑ̇ncipiū mediū ⁊ finē: discutiēda venit. Si quātū ad eius pri cipiū: hoc fit tripliciter vcꝫ cū ꝓprietate: sine ꝓprietate: ⁊ cū opposi ta ꝓprietate. ¶ Mediis aūt ligationū figuris nulla īest essentialis drña: cū oēs ī quātitate ꝯueniāt: hic vnicū nomē sortiant necesse est Sūt eñī vt Frāchin⁹: auctoritate frāchonis ⁊ anselini ꝓbat: oēs me die breues. Quāobrē inepte longā inter duas breues nonnulli col locant q̄nquidem solum principio atqꝫ fini ligaturarum applaudit. ¶ Ultimis vero ligaturarum notulis ꝑfectio siue imperfectio cō uenit. si perfectio vltimā facit lōgā: si imperfectio. breuē vt seq̄ns descriptio facillime monstrat Rectaque et quadrata dicit.

Obliqua.

Ligaturaꝝ alia describit

Quarum ligaturaꝝ.

Ascendens.

Descendēs.

Unico corpore.

Diuersis corporibus.

Cum ꝓprietate dicũtur quando ligatura ascē-
dit cuius prima notula nullam habuerit virgulaz
ascendentem/descendentē
ve vt hic.

Itē oīs ligatura descendens cuiꝰ prima notu
la tractũ habuerit sinistrorsum de-
scēdentē cũ ꝓprietate ꝫ hoc modo

Errãt qui primã huiꝰ longã ponũt cuiꝰ
quidē ꝯditiōis prĩa notula sp breuis ē.

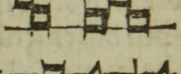

Principia.

Sine ꝓpꝛetate cũ ligatura ascēdēs ĩ pma notu
la ꝟgulã a latere descēdētē habuerit sic

Oīs enĩ ligatura descēdēs cuiꝰ pma
nullã habuerit caudã sine ꝓpꝛetate
ꝫ sic. redditq; primã longam.

Cũ opposita ꝓpꝛetate qñ pma li-
gature notula tractũ ĩ sinistro latere
ascendētem habet: vt hic.

Media vti nã q; paulo añ di ximꝰ facilli- me cognoscũ tur. Sũt igit oēs interme- die breues dē pta ꝓpꝛetate opposita

Itē pma nō reddit scđam semibreuē vt seipaz
sed ex ꝯsequēti: qm sola semibreuis notula ligatu
re incōgrua est: due ꝟo aptissime ꝯiungunt tam in
tpe pfecto q̃ impfecto. orit q̃ in his nōnũq; alte-
ratio. huiꝰ ligatōis notl'a pma sp sēibre. ē cũ scđa

Directe cũ tam ascendens q̃ descendens liga
tura vltimã habuerit quadram
directe supra penultimam.

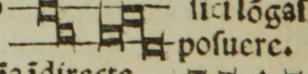

Cũ pfectione

Indirecte descēdēte ꝟgula in eiꝰ
latere dextro: vt hic.

Quadrate qñ vltia
ponit q̃drato corpore sub
penultima: vt hic.

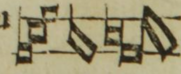
Quaꝝ cō ditionũ vl timas mu sici lōgas posuere.

Fines siue po strema pũcta disquiruntur.

Quadrata si fuerit vltia idirecte
a penultima resurgēs hoc pacto.

Cũ fuerit vltia resurgēs a penul. cu
iuscũq; ligature tã ascē. q̃ descen.

Sine pfectōe

Vel cũ eadē ligatura indiffe-
renter vlti
maz obli-
quam dependentem a penultima habuerit.

Obliqua.

Quaꝝ vltias musici ipsi bre- ues instituerũt.

De pausis. Caput tertium.

Pausa est figura silentium aspirationemque vocis: per equa tēporis intervalla: que equivalēs notula possidet: perque cantus desistentiā mensurabiliter demōstrans. Vel pausa: ut Johannes Tinctoris inquit: est taciturnitatis signū: secūdum quantitatem note cui appropriatur fiende. Hanc enim musici et ad opportunam quietem atque refectionem anhelitus: et ad cantus suavitatem: post laboriosum vocis acumen gravamenque: tum propter notulam difficulter locandam: tum ob multipharia cantus deductionem. Nam quanto variabilius tanto delectabilius instituerūt Est siquidem pause forma linea seu virgula per spacia vel spaciū seu spacii medium protacta nulli notule iuncta sed a notulis prorsus separata.

Pausarum alia.

Generalis est maior quam trium temporum pausa oēs lineas chori spaciaque pertingens. Est autem virgula simplex: vel duplex sive multiplex nec cantilene notulis: ut relique: cōmensurata designat tamen concentus terminationem.

Pausa modi: que et trium temporum dicitur: tractus ē ad lineā quartam tendens: triaque occupans spacia necnon tres breves que tempora dicuntur: silentio pertransit.

Pausa longa: est virgula duo completa trium longarum cōplectens spacia. valetque longam ubique dempto modo perfecto.

Pausa brevis est tractus de linea ad lineam in cantilenis deductus plenum complectens intervallum tres plerumque semibreves sive duas taciturnitate pertransiens.

Semipausa: que et semibrevis pausa dicitur: est virgula a linea cui adheret ad medium propinquioris spacii descendens: in quolibet signo semibrevi notule equivalens.

Pausa minima sive suspirium: virgula est linee adiecta: ad medium vicinioris spacii resurgēs. minimam notulam in qualibet prolatione complens.

Pausa seminima: que et semisuspirium nuncupatur virgula est suspirio equalis verum a superiori parte dextrorsum uncata seminimam notulam perficiens. quarum formationes protrahuntur hoc modo.

¶ De modo tempore: et prolatione tanq̃ primis harmonie gradib⁹: seu principiis formalibus.
Capitulum Quartum.

Modus est diuersarum figurarũ: varia animi intentione penes numerum limitata quantitate distributum ꝓportionata coordinatio. Quem Johannes Tinctoris quãtitatem cantus ex certis longis maximam aut breuibus longaꝫ respicientibus constitutam esse ait. Est et alia modi notificatio: diuisioneꝫ in se comprehendens. hoc pacto constructa. modus est triũ longarum contra maximam: aut trium breuium contra longaꝫ. vel est duarum longarum contra maximaꝫ aut duarum breuium contra longaꝫ positio. Est namq̃ (vt in ceteris rebus:) in harmonicis figuris secundum debitam temporis ⁊ prolatiõis mensuram: ipsarumq̃ notularuꝫ numerum semper obseruand⁹ modus: a moderata (vt ferunt) modulatione dictus: vel a modificãdo q̃ variata temporum cõsideratione diuersos modoruꝫ motus efficiat. Circa modum vero varie musicorum opiniones fuerunt: et pleriq̃ diuersimode sentiẽtes: nihilominus qđ vtilius occurrerit summatim dicemus. Quemadmodum enim in simplici musica modus consonãtiarum saltuũq̃ species ostendit sic in presentiarum etiam numerum notularumq̃ valores per tempus et prolationem informat: de hoc nẽpe Horatius in sermonibus dicere conatur Est modus in reb⁹ sunt certi deniq̃ fines: vbi namq̃ modus est: vt musice loquamur ibi et tempus et prolatio sunt: sed non econtra quandoquidem modus agit in maximas longas et breues quantum ad augmentationem nihil tamen triplicat in breuibus. Et quamuis Guillielm⁹ de longa villa multiplices cantandi modos esse dixerit: duos tamen ex predicte diffinitionis diligenti recognitione facile colligimus. Maiorem qui in longis et maximis consistit. minorem vero in longis et breuibus: quorum quisq̃ in perfectum et imperfectuꝫ scinditur: quoniam dualitatem tãq̃ numero pari ac femineo: imperfe-

ctum modum: Pythagoras insinuauit. Ternario autē quasi mascu lino perfectum quez prisci: tribus pūctis in quadra dectis hoc mo do [...] declarabant. Imperfectum vero duobus dumtaxat pun ctis hoc modo [..] designantes quod iam recessit ab vsu quemad modum sequentia docebunt. hac notissima descriptione modis fa cile innotescit.

perfectus maior Imperfect⁹ perfectus minor. Imperfectus. modus.

Tempus est vocis prolate vel omisse mensura: directe sub vno motu continuo proportionata: quod quidē Musici quantitatez bre uibus notulis ascriptaz intelligi voluerunt. diffinitq Tinctoris id ipsum esse quantitatem cantus ex certis semibreuibus breuem re spicientibus constitutam. quasi trium siue duarum sit semibreuiū positio. Unde igitur tempus aut est perfectum aut imperfectum. perfectum: vt is refert: est duz in aliquo cantu tres semibreues p vna breui numerantur. imperfectuz vero tempus breuem notulaz in duas semibreues distinguit. Agitq tempus dumtaxat ī breues et semibreues vt diffinitū est. Preterea plane musice tempus nihil aliud est q̄ duratio eiusdem. Figuratiue autem musice tem pus per tactum et debitā mensurā discerni habet. vnde Ouidius inquit. Ipsa quoq assiduo voluuntur tempora motu.

Perfectum. Tempus. Imperfectum.

Prolatio est soni semibreuibus minimisq; figuris mẽsurati noticia. Quaz quidem Johannes Tinctoris quantitatẽ cãtus ex certis minimis semibreuem respicientibus constitutam esse ait. Uel est duarum aut trium minimarum seu valoris earũdem contra semibreuem positio. Consimilemq; ceteris essentialibus quantitatibus retinet particionem. Alia namq; ternariam in semibreui recipit sectionem in tres minimas ipsam diuidens quam maiorem vocant. que perfecta est si tempus perfectum fuerit: aut imperfectã quando id tempus est imperfectum. alia vero binariam recipit distinctionem duas solũmodo vnicuiq; semibreui minimas ascribẽs hanc minorem dicunt quam rursus in perfectam et imperfectaz siue mediam diuidunt: vt hec sequens formula monstrat.

Prolationũ alia
- maior
  - ꝑfecta
  - iꝑfecta
- minor
  - ꝑfecta
  - iꝑfecta
  - media.

ẽqũ valz ... valz

De signis. Caput Quintum.

Signum est quod priorem prebet cantus noticiaz quo ad modum: Tempus et prolationem. Et ex quo penes circulum potissime habet discerni. Johãnis Tinctoris auctoritate eundẽ sic diffiniamus. Circulus est signũ quantitatis: tẽporalis: qui aut perfectus aut imperfectus est. Circul⁹ perfectus est signũ temporis perfecti. Circulus imꝑfect⁹ est signũ temporis imꝑfecti quẽ nõnulli semicirculũ vocãt. de signis profecto veteres optime censerũt: quãdoquidẽ modus Tempus et prolatio sine huiusmodi signorum positione frustra: cum priorem eorum dent noticiam: inuestigarentur. Qui q̃dem priores musici eosdem tres musice gradus binis circulis et puncto designarunt hoc modo. ita videlicet vt circulus maior modum indicaret. minor vero tempus: et punctus prolationem. Complures tamen ternarii atq; binarii numeri characteribus ꝑfectas atq; imperfectas huiusmodi notularum quãtitates exprimi asseruerant: precedentez quantitatem circulo: quuz perfecta numerositate disposita: vel semicirculo si imperfecta: ac reliquas subsequente perfectas ternarii numeri charactere: imꝑfectas binarii considerãtes: vt si cãtilena fuerit

in modo maiori perfecto:et minori perfecto et tẽpore perfecto cõposita. Si autem in modo maiori perfecto:⁊ minori imperfecto ac tempore perfecto sequentibus noscatur signis.

Modi maioris ꝑfecti:minoris perfecti.et tp̄is ꝑfecti. O33
Modi maioris ꝑfecti:minoris imꝑfecti:tp̄is ꝑfecti. O23
Signū Modi maioris ꝑfecti:minoris ꝑfecti:tp̄is imꝑfecti. ⊙32
Modi maioris imꝑfecti:minoris ꝑfecti:tp̄is imꝑfecti. C32
Modi maioris imꝑfecti:minoris imꝑfecti:tp̄is ꝑfecti. C23

¶ Et sic diuersimode singula signa singulis figurarum quantitatibus referendo. Quod cum duo tantum signa preponunt modum ipsum minorem et tempus designari preceperūt. Tametsi pleriqꝫ sint qui non solum ipso ternarii vel binarii numeri charactere tempus perfectum aut imperfectum declarauerint. sed et sesquialteram quoqꝫ vel duplam in semibreuibus considerant proportionē hoc modo.

Modi minoris perfecti:temporis perfecti. O3
Signū Modi minoris perfecti:temporis imperfecti. O2
Modi minoris imperfecti:temporis imperfecti. C2
Modi minoris imperfecti:temporis perfecti. C3

¶ Uerumenimuero nonnulli hec predictarum quātitatum signa duxerunt reprobāda:cum teste Philosopho:frustra fiat per plura quod fieri potest per pauciora. Quocirca aliam nobis ponemus signorum diuisionem:licet immediate precedentia cantilenis plerumqꝫ sit adiungenda.

O	Minoris ꝓlationis	perfecti	temporis
C		imperfecti.	
Ø	Minoris ꝓlationis	perfecti.	tp̄is ꝑ diminutionem.
Ȼ		imperfecti.	
⊙	Maioris ꝓlationis	perfecti.	temporis.
C·		imperfecti.	

¶ Notandum est ꝙ nostri per circulum numero annexum/tali discrimine modum designauerūt vt si plenus foret circulꝰ modū ostēderet perfectum. Si vero semiplenus imperfectum. Cifra autem ternaria tempus perfectum binaria quoqꝫ imperfectum.tum circulus se solo positus perfectum tempus indicat:semiplenꝰ imper-

fectum. punctus vero cum sit minimum quoddam et continue quā titatis initiū: velut vnitas in numeris: sonus ī musicis. Circulusq ac linea puncti ipsius aggregatione concrescan: vim quādam per fectiōis in continuis nosciē pnotare. Et quū vnumquodq (vt Frā chinus inquit) pficiaē minimo sui generis: musici ipsi ad minorū fi= gurarum pfectam quantitatē describendā: quā prolationē vocant: ipsum signo vtriusq temporis inscribendum instituerunt.

¶ Sunt pter hec alia signa intrinseca: tripartita: modi videlicz tē poris et prolationis. Modi maioris perfecti signum duabus triuz temporuz pausis designatur. Imperfectus vero modus maior nul lo signo: sed sola ipsius figura probatur. Atq eadem consideratio ne minor ipse perfectus modus: vnico signo: sola videlicet triū tē porum pausa (vt pote habitu quodam) aut trium longarum colora tarum positione percipitur. Imperfectus nullo (tanq̄ primatiōe) sed sola proprie figure descriptione consideratur. Sunt et qui per fectum ac ternarium: in breuibus notulis: tempus probāt duabus semibreuium notulaꝝ pausis principio cantilene vel medio descri ptis: quas subsequentibus quidem figuris connumerant. Nonnul li vero tribus notulis breuibus plenis: huiusmodi scilicet plenitu dine accidentaliter imperfectis. ternariā temporis diuisionē ī car minibꝰ pcipiūt. Binariā vero breuiū resolutionē in cātilenis Semi circuli declarat positio. nā semū a q̄ Semicirculꝰ: īmpfectuz sonat Sūt postremo q̄ duabꝰ minimaꝝ pausis cōtiguis notulis cātilene cōsiderandis: aut tribus notulis semibreuibꝰ coloratis: pfectā pla tionē exp̄mere ɔsueuerunt. q̄bus eñ signis tā extrinsecis q̄ etiam intrinsecis omissis. iam cantilena modo tempore et prolatione im= perfectis siue binariis regenda venit.

Reinceptionis.

Pause gñalis

Conuenientie

Aspirationis

Signa de carminis cōsti= tutione non existentia.

Bmollis

Csolfaut

Ffaut

De notularum partibus: Tractu et valore. Caput sextũ.

Figurarum alia dicitur pars propinqua. Alia remota. Alia
remotior. Alia remotissima. ¶ Propinqua est in quam
suum totum immediate resoluitur veluti lõga respectu
maxime: et breuis respectu longe ad minimam vsqꝫ relationez hãc
prosequens. ¶ Remota est inter quã et suum totum vnica media
naturali ordine intercedit. ¶ Remotior vero pars est inter quam
et suum totum bine maiores notule naturali ordine disponuntur.
¶ Remotissima est inter quam et suũ totũ tres figure maiores na-
turaliter resident: quemadmodũ minima respectu maxime: quibus
longa: breuis et semibreuis directo tramite intercludũtur. Idem
quoqꝫ arbitrandum est de aufractibus minime figure ad singulas
Ista igitur distributione/ maximam semper constat esse totalem.
ac diesim partialem reliquas autem intermedias totales et partia-
les. minima tamen apud neotericos ternariaz claudit figurarũ se-
ctionem. Quapropter. 5. dumtaxat prioribus notulis accidentia ip-
sa musice figurabilis ascripta sunt. Sed ad earumdem notularuz
mensuraz abs mora accelerare iuuabit. Unde Tactus est cõgrua
figurarum modi temporis et prolationis mensura: continua motio
ne signoruz adminiculo retẽta. mensura vero vt Johannes Tincto
ris inquit nihil aliud est ꝙ adequatio vocuz quantum ad pronũcia
tionem. Que non nisi secundum predictorum graduum diminutio
nem et augmentationem per notularum proportionabilem tactuz
vnꝙ exacte deduci potest. Cuius priorem signa ipsa indicare ha-
bent noticiam. Ne ergo multiplici consideratione nos ĩ labirithũ
decidere contingat ipsum Triphariã partiamur. in maiorem scili
cet minorem et proportionatum. ¶ Maior is est qui tempus: hoc
est: breuem vnico motu tangit. ¶ Minor qui et facillimus est solã
semibreuez suo motu complet pro cuius euidentia specialiori. No
ta ꝙ vna Semibreuis in singulis signis vnum valet tactum: alte-
ra tamen pars in signorum diminutione sola canitur. hinc est ꝙ in
huiusmodi signis virgula sectis/ vel notule paulo velocius tangi
debent. vel semper duo tactus simul accipi pro vno. ita videlicet vt
per maiorem tactum breuis eadem tangatur mensura: qui quidez
modi tactus in singulis musice gradibus: proportiõibus demptis
obseruandi sunt. ¶ Proportionatus tactus est quando simul tres
semibreues tanguntur: vel tempus: eisdez equipollens. vti in Tri-
pla proportione equalitatis: necnon inequalitatis quando tres vi-

delicet contra vnicam: et in sesquialtera in qua tres directe cōtra duas depromūtur: et in reliquis id genus. Quod autem vnaqueq̄ figurarum in singulis gradibus valeat tactus: patebit ex figurarū multiplicatione secundū cuiuslibet signi informationē: qđ in subsequenti formula constat. nōnunq̄ minima figura: vti in ꝓlatione maiori: tactu canit̄ qn̄quidē semibreues ternario ꝓfluunt numero.

Notar̄ valor modi pfecti. Tpis pfecti minoris p:olatō

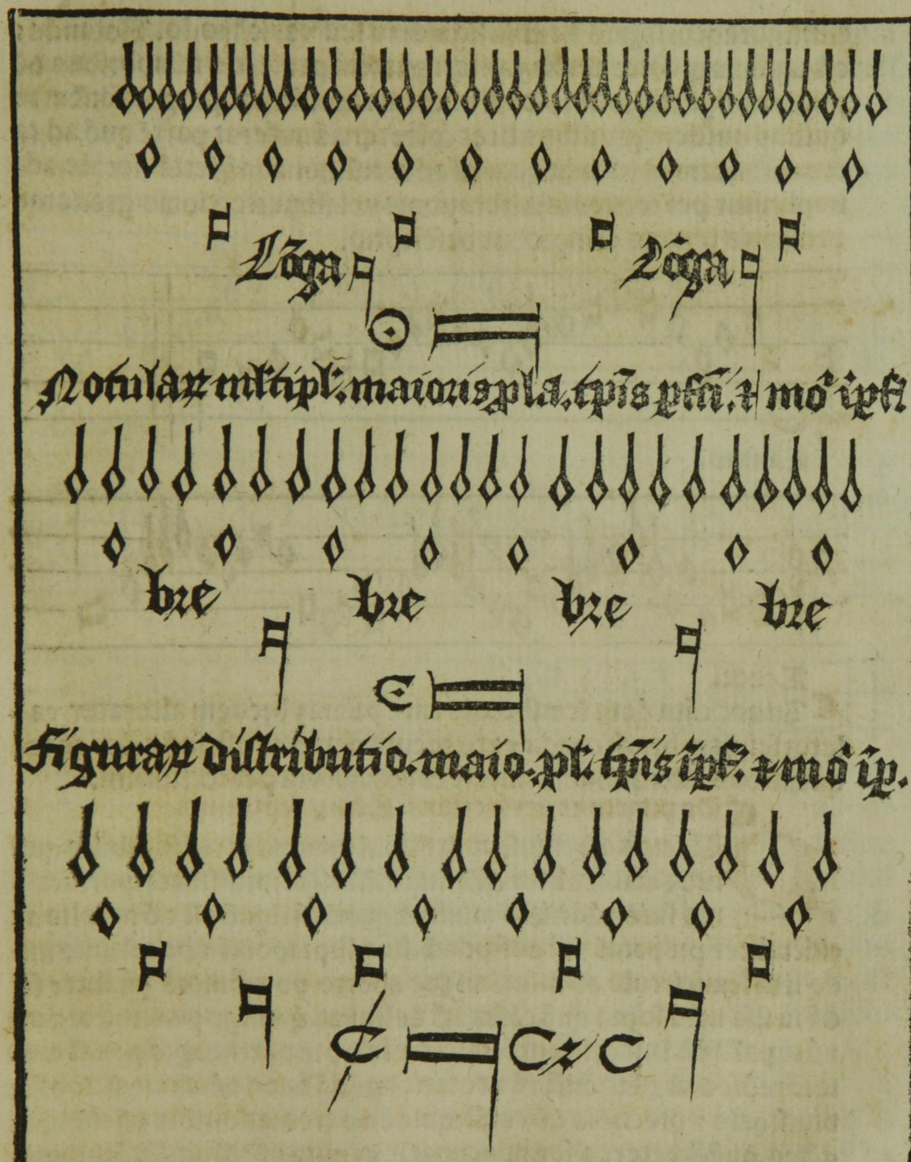
Or

Notar̄ valor modi pfcti. Tpis ipfecti minoris pla.

bre lon bre bre lon bre

O maria

Notular̄ for: minoris pl. pfcti tpis: Jn: pfecti modi.

Notarū valor: minoris prolationis: īperfecti temporis et modi īperfecti.

Cum vero figurarum valor in tactu consistat: tactus autem in notulis diuersimode figuratis et figure in signis necesse visum est imprimis earumdem figurarum multiplicationem posuisse: ac demum notularum valores per tactum descripsisse. perq̄ signorum modi: temporis et prolationis iudicationem demonstrasse. Sunt profecto summe in cantu necessaria per hec item vis omnium figurarum simul et ligaturarum dignosci poterit: quoniam quemadmodum valor in tactu existit: et tactus in figu-

ris: figureq; in signis sic et in ligaturis sed vario modo. Notandū est tandem q color tertiā aufert partem perfectis temporibus dē ptis non signatis. vbi color Emiolam representat proportionem in quibus quidem gradibus licet color tertiā auferat partē quo ad tactum non tamen id facit quantū ad motū. nonnunq̄ etiā notule adimplentur perfectionis: alterationis vel imperfectionis gratia: q̄d presentis tenoris comprobat descriptio.

Cantus.

Tenor.

¶ In hoc cātu q̄nta semibreuis ante primā breuem alteratur valetq; seipsam bis. secunda vero breuis perfecta est. sed color in sequentibus alterationem aufert et notularum perfectionem.

¶ De puncto et perfectione. Caput septimum.

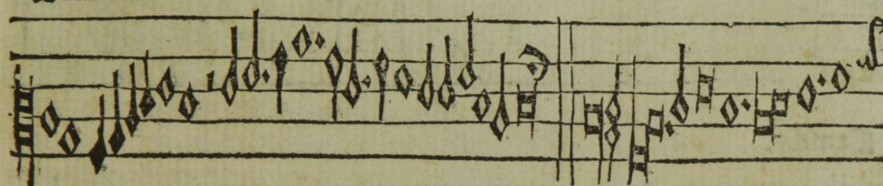
Punctus est cuiuscunq; ꝯtinui minima et indiuisibilis quātitas. musicaliter q̄dē augmētatiōis: diuisionis: perfectionis siue additiōis minimū quoddā signū est q̄d notulis accidētaliter preponit̄ vel postponit̄. siue supraponit̄ ⁊ hoc vltimo modo si in semicirculo ab inferiori ꝑte aperto ponat̄ morā ḡnaliter fiē dā in illa nota supra quā cōstituit̄ designat. q̄ vulgo punctus organi nūcupat̄. sȝ si ī circulo aut semicirculo a ꝑte dextra apto ponat̄ maiorē rep̄sentat ꝓlationē: vn̄ neotericoꝝ q̄dā duos dūtaxat pūctos scȝ diuisionis ⁊ ꝑfectiōis eē volūt: quidā ṽo tres: additiōis pūctū cōiūgētes. quā q; veteres sex nuncuparit vt puta pūctū additiōis: diuisionis: ꝑfectiōis: alteratiōis: īperfectiōis ⁊ trāspositiōis: tres tñ posteriores ī diuisionis pūcto ꝯsiderabim⁹. quos musici sic diffiniunt.

¶ Pūct⁹ diuisiōis ē graduū ab īuicē sepatio: is non canit̄ nec circa notā locat̄: sȝ paulo alti⁹ vel ꝓfundi⁹ affigit̄: q̄ notule p̄positus vel postposit⁹: ipsam nec auget nec minuit: sȝ ad p̄cedētē vel sequentē eandē designat applicandā ⁊ cōnumerandā: ꝓ cōplenda ternaria ī

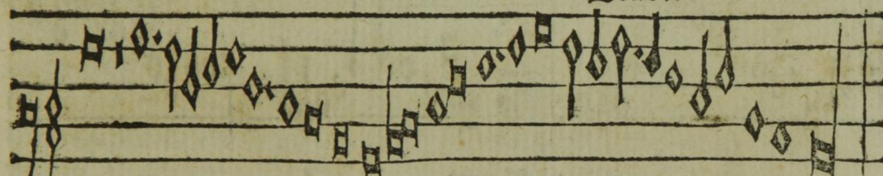
notulis diuisione.q̄dquidē duplicit̄ notulis accidit mediate.s. ꝛ imedi
ate. Mediate vero cū notulā cui appositus est ad distātiores figuras trāſ
ferat cōnumerādā: quē ꝓprie trāspositiōis seu trāslationis pūctū decet
appellari. Jmmediate aūt quū figurā cui adiūgit̄ ꝓpinquiori seu ꝓpin
quioribus notulis maioribus cōnumeratur quē proprie diuisionis pun
ctum appellandum censeo vt hac monstratur tenoris formula.

Cantus.

Tenor.

¶ Jn hoc tenore pūctus semibreui primā breuē sequēti iūcto semibre
uē breui ipsi ꝑficiende tp̄is ipsiꝰ aceruatione īdicat applicādā. sequens
vero pūctꝰ q̄rtā semibreuē sequēti breui ne ternariā tp̄is diuisionē ꝑfi-
ciēdā ꝯnumerari facit. Alioꝝ pūctus: semibreuē tres breues ꝯn̄r positas
immediate p̄cedētē diuidēs: eādē ad vltimā illaꝝ breuiū monstrat esse
trāsferēdā: ipsiq̄ꝫ cōnumerādā. q̄ aūt nō p̄me breui neq̄ꝫ scd̄e. semibre-
uis ipsa pōt applicari rō ē: q̄m siℓis añ sibi siℓem nō pōt impꝑfici. Sunt ꝛ
qui notulā hm̄ōi trāsportādā duobꝰ vtriusq̄ꝫ pūctis circūueniūt. pūctus
itaq̄ꝫ diuisionis notulis dūtaxat ī sua ꝑfecta quātitate ꝓductis: oībusq̄ꝫ
perfectoꝝ graduū figuris p̄terq̄ꝫ maxie maiorē se. cui cōduceret̄ nō ha
benti: cōiūgit̄. ¶ Pūctꝰ ꝑfectiōis ē q̄ facit additionē notule p̄cedētis:
sequētisq̄ꝫ diuisionē: sic. n. dubiū amouet ꝑfectāq̄ꝫ reddit p̄cedentē quē
nōnulli additiōis pūcto equipararunt. qui semper notule sue p̄ceden-
tis medietatem obtinet. Unde Franchi. Sapho. vtrumq̄ꝫ sub perfecti
onis puncto sic diffinire videtur. Pūctꝰ ꝑfectiōis ē q̄ postpositus ali-
cui notule ipsaꝫ ꝑficit: tris ī ꝑtes equas diuisibileꝫ reddēs. hinc primo

mō considerat quū alicui notule ī sua quātitate pfecta dispo site apponit tunc enim licet a minore eā precedente vel sequente īperfici posset:in ꝓpria facit pfectione remanere:eo circa perfectionis nuncupatur pūctus.

¶ Secundo quum alicui imperfecte quantitatis notule postponitur:notulam ipsam recto proprie quantitatis dimidio noscitur augere quare additōnis siue augmentationis punctum vocant:qui notulam ternaria diuisione perornans perfecte equifacit figure: perfectionem quandam:(quamuis in temporibus dumtaxat imperfectis)sibi vendicare presumens:hinc et perfectionis punctum appellant:quod presenti exemplo discernitur.

Cantus.

Tenor.

¶ Punctus appositus prime breui ipsius Tenoris:eandē in sua pfectione retinet:que tamen posset a tertia sui parte:videlicet minima puncta ta cum subsequente seminima imperfici:quod quidē facit punctus tertie breui annexus. ¶ Punctus vero secunde breui iunctus sub imperfecti temporis signo:ipsi augmentum prestat.dimidii proprie quantitatis:tris in partes equas eam resoluens.Idemqȝ efficit punctus semibreui appositus:notule perfecte prolationis equipollere faciens.

¶ Solam itaqȝ prepositus notulis punctus diuisionē:postpositus vero et diuisionem et perfectionem pernotare videtur.

¶ Est igitur ꝑfectio: vt Johannes Tinctor inquit: note in sua ꝑfe
ctione permanentiam et totius cantus aut particularum eius con
clusionē designās. Uel sic perfectio est notam imperfectā ꝑfectaꝫ
reddere. fitqꝫ in modo tempore ⁊ prolatione mediante pūcto. Ōis
ergo punctus additiōis siue perfectionis additus cuicunqꝫ notu-
le valet semper medietatem figure precedentis eandem perfecta
quantitate ternaria resolubilem reddens.

¶ De imperfectionibus figurarum. Caput octauum.

IMperfectio: vt Gaforus inquit: est reductio quedam ter
tie partis ad plus ad suum totum: secunduꝫ ternariā eius
positionem prius in ipso consideratam. Quam Tinctoris
ait tertie partis valoris totius note aut partim ipsius abstractionē
vel cōtractius. ¶ Imperfectio est notule alicuius ex numero ter
nario depredatio. aut notulā perfectam imperfectam reddere. qđ
quidem dupliciter in cantilenarum figuris accidit: cum notulaꝫ ip
sam imperfectibileꝫ iam a parte ante: iam a parte posteriori tantū
vel abvtraqꝫ parte contingat imperfici et tribus modis secunduꝫ
trifariam formalium graduum modi scꝫ temporis et prolationis
positionem. ¶ Unde imperfectibiliū notularum/ alia patiens tm̄
Alia tantum agens. Alia agens et patiens est. ¶ Figura patiens
tantum est sola maxima: hec enim cuꝫ possit multimode ab inferio
ribus imperfici: nullam vnq̄ꝫ figuram imꝑficit: q̄ñquidem maioreꝫ
se nusq̄ꝫ p̄cedit aut sequit̄ cui tanq̄ꝫ ꝑs tertia ip̄fectibilis applicari
valeat. ¶ Figura agēs tm̄ ē vna dūtaxat vcꝫ minima: ꝙ q̄ꝫuis alias
in ꝓlatione ꝑfecta ip̄ficiat ab altera nūq̄ꝫ pōt imꝑfici. Figura autē
agēs ⁊ patiēs est ꝙ ip̄ficere pōt ⁊ imꝑfici ⁊ sunt tres. s. lōga breuis
et semibreuis/ q̄m vnaq̄qꝫ ⁊ maiorē ip̄ficere ⁊ a minore imꝑfici pōt
Quocirca notādū/ ꝙ notula iā i toto iā i ꝑte imꝑficit̄: ex ꝙ figurarū
alia ē ꝑs ꝓpiqua alia v̄o remota quēadmodū breuis figura: lōge ꝑs
est tertia ꝓpinq̄ eādē i toto imꝑficiēs. semibreuis aūt vel minima:
eiusdē ꝑtes remote sunt: ip̄aꝫ (ꝑfectiōe quātitatis disposita) in par
te imꝑfectā reddētes hoc. n. pacto figura pōt a remotiore ꝑte ꝙ ad
partē remotā ip̄fici. ¶ Pausa itaqꝫ non iperficit̄ nec sil̄is aū sibi si
milē vnq̄ꝫ imꝑfici pōt: imo figura minor suꝑflua maiorē p̄cedētē et
nō sequētē/ nisi ratione pūcti diuisionis aut perfectionis iperficit.
¶ Preterea tres quidem sunt cōditiones que imperfectibileꝫ fi
guram imperfectam esse designant. Numeralis imperfectio. Pū
ctualis diuisio: et notularū plenitudo: que sigillatim in hac sequen
ti graduum dispositione formabuntur.

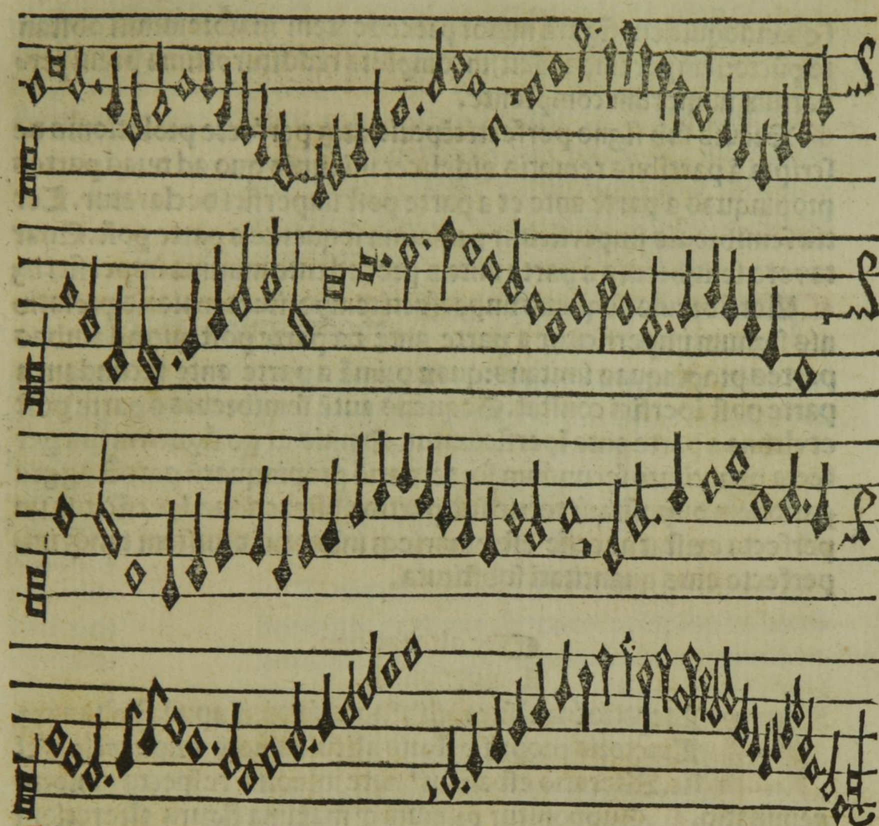
Imperfectio tripharíam deducitur in

modo [notes] imperficitur a [note] seu a [note] vel valore eius
ante et post hoc pacto [notes]
Tempore [notes] ab vna semibreui ante et post
imperfici possunt: vt hic [notes]
prolatione [notes] imperficiuntur a [note] vel valo
re eius a parte ante vel a parte posteriori hoc modo
[notes]

Animaduertendum est tandem q̄ q̄uis preceptiua illa regula que est q̄ similis ante similem nunq̄ imperficitur: a Franchino Gaphoro summopere fuerit obseruata: quam quidem nostris tenoribus plerūq; etiā addidimus ab vsuali tamē concinentia cantoꝝ recessit quū superfluā notulā minorē primam maiori per sincopam vt plurimū adiungant.

Tenor.

Cantus

¶ In hoc tenore maxima imperficitur a parte ante quo ad totũ a lõga eaꝫ immediate p̃cedente: due autẽ longe maximã sequentes in sua perfectione stant. sed tertia imperficitur a parte post quo ad suum totum a prima breui. Secunda vero breuis/per punctum delende alterationis gratia: a sibi simili diuisa sequentem longam imperficit. ¶ Prima breuis. sub signo tẽporis perfecti. Impficit a parte post quo ad totũ a semibreui subsequente. Lõga vero impficit/tam a parte ante q̃ꝫ a parte post q̃ ad ambas ptes ppinquiores vcꝫ a precedente ⁊ sequente semibreuibus. Sed scđa breuis a pte post p sequentẽ semibreuẽ: reddit imperfecta: quãquidẽ semibreuẽ/pũcto diuisionis se iunctã/quattuor eiusdem speciei sequuntur/quapropter de numero ternario vna superest: que cũ precedentibus annumerari nequeat. sedem pfecte quantitatis apud sequentes querat/necesse est haud nihilominus proximã breuem neqꝫ secundam (quum similis ante similẽ nunq̃ꝫ imperficiatur) imperficere potest. Tertie tamen breui connumeranda venit. ¶ Penultima breuis eiusmodi signi tp̃is perfecti a prima quattuor semibreuiuꝫ

(quandoquidem figura minor precedentem maiorem: nisi obstante pũcto: semper imperficit) incompleta redditur vltima breui ternarium numerum complente.

¶ Breuis sub signo perfecti tẽporis atq̃ perfecte prolationis descripta a partibus remotis videlicet minimis quo ad duas partes propinquas a parte ante et a parte post imperfici declaratur. Tertia semibreuis imperficitur a minima sequente a parte post. Quarta vero semibreuis a parte ante a precedente minima imperfici h3

¶ Verũ breuis: sequens imperfecti temporis: et maioris prolationis signum imperficitur a parte ante ⁊ a parte post quo ad ambas partes propinquas imitans: quaꝝ primã a parte ante secundam a parte post ĩperfici constat. Sequens autẽ semibreuis a parte post et vltima a parte ante ĩperficiuntur. Omnis ergo figura in sua perfecta quantitate secundum sc3 ternariũ propinquarũ partiũ aggregationem disposita: si tertie sue partis abstractione ĩperficitur imperfecta existat necesse est: binarieq̃ inhereat diuisioni tanq̃ imperfecte eius quantitati substituta.

¶ De alteratione.
Caput nonum.

Alteratio in mẽsurabilibꝰ notulis dicit apud Johanne3 Tinctoris proprii valoris alicuius note duplicatio. vel sic. Alteratio est alicuiꝰ note minoris respectu maioris geminatio. ¶ Supponitur primum q̃ maxima figura alterationi minime conuenit: terminaturq̃ in minimis quemadmodum formales huiuscemodi artis gradus. quandoquidem diminutiores notule minimam subsequentes perfecta quantitate scilicet ternaria carent. Pausa insuper non alteratur: licet notula eam sequens eius gratia altere. Nonnulli tamẽ fuere qui et pausas alterationi ascripserunt quos communis musicorum scola reprehẽdit. Tollitur vero hoc ipsum accidens per puncti diuisionis appositionem notularumq̃ plenitudinem.

¶ Euenit q̃dẽ notulis ĩ sua ꝑfecta quãtitate dispositis: atq̃ ĩ imperfecta quũ sint propinque partes sui totius perfecti: veluti semibreuis imperfecte prolationis in tempore perfecto: et breuis imperfecti tp̃is in mõ minori ꝑfecto: sicq̃ huiusmodi. ¶ Lõga. n. ad modi maioris perfecti ternariã ꝯsideratione solet alterari ¶ Breuis ad cõplẽdã perfecti modi minoris numerosam integritatẽ altera. ¶ Semibreuis aute3 ad perficiendam/ perfecti temporis diuisio

nē alterationi se subiicit. ¶ Minima vero vt pfecte plationis diui-
sio sit alterationē subit. q̄ toties fieri potest quoties sub substātia-
liū graduū fit acceptio: q̄bus velut substātie accidēs: ita huiusce gra
dibus alteratio cōuenit. vt sequētibus pnotescit formationibus.

In mō

¶ Maiori perfecto quū due longe inter duas maximas vel inter earum figuratas q̄ntitates descripte sunt: secūda semper alteratur. nisi pū ctus diuisionis interiectus sit: vt hic.

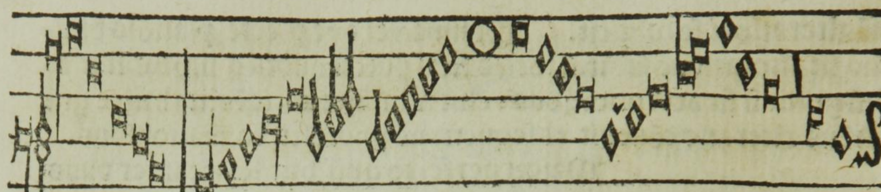
Alteratio scđm triplicem substantialium graduum considerationem causatur triphariam.

¶ Minori perfecto quuꝫ due breues inter duas longas: aut earum q̄ntitates sine puncto reperiuntur secunda erit altera.

¶ Tempore quando due semibreues duabus breuibus perfecte q̄ntitatis: vel ipsarum breuium figuratis q̄ntitatibus includuntur: puta duabus pausis breuibus. vel si inter breuē & pausam/ seu inter pausam & breuem situētur/ semper secunda alterabitur: nisi (quod p̄dictuꝫ ē) pūctus diuisionis fuerit ipsis interposit⁹ vt hic

¶ Prolatione quotienscunq; due tm̄ minime inter duas semibreues perfecte plationis: vel earumdem figuratas q̄ntitates reperiuntur: secunda semp alteratur duaruꝫ equiualens q̄ntitati minimarū vt hic.

Tenor. Alteratio fit extra ligaturas et in ligaturis. Prima quattuor breuium sine pūcto p̄mā longā imperficit.

Quinta alterat.

Semine semi longe imperficiuntur

Secunda semi. alteratur.

Hec quinta sequentem imperficit.

Pr̄ia precedentē

Diuisa precedē tem imperficit Secūda ligatura alteratur.

Maiores imperficiuntur

Quinta alterat.

Secunda minima alteratur.

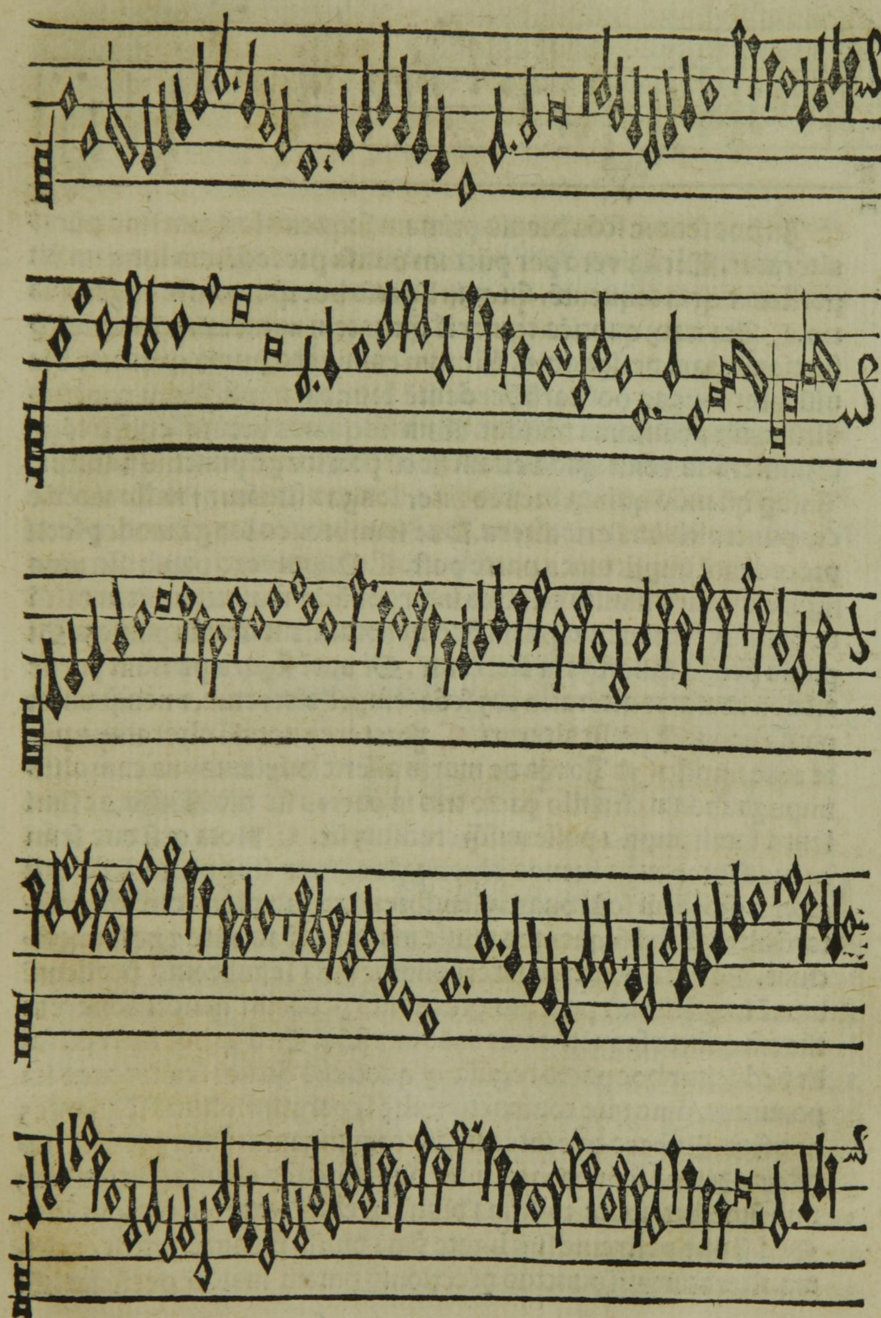

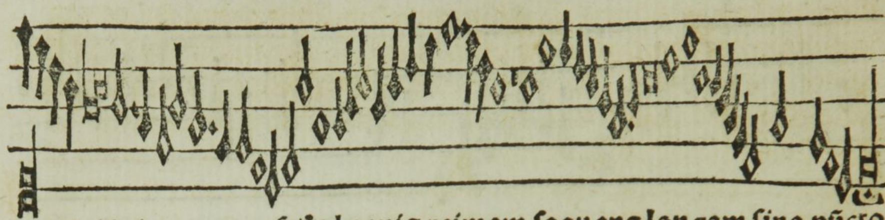
Cantus.

Breuis pausam sequens alteratur.

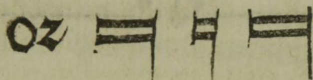
¶ In hoc tenore scda breuis primam sequens longam sine pũcto alteratur. Tertia vero per pũctum diuisa precedẽtem longam imperficit: et q̃rta sequentẽ. Sitq₃ in ligatis hec ipa notule cõgeminatio. ¶ Ita itaq₃ quotiẽs ternariã q̃ntitatem numeraueris toties pfectionẽ ipam designabis. Uerum enimuero prima quattuor breuiũ inter longas positarũ p̃cedentẽ longam impficit: nisi punctus vltimam a penultima diuidat. Nam sic quarta breuis sequẽti lõge cõnumerãda venit. quod etiam fit cũ p̃ori longe punctus additur. Insup quando quinq₃ breues inter longas situãtur: nullo interiecto puncto vltima erit altera. Due semibreues longã modi pfecti precedentẽ impficiunt a parte post. ¶ Quumvero pausa alicuius figure et figura similis duabus interponũtur maioribus vt in discãtu p̃missuz est: tunc aut pausa p̃cedit notulã: aut notula pausaz. Si pausa p̃cedit tunc figura alteratur. Si autẽ figura pausam p̃cesserit non causatur alteratio cuz scda semper alteretur. et non p̃ma. et pausa nequaq₃ possit alterari. ¶ Preterea notulã alterataz a parte ante impfici (vt Johẽs de muris asserit) duximus vna cum aliis impugnandum cũ nullo pacto tris in partes sit diuisibilis. ac similem a simili impfici posse nusq₃ creditũ sit. ¶ Nota q̃ si due semibreues inter duas breues tẽporis claudũtur sine pũcto scda erit altera. q̃obrem scda duaruz semibreuium sub pleno circulo positarũ alterat̃. sed sequentes diuise maiores ipas ante et post impficiunt. Si vero quattuor interponũtur p̃ma semibreuis p̃cedentẽ breuẽ impficit: nisi punctus pfectionis p̃cedenti maiori adhereat: tũc em̃ quarta sequẽti venit annumerãda. Sed q̃ hoc interdũ fallit deducitur hoc pacto regula: q̃ quotiens q̃ttuor semibreues ita ponuntur/ p̃me due coniunctim: alie separatim: vltima sequentez impficit. Si vero due intermedie coniungantur p̃ma p̃cedẽtẽ impficit. Si tres semibreues inter duas breues claudantur: quaruz due p̃me sint ligate et vltima diuisa p codẽ tempore computãtur. Sed si due postreme sint ligate p̃ma diuisa p̃mam impficit/ et vltima alteratur: nisi punctus pfectionis p̃mam maiorẽ perficiat. Si

autem quinq; semibreues inter maiores situetur prima et vltime due diuisim: secunda et tertia coniunctim prima semibreuis primam imperficit/ et vltima vltimam. Si vero prime due sint coniuncte vltima alteratur. Secunda illarum duarum minimarum primam breuem sub signo temporis perfecti et perfecte prolationis immediate consequentium alteratur: quia ambe ipse minime imperficiunt ipsam breuem quo ad totum: scilicet de tertia eius ternaria parte que propinqua vocitatur. Tertia minima primam eiusdem signi semibreuem imperficit. Quinta vero minima alteratur. quod et de similibus precedens exemplar dilucidat.

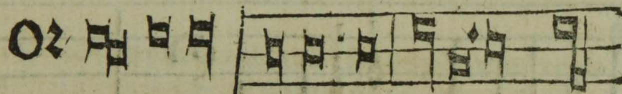
De sincopatione. Caput decimum.

Sincopa mensurabilis est notule vltra maiores vel maiores suas ad aliam vel ad alias reductio quibus conueniat in connumeratione. Sincope exempla in quolibet trium graduum scilicet in modo/ Tempore et Prolatione (prout omnimode perfectioni equipollere videtur) sunt hec.

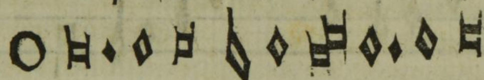
In modo maiori.

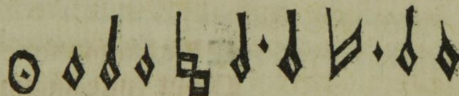
In modo minori.

In tempore.

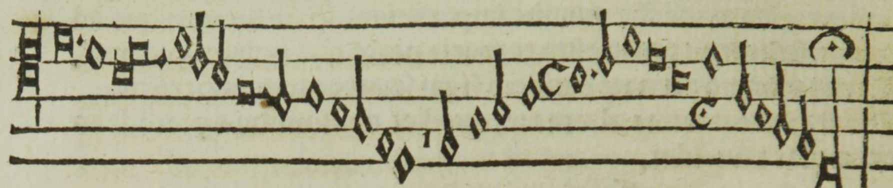

In prolatione.

Euenit enim sincopa in cantilenis quotiensc unq; per plures figuras proceditur sub diminuta connumerandarum notularum numerositate: siue binaria (teste Gaphoro) siue ternaria fuerit earum quantitatiua dispositio. Conuenerunt autem musici minimam notulam vltra pausam breuem per sincopam non esse transferendam: sed vltra pausam. semibreuem tantum. quod etiam raro fit. Parimodo notulam semibreuem raro vltra pausam breuem: nunq; vltra pausam longe debere reduci. Reliquasq; consimili ordine consueuerunt esse considerandas. His tamen multi ex recentioribus cantilenarum compositoribus dissentiunt: non modo semibreuem notulam vltra pausam breuem per sincopam ducentes: immo (quod distantius est) vl-

tra pausam longe eandem statuentes transferendam. vt in Bari. tonante primi kyrie de: Elle est bien malade. Quod sequens exē plar dilucide clarificat.

Tenor.

De diminutione et semiditate. Caput vndecimum.

Diminutio signorum diuersitate: notarumq́ tarditate / ac velocitate constat. vt in hoc signo O notule tardius exprimende veniunt q̄ in illo. ⌀.

Semiditas autem pernoscitur quum dumtaxat figurarū medietas canitur: vt hic. C II tangitur tactu minori notule semibreui equipollens. Sed in hoc ¢ minus in duplo valet. De quibus quidez accidentibus Laudensis limpidissime sub solius diminutionis acceptione peragit eandem sic diffiniens.

¶ Diminutio in mensurabili cantilena est abstractio certi valoris q̄titatiui ab ipsis figuris.

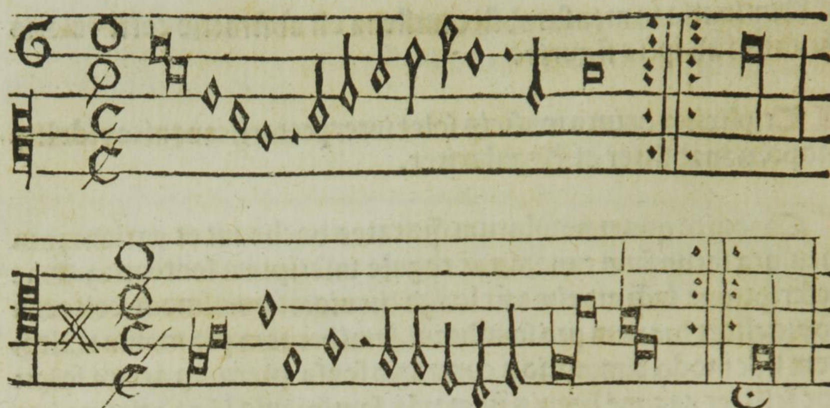
¶ Tripliciter enim a musicis solet interpretari: canonice videlicet proportionabiliter et virgulariter.

¶ Canonice quum notularum q̄titates declinant et variantur in mensura secundum canonis ac regule inscriptam sententiam. Hac descriptione inq̄ maxima fit longa breuis: et huiusmodi collocando videlicet breuem pro semibreui. semibreuem pro minima. Atq̄ item hoc modo diminutio a contrario sensu plerunq̄ accipi solet: hoc scilicet canone breuis fit maxĩa. semibreuis lōga. minima breuis: sicq̄ diuersimode Quod arbitrarie musicorum dispositioni conceditur. Quemadmodum pierquin de Nancy fecit in tenore ipsiꝰ Agnus dei de Comment peult auoir ioye/signo reinceptiōis tm̄ signato: vbi breuis primo valet maximam secundo longam perfectam. tertio longam imperfectam. quarto breuem. quinto semibreuem. Hinc diminutio est proprie ac primarie q̄titatis secundum notule formam variatio.

¶ Canon igitur est ydonea ac ymaginaria cātoris preceptio que partes nō positas ex positis per dyatessaron/dyapenthen/siue dyapason sursum vel deorsum harmonicaliter elicit/vt ĩ Osanna misse oblationis pape/contratenor altus per dyapenthen supra tenorem inuestigatur. Et in cantilena. Qui ne laymera. in qua octo p̱tes facile indagātur. Quod plerunq̄ Josquin inter ceteros diuersimode practicauit.

¶ Proporcionabiliter sumpta diminutio est que ꝓpriis numerorum characteribus certam ꝓporcionem ꝓbantibus constituitur. Hec enim figuras ipsas minuit secundum disposite proportionis considerationem.

¶ Virgulariter disposita diminutio est que per virgulam signum temporis scindentem declaratur. Hec quidem proprie temporali competit mensure: non ipsis figuris. Tali nāq̄ signo ip̄a minuitur mensura: non notularum numerus. quod presenti notatur exēplo.

Uerum enimuero alias multipharíam formabuntur canones. Dupla tamen proportio ceteris et diuisione et prolatione siue pronunciatione proportionibus est notior atq facillima. Ex quo igitur mensure huiusmodi virgulariter considerata diminutio in duplo est velocior: duple videlicet equipollens proportioni/a cantoribus presertim obseruari solet.

De pportionibus.
Caput duodecimum.

Proportio est duarum eiusdem generis quantitatum vnius ad alteram/in equalitate vel excessu certa habitudo. Proportionum. Alia rationalis. Alia irrationalis.

Rationalis est duarum comparabilium tanq numeri ad numerum. Aut est duarum commensurabilium qtitatum in discreto vel in continuo ad se inuicem comparatio. De discreto quidem exemplum est senarius numerus ad quaternarium: vna cuz reliquis numerorum relationibus. His nanq datur aliqua communis mensura vtrunq eorum precise conducens. vt binarius ter sumptus senarium facit. bis vero tm sumptus quaternarium. Hinc est q eorum dicitur communis mensura. Continui vero exemplum est linea tripedalis ad bipedalem: quaruz semipedalis aliquoties sumpta ambas mensurans dicitur communis mensura. Quod etiaz in ponderibus fit veluti qtitas nouē vnciarū ad sex vnciarū qtitatē: quarū pondus trium vnciarū noscit mensura cōis: quas quidem qtitates

in.x. Euclides ipse communicantes appellat.
¶ Irrationalis est duorum comparabilium proportionum tanq̄ numeri ad numerum. Aut est duarum incommensurabilium quantitatum inuicem relatio: vt Diameter quadrati ad costam eiusdē/ quorum nulla reperitur mensura communis ambas quantitates precise mensurans. ¶ Has igitur incommensurabiles quantitates Arythmetici surdas vocant. Earumdemq̄ considerationes ab Arythmetica: (cuius communis mensura vnitas est) disiungentes. ¶ Veruntamen musici irrationalitatem quandam harmonice considerantes. et eas que consona interualla in chordotono illesa non mentiuntur irrationales proponunt: quandoquidem ipsarum dimentonum nulla dignoscitur mensure communis integritas. quemadmodum Franchinus in harmonici instrumenti descriptione probat. Cum igitur Arythmetica proportio in numeris cō stet. Geometrica in continuis: Stereometrica in libratione ponderum: que et a nonnullis geometrice ascribitur. Musica autem proportio (earum particeps) mutua consideratione procedit. Ducibus namq̄ numeris in chorda sonora que continua est sonos disponit. Rursus numerorum opera sonos comprehendit secundum temporis successionem Duos subinde artis effectus proponens. Primum in sonorum dispositione per consona interualla: quod theorici est. Alterum in ipsorum temporali quantitate sonorum per notularum numeros: qui actiue seu practice ascribitur considerationi. Attenditur plerumq̄ proportio et in potentiis. plerumq̄ etiam in locis et temporibus vt plato in Thimeo et omnis philosophorum schola consentiunt: inquantum scilicet aliquid maius est altero vel ei equale: quod proprium quantitatis est. vt Aristoteles in predicamento quantitatis testatur. Quocirca primum proportionem discrete quantitati et continue: deinde sonis: locis: temporibus: ponderibus ac potentiis inesse necessum est.
¶ Proportio: equalitatis est duorum equaliuʒ habitudo vel duarum quantitatum: equalium inuicem respectus vt duorum ad duo et linee bipedalis ad lineam bipedalem.
¶ Inequalitatis autem proportio est duorum inequalium habitudo quorum maioris ad minus: dicitur proportio maioris inequalitatis et minoris ad maius dicitur minoris inequalitatis proportio. De primo exemplum est. 4. ad. 3. De secundo. 3. ad. 4.
¶ In cuius rei testimonium huiusmodi Laudensis exemplar adiunximus.

Cantus.

Tenor.

¶ Proportionum maioris inequalitatis. Genera sunt quinque quibus species infinite sunt: et quorum effectus notulas quibus preponuntur in cantilenis minuunt ex eo quod maior notularum numerus coequatur minori

¶ Multiplex vt. 6. ad. 2. et. 4. ad. 1. et. 5. ad. 1.

¶ Superparticulare. vt. 3. ad. 2. et 4. ad. 3. et. 5. ad. 4.

¶ Superpartiens. vt. 5. ad. 3. et. 7. ad. 4. et. 9. ad. 5. et. 11. ad. 6.

¶ Multiplex superparticularis vt 5. ad. 2. et. 7. ad. 3. et. 9. ad. 4.

¶ Multiplex superpartiēs. vt. 8. ad. 3. et. 11. ad. 4. et. 4. ad. 5. et. 11. ad. 3.

Minoris inequalitatis proportionum genera sunt quinque/predictis contraria: iisdem quoque vocalibus cum preposirone sub nuncupata. vt

¶ Submultiplex multiplici cōtrarians.

¶ Subsuperparticulare.

¶ Subsuperpartiens.

¶ Submultiplex supparticulare.

¶ Submultiplex superpartiens.

¶ Quorum species sunt infinite: nec earum denominationibus incongruit prepositio sub: proprietates enim earumdem notulas quibus preponuntur adaugent secundum vniuscuiusque naturam et effectum. quoniam igitur precedentibus opponuntur: eandem sapiunt naturam in contrariis: Contrariorum namque eadem est disciplina Tametsi plures sint ac pene infinite proportiones: certas tamen artis preceptores harmonie magis seruientes pre ceteris in vsum deferre voluerunt. ob vocum consonantias et consonantiarum partes.

¶ De genere multiplici et aliquibus speciebus eius. Caput Tridecimum.

Multiplex genus est quum maior numerus comparatus et superpositus minori comprehendit ipsum pluries intra se precise: vt bis vel ter vel quater et deinceps. que si bis maior continet minorem dicitur proportio dupla. vt. 2. ad. 1. et. 4. ad. 2. et. 6. ad. 3 vel. 8. ad. 4. ¶ Musicaliter quidem quando due minime contra vnam ponuntur aut. 4. contra. 2. vel. 8. contra. 4. figuratur enim in cantibus hoc pacto. 2. 4. 6. quod presens concentus denotat.

1. 2. 3.

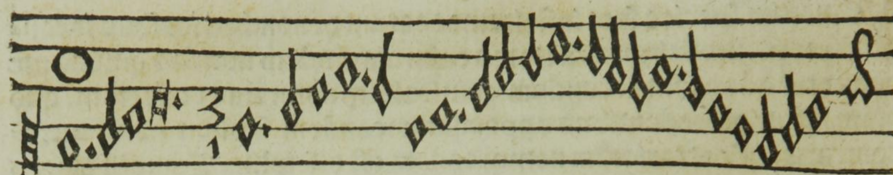

Tenor. Dupla. Discantus.

¶ De proportione tripla.

Tripla proportio fit quum maior sequentium notularum numerus comparatus et superpositus minori precedentium refertur et coequatur ipsi minori comprehendens ipsum ter in se precise vt. 3. ad. 1. et. 6. ad. 2. et. 9. ad. 3. et deinceps. In tali enim proportione tres notule equiualent vni sibiipsis nomine et quantitate consimili. ita vt quelibet trium diminuatur de duabus tertiis partibus proprie quantitatis. Figuratur autem in carminibus hoc modo. 3. 6. 9. quod presentium declaratur modulo.

1. 2. 3.

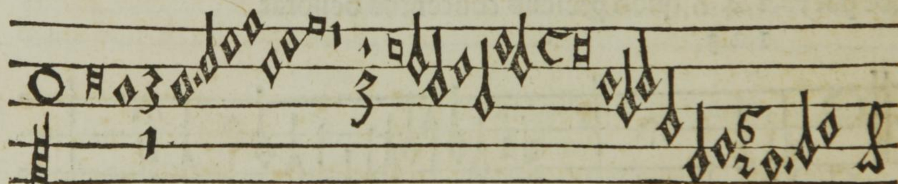

Cantus Tripla.

Tenor.

Si vero in figuris post triplam proportionem fuerit subtripla triple contraria: mox deprimetur tripla: et notule sequentes ipsam subtriplam ad priorem notularum que scilicet ante triplam fuerat: reducentur cōsiderationez: quod etiam de singulis oppositis producitur: vt sequenti Laudensis pernotatur exemplo.

Cantus Subtripla sequens triplam.

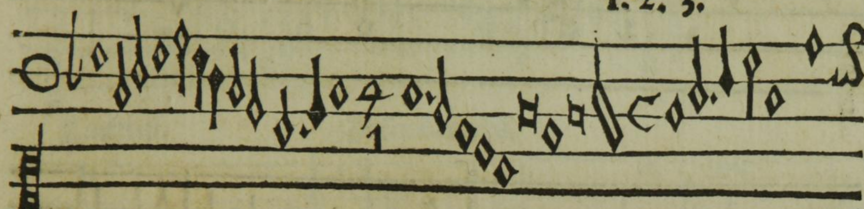

Tenor.

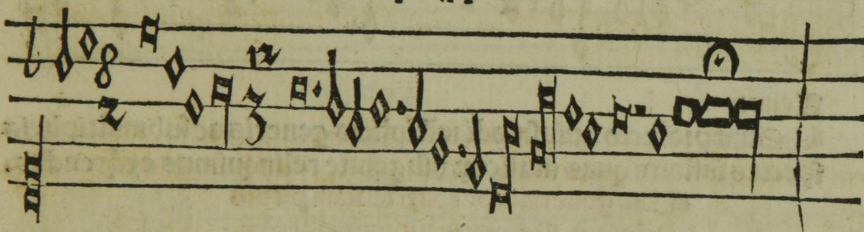

De pporcione quadrupla.

Quadrupla pportio fit quum maior sequentium notularum numerus ad minorem precedentium numerum relatus coequatur ipsi minori continens ipsum quater precise. vt. 4. ad. 1. 8. ad. 2. 12. ad. 3. Musicaliter autem quando quattuor notule contra vnam nomine et quantitate similem ponuntur: itavt singula queque ipsarum quattuor minuitur de tribus quartis partibus sui quantitatiui valoris. cuius signum est quaternaria cifra algoristica cuilibet adiuncta signo. vt hic O 4. Aut describitur inter notulas hoc modo. 4. 8. 12.
1. 2. 3.

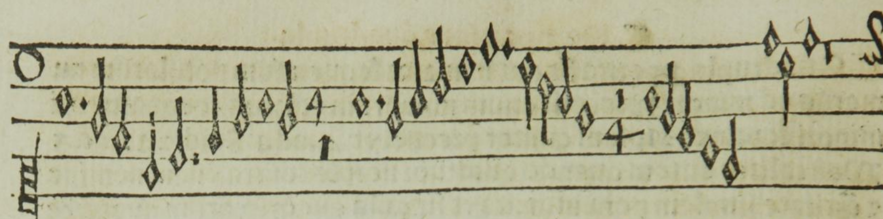
Cantus Quadrupla pportio.

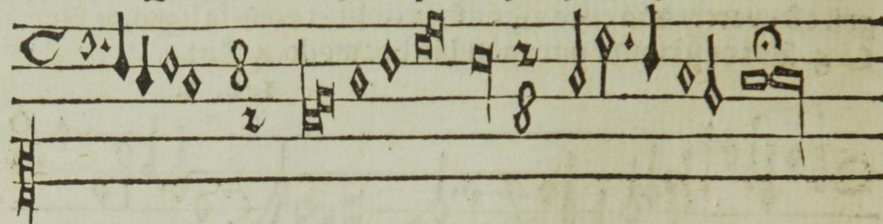

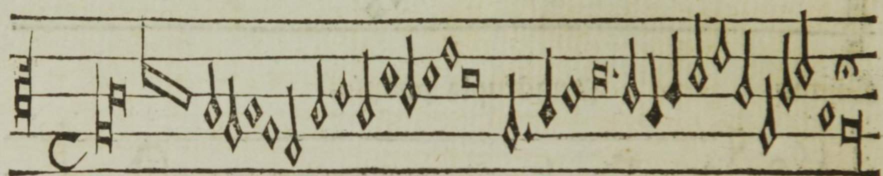
Tenor

Nota secundum Gaphorum quod immediate disposita in notulis subquadrupla quod quadruple contrarium operetur effectum mox quadrupla ipsa obruet: vt hoc constat exemplo.

Cantus. Subquadrupla quadruple contraria.

Tenor.

¶ Sunt profecto huiusmodi multiplicis generis ac submultiplicis species infinite quas musicorum diligentie relinquimus exquirendas.

¶ De genere superparticulari et eius speciebus. Caput decimum quartum.

Superparticulare genus maioris inequalitate secundum dicitur quum maior numerus ad minorem quem semel cum aliquota ipsius parte comprehendit: noscitur esse relatus eidem in potentia equiualens et temporis mensura.

Sunt enim huiusmodi generis species pene infinite: cuius tamen usitatiores iam numeramus
Sesquialtera
Sesquitertia
Sesquiquarta
Sesquiquinta
Sesquisexta
Sesquiseptima
Sesquioctaua
Sesquinona
et deinceps: quarum ordinem ac processum concipies cum quemlibet numerum minori sibi contiguo et primiori duxeris comparandum.

❡ De pportione sesquialtera.

❡ Sesquialtera pporcio fit quandocunque maior numer⁹ semel minorem continet / et eius alteram partem / hoc est dimidiam ipsiuis partem equiualens ei in q̃titate et mensura: vt quando tres minime contra duas ponunt: vel. 6. ad. 4. ⁊. 9. ad. 6. ⁊. 12. ad. 8. Cuius signum est ternaria cifra algoristica supra binariam posita: vt hic. 3/2. Emiola vero penes colorē dignoscit vt hoc disponit exēplo.

❡ De pporcione sesquitertia.

❡ Sesquitertia proporcio fit cum maior sequentium notularũ numerus ad minorem precedentium relatus continet ipsum semel: ⁊ insuper tertiam ipsius minoris partem equiualens ei in potentia et mensura: vt. 4. ad. 3. et. 8. ad. 6. et. 12. ad. 9. Figuratur autem in cantibus hoc modo. 4. 8. 12. vel semicirculo reuerso sic Ɔ designatur. Destruitque 3. 6. 9. a subsesquitertia sibi opposita ipsam statim subsequente. quod tali concentu percipitur.

Cantus. Sesquitertia. Subsesquitertia.

Tenor.

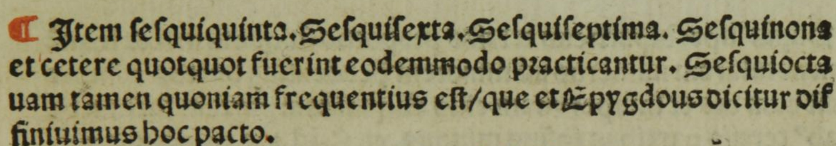
De pportione sesquiquarta.

Sesquiquarta pportio dicitur quum maior sequentiũ notular numerus ad minorem precedentem relatus comprehendit ipsum in se semel. et insuper ipsius quartem partem: equiualens ei in q̃titate et temporis mensura. vt. 5. ad. 4. et. 10. ad. 8. et. 15. ad. 12. In hac enim pportione quinq; notule equiualent quattuor sibi consimilibus. ita vt vna queq; ipsarum quinq; diminuatur de quinta parte sue q̃titatis. Describitur auem in cantilenis hoc modo. 5. 10. 15. 4. 8. 12. atq; destruitur a subsesquiquarta ipsistatim succedente. vt hoc probatur concentu.

Cantus. Sesquiquarta Subsesquiquarta.

Tenor.

Item sesquiquinta. Sesquisexta. Sesquiseptima. Sesquinona et cetere quotquot fuerint eodemmodo practicantur. Sesquioctauam tamen quoniam frequentius est/ que et Epygdous dicitur diffiniuimus hoc pacto.

De proportione sesquioctaua.

Sesquioctaua proportio fit qn̄ maior numerus continet minorē semel et eius octauā partē. vt. 9. ad. 8. et. 18. ad. 16. et. 27. ad. 24. Hec eñi ꝓportio nouem notulas octo sibi consimilibus equifacit: ita vt singule queq; ipsarū nouem diminuantur de nona parte proprie q̄ntitatis. Figuratur in cantilenis hocmodo. 9.18.27.
Et destruit a subsesquioctaua sibi opposita: vt apud 8.16.24.
Franchinum sequenti monstratur concentu.

Cantus. Sesquioctaua. Subsesquioctaua.

Tenor.

De proportione dupla superbipartiente tertias.

Dupla superbipartiens tertias proportio fit quum maior sequētium notularum numerus ad minorem pcedentiū ductus comprehēdit eum bis et insuper vnam eius aliquantam partem factam ex duab⁹ tertiis partibus ipsius minoris. vt. 8. ad. 3. ꝛ. 16. ad. 6. ꝛ. 24. ad. 9. ꝛ deinceps. In hac eñ pportione octo notule equiualēt ꝛ cōmensurantur tribus sibi cōsimilibus: ita vt vnaqueqꝫ ipsarum octo diminuatur de quinqꝫ octauis partibus proprie qtitatis. Figuratur enim in cantibus hoc modo. 8. 16. 24. 3. 6. 9. Et destruitur a subdupla superbipartiente tertias sibi opposita. vt hic monstrat concentus.

Cantus. Dupla superbipartiens tertias. Subdupla su

perbipartiente tertias. Tenor.

¶ Reliquas autem subalternas et specialissimas eorumdem generum species diligens ex seipso perscrutator pari speculatione perquiret.

¶ Nicolai wolici Barroducensis rerum factarum liber explicit Feliciter.

¶ De contrapuncto/seu modo cõponendi Liber sextus.

¶ De contrapuncti diffinitione ac diuisione. Caput primum.

Musice actionis dilucidata tum simplicis/tum Pictagorice natura siue essentia: maxime conducere nobis visum est. Harmonici modulaminis genus diffinire: quod auctore Baccheo nichil aliud est q̃ mos vniuersum quid subindicans diuersas in se habens ideas. id est exemplaria: seu diuersas cantilene compositiones. quodquidem contrapunctum vocamus quasi concordem concentũ extremorũ sonorũ inuicẽ correspondentium: contrapositis vocibus arte probatum. Videntur enim modus componendi et contrapunctus realiter idem representare: tametsi nichil prohibeat eosdem et ratione et voce dispares esse. quandoquidem modus componendi quo ad diuersarum vocum connectio-

nem attenditur. Contrapunctus vero ad plani cantus fortisationē Unde fortisare est quēlibet cantum variis/cuz concordiis/modulationibus repente ordinare. Componere vero est diuersas harmonie partes discretis cōcordantiis in vnum coadunare.

¶ Est itaq3 contrapunctus ars flectendi cantabiles sonos proportionabili dimensione et temporis mensura: quem duplicem esse volunt. coloratum videlicet et simplicem.

¶ Contrapunctus coloratus est cum discantus aliquis vel tenor aut contratenor altus diuersis notularum formationibus describuntur.

¶ Simplex quidem hic est/cum discantus nonnullus vel plures per semibreues dumtaxat fundantur in simplici tenore ex eisdem notulis composito: de quibus sequens fiet exigua et vtilis inquisitio. Quocirca sonos qui solum auribus conueniunt Boecius vna cum Briennio ipsi Ptolomeo consentientes Emeles quod auriū iudicio ad melodiam aptentur vocant. Simphonos vero quasi iaz similitudine participes ex superparticulari exquisitos consideratione consonos appellant. Sed eos qui iidē videntur omophonos vel equisonos nominant. Quorum omnium posteritas ipsa in contrapuncti arte distinctionē deduxit hoc pacto. vt antiphonas seu equisonas voces/perfectas dixerit contrapuncti species. Emeles imperfectas Consonas medias. Emeles igitur vt Faber stapulēsis inquit is dicitur quem melos/concentusq3 non admittit. Nullus enim sonus cum suo puncto perfecte concordat. Nullaq3 vox cum altera preter octauam perfectam efficit concordantiam.

¶ Finita insuper est ars ipsa contrapuncti: q̄q̄ cantilene varientur. Non enim arbitraria et varia sunt eius mandata: sed communia atq3 nota. Quamuis ergo cantilenarum modos et diuersitates ad infinitum variari contingat. non tamen differt huiusmodi ars a ceteris artibus: quarum mandata sunt finita et communia/ac paucis limitata. cum ad infinitum: vt Anselmus asserit partialia et singularia procedant. Quamobrē in huiusmodi facultate q̄to maior fuerit figurarum distinctio auctiorq3 earumdem numerus: ipsis nō tā confusus additamentis. Quibus queq3 voces ad melodiam disposite certis temporibus decantari valeant/eo habilius properātiusve ipsi cantores ad memoriam reducerent.

¶ Coniuncti idcirco soni et concordes per proportionabilem interuallorum mensuram in hac canorissima contrapuncti facultate traduntur.

¶ De interuallis/consonantiis et dissonantiis. Capitulum secundum.

Interuallum est soni grauis/acutiq; spaciorum habitudo Spacium vero neruum/chordam/expiratum aerem/et quicquid simile a quo sonum elicimus appellant. que oīa proporcionem per species seu elementa ꝯtrapuncti efficiūt in instrumentoꝝ fidibus:atq; vocali/grauiū/acutorumq; sonorum cōcentu:ad commixtionem qua harmonica consurgit melodia consequendam. Huiusmodi autem interualla a musicis (vt supra lib. 2. diximus) vel modi/vel species nuncupant. Que cum sint quidam taciti transitus a sono ad sonum non sunt audibilia: sed potius intelligibilia: vt Baccheus refert. Omnem insuper ordinatum arte concentum: q̄q̄ vocis suauitas deest: septimo legū diuus Plato longe meliorem putat q̄ quum est sine ordine. Uerum enimuero modis a sonorum vniuscuiusq; scd̄m dyatonicum genus dispositorum numerositate nomina imposuere. Quod etsi vnisono qui simplex et solius existit nature minime contingat: tamē ꝙ ceteris concordantiis siue speciebus (deriuantur em̄ ab ipso) plurimum augmenti conferat: quemadmodū et numeris vnitas: et linee pūctus musici ipsum mutatis loco obseruantes cōcordantiis concorditer ascripserunt Dytonum ꝙ duobus tonis et tribus sonis constet tertiā vocant. Dyatessaron. 4. Dyapenthen. 5. vocibus. Tonus cum dyapenthe sex sonis sextam vocent. Dyapason. 8. notulis ꝓbatam octauā appellent: atq; reliquas eodēmodo necesse est.

¶ Unde consonantia est dissimiliū inter se vocū in vnum redacta concordia. Uel (vt vult Tinctor) diuersoꝝ sonorum mixtura dulciter auribus cōueniens. de qua Jacobus. Fa. Sta. Consonantia est soni grauis/acutiq; mixtura suauiter/vniformiterq; auribus incidens. ex multiplici aut superparticulari ratione perfecta.

¶ Dissonantia (vt idem ait) est duorum sonorum nō se natura suauiter miscentiū ad aurem perueniens aspera/iniocundaq; percussio. Quam Tinctor sic diffinit. Discordantia est diuersorum sonorum mixtura naturaliter aures offendens.

¶ Preterea licet huiusmodi artis species secūdum Arithmeti

cos sint plures ac infinite cum numerus sit in infinitum multipli-
cabilis.22.que est dupla.24.que est.3.26.que est.5.⁊ sic de aliis
queq; istarum sub tribus duplis reperitur:nichilominus cõmunis
cantorum vsus vocumq; possibilitas:20.contentatur vocibus:vi-
delicet prima.2.3.4.5.6.7.⁊c.vlterius quidem ꝓcedẽdo vsq; ad
vigesimã speciem. Ex quibus autem.12.puta primã.3.5.6.8.10.12
13.15 17.19.20.dantur consonantie qm̃ certã in chordotono vel in
certam dimensionem acquirunt. Est em̃ chordoton⁹ chorda tenẽs
omnes consonantias musicis ꝓporcionibus dispositas.

¶ Relique autem intercepte sonorum coniunctiones.scz.2.4.7
9.11.14.16.18.dissonantie dicuntur insuauiter aurium sensum sedẽ
tes:cum simul extreme feriunt chorde:puta scda ⁊ quarta simplex
et septima:quarum nulla discantum maxime simplicem ingreditur
quippe que in cantilenis(nisi in velocissimo mensure temporalis
transitu)nullum consequuntur stabilem locum. Cum enim sibimet
misceri nolunt:⁊ quodammodo integer vterq; conatur peruenire:
cumq; alter alteri officit.ad sensum auditus vterq; irrefragabili-
liter transmittitur.

¶ De concordantiarum diuisione. Caput tertium.

Concordantiarum huiusmodi. Alie simplices ⁊ primarie
que scilicet inter septem essentialiores ⁊ discretos sonos
concipiuntur. vt vnisonus:tertia:quinta ⁊ sexta. Alie re-
plicate ⁊ secundarie:vt octaua:decima:duodecima et tertiadeci-
ma. Hec enim equisone sunt precedentibus dupla dimensione con
cepte. Octaua nãq; equisonat vnisono:decima tertie:duodecima
quinte:tertiadecima sexte. Alie vero triplicate et tertiarie:vt.15.
17.⁊.19.20. Quĩtadecima eñ equisonat vnisono:⁊ octaue decima
septima tertie ⁊ decime.decimanona quinte et duodecime. Vige-
sima sexte et tertiedecime.

¶ Harum item concordantiarum quedam scilicet.1.5.8.12.15.19.
perfecte vocitantur quoniam per se stare possunt:neq; vna et ea-
dem tam penes arsim q̃ penes thesim vti licet. Quedam imperfe
cte quoniam nulla per se stare potest:immo post se semper aliã exi
git videlicet perfectam viciniorem vnde suam recipiat essentiam
et perfectionem. Vtimur etiam sepenumero eadem tam in ascen-
su q̃ in descensu.

¶ Rursus quidem partiuntur in molliores quas deorsum precipitant ad concordiam perfectam statim sub eis contentã tanq̃ ad proximiorem eius essentiam et perfectionem: maxime tenore cõsurgẽte: ad acutas sursum tendentes ad concinentiam maiorem: tenore presertim descendente: vel saltem vnisonum faciẽte. Quo fit vt tertia mollis quam ipsi semiditonicã vocant/ vnisonum exigit. et tertia dura quam dytonalem vel maiorem a maiore eius interuallo: quintam exposcit. Atq̃ idcirco huiusmodi varietate et incerta eius dimensione tertiam ipsam vagantem et imperfectam contrapuncti speciem duxerunt vocitandam. At quanto auctius et variabile fuerit medium ipsarum extremitatum interuallũ tanto huiusmodi cõmixtio naturã percipiet harmonie. Sexta autem maior que fit ex dyapenthe et tono post se duplam requirit. Minor vero que fit ex dyapenthe et semitonio cum non ingreditur discantum nulli perfecte speciei subordinanda censetur. inde huiusmodi variatione sextam ipsam vagantem veluti et tertiam possumus appellare. Idem q̃ cum ceteris agendum est. quoniam omnes ad predictas sunt reducende.

	6	13	20	
Consonantie	5	12	19	Quia equalem per duple et bisduple repetitionem sonum efficiunt.
quadripartite	3	10	17	
sunt.	1	8	15	

¶ Item cum tenor in Γut dixerit vt cantus non modo poterit vt in octauam exprimere secundum dyatonicam Guidonis institutionem: verum etiam sol. et in G solrevt grauem. Unaqueq̃ enim syllaba in graui disposita perfectam ad Γut equisonat octauam. videlicet dyapason consonantiam Parimodo ad secundam clauẽ omnes poteris in introductorio concordantias ad. 19. vsq̃ facile conducere. quod presentis figure descriptione notissime percipitur.

¶ Sequitur figura.

e	la		20ª ad Γ ut	19ª ad are	20	
		to				
d	lasol		19ª ad Γ ut		19	
		to				
c	solfa			17ª ad are	17	
		se				
♮	mi		17 ad Γ ut		15	
		apo				18
b	fa			15ª ad are	13	
		se				16
a	lamire					
		to	15ª ad Γ ut		Cōcor 12	dis
g	solreut				dāti	so 14
		to		13ª ad are		
f	faut				ae 10	nā
		se				
					te fe	tia 11
e	lami		13 ad Γ ut	12 ad are	spes 8	spes
		to				
d	lasolre		12ª ad Γ ut		6	8 fe 9
		to				
c	solfaut			10ª ad are	5	7
		se				
♮	mi		10ª ad Γ ut			4
		apo			3	
b	fa					
		se				2
a	lamire			8ª ad are	1	
		to				
G	solreut		8 ad Γ ut		19	
		to			15	
F	faut			6ª ad are	per 12	q̃ per
		se			fcte	se
E	lami		6ª ad Γ ut	5ª ad are	8	stāt
		to			Cō 5	
D	solre		5ª ad Γ ut		cor dan 1	
		to			cie 20	
C	faut			3ª ad are	fē 17	
		se			du	
B	mi		3ª ad Γ ut		pli 13	
		to			ces 10	
A	re			unison⁹	Imp 6	q̃ nō
		to⁹			fcte	stāt
Γ	ut		unisonus		3	p se

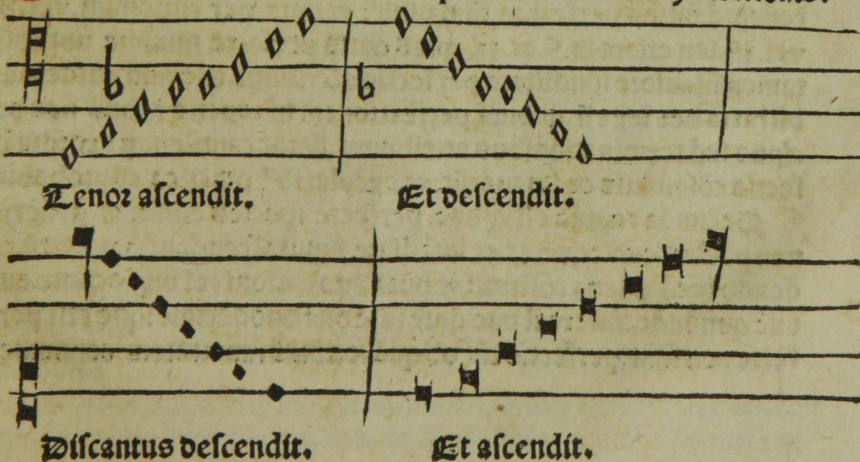
¶ Atq; ad reliquas consimilis erit concordantiarum inuicem con sideratio: videlicet non solius vtrinq; syllabe dispositione: sed pro porcionatis inuicem sonis per congruas iteruallorum dimensiones.

¶ De diuersarum vocum cōpositione. Caput quartum.

Affectās em̄ cōponere quicq; p̄mū tenorē vel aliquē aliū chorū ponat ad placitū necesse ē ita vcȝ vt bene formet scd̄m toni exigētiā sub quo regulat. Sitq; callid⁹ i cōte rēdis ꝓportionibus siue modis: ne q̄d minus apte vel dissonū: vt puta tritonū/semidyapēthe/aut semidyapason. vel quēpiā aliū iu sitatū modū ponere conet. neq; magnis iteruallis ip̄m tenorē cōfi ciat. sed pūctati ꝑ secūdas. 3. 4. ꝓcedere plurimū eundē exornet: nōnunq; tn̄ etiā ꝑ q̄ntas ⁊ sextas. sed nō nisi in certis tonis: veluti per tertias i p̄mo q̄nto et septimo. ꝑ sextas. vt in tertio. Maiori tn̄ ope conādum censeo melodie quis studeat suaui/discrete/et ama bili. ⁊ cū tenor nimis basse ꝓcesserit sursum transponat ad quartaȝ vel q̄ntā aut deniq; vspiā alibi cū recte neumari poterit ibidē vt in libro de tonis sufficienter demonstratū est. Quibusquidē ita dispo sitis ponantur tunc alii chori modo quo sequitur.

¶ Discantus vt Johēs Tinctor inquit: est cantus ex diuersis voci bus ⁊ notis certi valoris editus. Uel sic. Discant⁹ est aliquorum di uersorum cantuū consonantia: quē nōnulli supremū vocāt/quasi sit il la pars cant⁹ cōpositi que altitudine ceteras excedit. Dr̄ em̄ discā tus tanq; diuersus cant⁹ cū cant⁹ ipsi quib⁹ constituitur discantus differri debeant: ita videlicet: si vnus ascēdit alter descendat: ⁊ ecō uerso. Possunt tn̄ simul ascēdere vel descēdere ob cant⁹ suauitatē Nos vero discantū ꝓ vno dumtaxat choro puta altiori accipimus.

¶ Tenor est cuiusuis cantus compositi fundamentuȝ relationis.

¶ Quandoque enim notulas supremi siue etiam contratenoris notulis: cantus plani pro tenore: hoc est relationis fundamento dispositis equifaciunt singulas singulis referendo: ac semibreues tantum in medium deducendo. Hunc simplicem et planum contrapunctum vocant quandoquidem equa temporis mensura notule omnes instituuntur: vt hoc notatur concentu.

Contrapunctus.

Tenor.

¶ De preceptionibus siue regulis contrapuncti. Caput quintum.

Quibus vero modis ipsa cantilenarum elementa sese mutuo consequantur octo mandatis musici distinxerunt.

¶ Prima regula est quod cuiuslibet carminis principia per concordantias perfectas sumantur: vt puta per vnisonum. vel. 8. vel. 15. seu etiam in. 5. ac. 12. quas quamuis perfecte minime sint: ipsa tamen suauiore sonoritate perfectis ascribunt. Uerum quidem arbitraria hec lex est. quoniam perfectionem in cunctis rebus non principiis sed terminationibus attribuunt. Hinc cantilenarum exordia imperfectis consonantiis ordinauerunt. vt exemplaribus practica comprobabit.

¶ Secunda regula est quod due perfecte species eiusdem generis non possunt consequenter et immediate simul ascendendo vel descendendo in cantilena constitui: vt puta duo vnisoni vel due octaue aut due quintedecime: vel due quinte siue due duodecime: que etsi perfecte non sunt: perfectis tamen (ob quam sortiunt suauitatem) connume-

rantur:earumdem mandata et regulas seruantes. Hec enim preceptio non arbitraria est sed legalis. quamlibet prorsus exceptionem reiiciens.

¶ Nonnulli preterea sunt qui duas quintas simul ascendentes vel descēdentes: modo diuersis protense sint q̄titatibus ⁊ interuallis vna perfecta: altera diminuta pronunciari posse fatentur. quodquidem ipse ego in celeberrima diui stephani Metensis Basilyca rectorio (Gymnastes) fungens officio disceptari in canorissimo cantorum cetu audiui. Quā quū Andreas quintam in fracto seu florido contrapuncto reiterasset/a senioribus confestim reprehensus est. aduersus quem la mouche omnium ambiciosissimus vehemētius inuehebat: q̄q̄ probabili ratione minime motus esset: multorum tn̄ potius casualiter contradicentiū audacia cōfisus Andree rationes non considerans/ qui postq̄ omnē pene Galliam vna cū magnifico dn̄o suo dn̄o Nicolao Baudoch dignissimo Meteñ. prothonotario peragrasset: se a doctissimis audiuisse idētidē affirmās Item etiam cum optimus esset compositor et musicus organicus hanc secundam Franchini Gaphori regulā imitatus sic dicentis. Tamen quinta ipsa (quod organiste asserunt) minime ac latentis/ incerteq̄ quodāmodo q̄titatis diminutionem patienter sustinet: quequidem ab ipsis participata vocatur.

¶ Tertia regula est q̄ inter duas perfectas eiusdem generis cōcordantias diuersis vel consimilibus motibus intensas aut remissas: vna saltē īperfecta concordantia: puta tertia vel sexta et eiusmodi: debet media constitui. Plures item imperfecte similes/ atq̄ etiā dissimiles: vt due. vel. 3. vel. 4. tertie ⁊ vna aut plures sexte inter duas ipsas p̄fectas eiusdē generis q̄ decenter disponuntur.

¶ Quarta regula est q̄ plures perfecte et dissimiles concordātie ascendentes vel descendentes possunt in contrapuncto consequēter deduci: veluti. 5. post vnisonū vel post octauam. et octaua post quintam. ac relique eodem modo. vt experientia constat.

¶ Quinta regula est q̄ in contrapuncto consequenter ⁊ immediate constitui possunt due perfecte concordantie similes: modo dissimilibus procedant motibus atq̄ contrariis. vt si duarum octauarum prima in acutum sit protensa/ secunda in graue remissa: et ecōuerso. Similiter quum fuerint due quinte immediate succedentes quarum prima per thesim ducta sit. secunda per arsim/ vel econuerso.

¶ Sexta regula est q̄ in contrapuncto partes cantilene scilicet tenor et cantus/ atq̄ contratenor debent inuicem esse contrarie in

motu: vt cũ cant⁹ ascendit tenor descendat: et ecōuerso. Atq̃ contratenor codē modo se habeat cũ altera ipsarũ partiũ. Hec lex aũt arbitraria est: qm̃ tenoris notule notulas cant⁹ penes ar. im ꝛ thesim consimilibus motibus subsequuntur.

¶ Septimũ mãdatũ est: q̃ qñ ex concordantia imperfecta pfectã petim⁹ concordantiã tanq̃ cantilene terminationē: vel alicui⁹ partis eius harmonice ad ppinquiorez pfectaz diuersis vtriusq̃ partis motibus acquirendã concurrere necessum est. Qd̃ propriũ est sexte maioris ad octauã sc3 transmeare. Minor vo sexta ad quintã frequẽtius reuertitur vnico motu: altera sc3 cantilene parte imobili: altera mobili. cõtrariis vero motib⁹ ad octauã itē pertransit: qd̃ a simili de tertia respectu vnisoni et quinte operandum est.

¶ Octaua regula est q̃ oĩs cãtilena d3 finiri et terminari in concordãtia pfecta: vc3 aut in vnisono. vt veneti consueuerunt: aut in octaua: aut in quintadecima. qd̃ oĩs musicorũ schola frequẽti⁹ obseruat gratia harmonice mediocritatis pficiende: qñquidem finis teste philosopho vniuscuiusq̃ rei perfectio est.

¶ Notãdũ est q̃ nũq̃ plures sexte in ascēsu se sequi possunt: q̃uis hoc ipm in descensu optime fieri poterit. ita tñ vt vltimã istarũ sequatur vna pfecta: puta ipsa dupla quã reqrit. Potest tñ nõnunq̃ sextã seq. 10. tenore cadente ditono vel ad dyatessaron. Interdum etia3 seq̃ poterit eam ditonus tenore ascendente per dyatessaron.

¶ Preterea discãtus nunq̃ vel raro poni d3 supra tenorē in qnta posito tñ cõtrapũcto infra tenorē in dupla. imo sepenumero in tertia/6. 8. vel. 10. poni poterit. ꝛ hoc scd̃m consonantiarum exigẽtiã.

¶ Postremo volunt eundē semp formalib⁹ clausulis claudi. neq̃ saltũ pati ad dyapason deorsu3 lic3 bene sursu3. ita tñ q̃ semp dulcior melodia obseruetur. Unde clausula vt Tinctor precipit est cuiuslibet partis cantus particula in fine cuius vel quies generalis vel perfectio reperitur.

¶ De formatione partium contrapuncti. Capitulum sextum.

Prima rẽa. Si discãtus ponit̃ in vnisono cũ tenore bassus poni poterit in 3. 5. 8. 10. 12. infra tenorē. E diuerso quoq̃ cum bassus positus fuerit cum tenore in vnisono discãtus pari forma supra tenorem poni poterit.

¶ Scd̃m mandatũ est q̃ si discantus sedē in tertia supra tenorem collocarit: bassus poni poterit infra tenorē in. 3. 8. 10. nõnunq̃ etiã in sexta: dũ fit de sexta ĩ octauã clausulatio. Parimodo aũt cũ bas

ſus ſedem in tertia infra tenorem ſtatuerit diſcantus ſibi iungi po
terit in.3.6.8.10.ſupra tenorem.

¶ Tertia preceptio eſt/ꝙ quãdocũqꝫ diſcantus in.5.ſupra teno-
rem conſtitutꝰ fuerit.baſſus põt ſibi iungi in vniſono cũ tenore vel
in.3.ſupra tenorem.Sed infra non niſi in dyapaſon.nonnunqꝫ eti-
am in.6.quum tenor diſcantus formam aſſumpſerit.dumqꝫ ſit/de.
6.in.8.clauſulatio et hoc permanente ſupremo cum contrapuncto
in decimis qm̃ huiuſmodi diſpoſitio dulciſſimum reddit ſonũ.Sic
quoqꝫ ſi baſſus ponitur in.5.ſub tenore diſcantus poteſt ſibi iungi
in vniſono.ſexta vel octaua.

¶ Quarta regula ẽ/ꝙ ſi diſcãtꝰ ſupra tenorẽ in.6.locatꝰ fuerit:baſ
ſus debꝫ poni in.5.vel ſaltẽ in.3.aut ĩ.12.vel ſaltẽ in.10.ĩfra tenorẽ.

¶ Quintũ preceptũ eſt/ꝙ quum cãtus cũ tenore octauam tenue-
rint:baſſus tertiã vel quintã ſupra tenorẽ occupabit.Aut.3.5.8.10
12.infra tenorẽ.Si autẽ baſſus ponitur in.8.infra tenorem.Diſcan
tus poteſt ſibi iungi in eiſdẽ concordantiis iam dictis ſupra tenorẽ.

¶ Sexta regula eſt/ꝙ ſi organizans.10.ſupra tenorem attigerit.
Baritonans hinc.3.5.8.ſupra tenorem aut tertiam.8.vel.10.in-
fra tenorem inueſtigat.

¶ Septima regula eſt/ꝙ ſi baritonans.10.infra tenorem ſonue-
rit.Supremum iungitur eidem in.3.6.8.vel.10.Si vero baſſus.
12.ſub tenore tetigerit:organizans poni poteſt ĩ.6.vel.8.ſupra te
norem.nonnunqꝫ etiam in.4.ſupra tenorem ſtante contrapuncto in
12.5.vel ſaltem in.3.ſub tenore.

¶ Quod quum quadruplum ſiue quintuplũ cõcordẽ tribus ipſis
volueris apponere ipſum diuerſis ſpeciebus ſecundũ regulas ac
mandata contrapuncti alternatim ac mutuũ applicare procures.

¶ Item ſunt q̃ (interpoſita etiã pauſa ſemibreui) duas cõſimiles
concordantias ꝑfectas imediate aſcẽdentes aut deſcendentes.nõ
admittunt quanqꝫ his complures diſſentiant quum pauſa ſemibre
uis integram temporis menſuram obſeruet.

¶ Condecenter itaqꝫ due aut plures ſemibreuium pauſe duas cõ
ſonantias ꝑfectas conſequenter aſcendentes aut deſcẽdentes me
diabunt ſiue in tenore ſiue in cãtu ſeu etiam in contratenore aut in
baritonante deducte ſint.

¶ Eſt et ornatiſſimus quidã notularũ ꝓceſſus videlicet baritonã
tis ad organizantis notulas inſtitutus paribus notulis ꝑ decimam
inuicẽ ꝓcedentibꝰ:tenore ad ſingulos cõcorditer commeãte:quẽ
Franchinꝰ Gaphorꝰ Laudenſis in ſua muſices practica obſeruarũ

precipit Tinctorez/Guillielmũ guarneriũ/Josquin desprez/Gaspard/Alexandrũ agricolã/Loyset/Obrech/Brumel/ysaacũ in testimoniũ adducẽs: qd plerunqꝫ Johẽs lespicier/ꝛ Pierquin de Mancy apud lothoringos obseruarunt.

¶ Quibus clausulis vnaquequis cantilene pars claudi debeat. Caput Septimum.

Omnis enim cantilena artificialiter composita: quo ad discantum: tenorem et bassum non nisi formalibus clausulis vult clausulari. ¶ Eocirca quelibet organizantis clausula ex tribus contexta notulis vltimã sp habebit sursum. ¶ Omnis vero. Tenoris clausula ex totidẽ notulis cõstituta vltimã habebit deorsum. ¶ Postremo autẽ dicas ꝙ cõtrapũcti clausule diuersis formentꝫ discursibus. Jã cadentes per quintã deorsum. Jamvero per quartam. Aut sursum tendentes. Dyatessaron adimplent.

¶ Rursus musicaliter animaduertendum censeo: ꝙ quiuis organizans in quacunqꝫ claue sit/positus sp eius penultimã in. 6. supra tenorẽ collocet. Baritonans vero eandẽ in. 5. infra tenorẽ claudat.

¶ Est idcirco summopere aduertendum ꝙ si tenor clauditur ĩ mi discantus debet sibi iungi vt supra. Penultima autem contrapuncti poni debet in. 3. et non in. 5. infra tenorem. Si vero tenor supremi clausulam assumpserit: capiat idem supremum tenoris formulã de. 3. in vnisonum clausulando cũ tenore. et stabit penultima contrapuncti in. 3. vel etiaꝫ clausulando de. 5. in. 3. Ita videlicet vt bassus cum tenore formetꝫ de. 6. in. 8. sitqꝫ positus sub discantu in. 10

¶ Superest. 6. qui magis participat de. 5. ꝗ de. 8. quoniam quinte ipsi propinquior est et contigua: que cum longe distet perfectione ab. 8. sexta ipsa ipsius quinte particeps imperfectiorez obtinuit sonoritatem/ꝗ tertia que et quinte et vnisoni (tanꝗ medium ad extrema) participat perfectionẽ. Nota ꝙ in specie perfecta aut. 4 mi contra fa poni non debet ꝗuis in consonãtiis imperfectis hoc ipsum optime fieri liceat. Sane igitur duximus concludendum cõtrapunctum variis figuris ac speciebus seu elementis (legalium tamen mandatorum obseruatione) posse constitui: quod organizantiuz atqꝫ compositorum nouimus arbitrio esse committendum.

¶ Liber sextus qui est de contrapuncto explicit

¶ Habetis nunc candidissimi lectores nostras musice exercitationis elucubrationes: excerptasqꝫ doctissimorum musicorum rationes: non minore a me forsitan ingenio et industria annexas ꝗ tacito a plerisqꝫ exoptatas desiderio quippe ꝙ quum in legendis theorice libris fueritis defatigati quasi quedam accidula alimenta sto-

machum recreent/et refoueant. Quod si in huiusmodi opusculo quis deprehensus sit/error: non indignentur idcirco docti viri: cũ hec mea annotata mathematicis atq; musicis q̃busq; peritissimis perpendẽda relinquam et castiganda valete.

¶ Admonitũ te peruelim lector optime. hos errores exemplaris scabro dicas admissos: quibus et Sententia variari et mens perlegentis dubia reddi potest. Corrigantur preterea hoc modo.

¶ J.1.40. primi tenoris notula debet sursum scribi in c solfaut ceterasq; secum trahit. ¶ Item bassus secundi concentus habebit adhuc vnam notulam in vnisono cũ.13. ¶ Item due desunt notule vna in d lasolre et alia in elami inter.27.et.28. tenoris compositi cantus ficti.

¶ Eximii doctoris Theologi Egidii delphi. Exastichon in Musicam.

Cantica sũmus amat rector: qui condidit orbem
Perpetuis numeris: qui docet omne bonum.
Sic placuit Dauid. sic frangitur ira tonantis.
Hac causa Ezechie protulit ille dies:
Vt psalmos caneret per vitam illustrius omnem.
Ergo modos sacros discito quisquis eris.

¶ Enchiridiõ musices Nicolai vvolici sororisuille Barroducẽsis. sex libellis comprehensum Finit Feliciter.

¶ Impressum Parisii impensa honestissimorũ virorum Johãnis Parui ad itersigniũ leonis argentei. & Francisci Regnault ad intersigniũ diui Claudii cõmorãtiũ. Anno virginei partus.1512.14. kalendas Nouembris.